

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VII. ÉVFOLYAM.

1892. május hó.

V. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Huszonöt év.*

Nagy nap az, melynek emlékére ma ünnepet ül az egész magyar nemzet.

Ünnepet ülünk, a melyen szívünk hangosan feldobog az örömtől, hálától és büszkeségtől s lelkünket eltölti a jövőbe vetett erős hit és törhetetlen bizodalom.

Ma huszonöt esztendeje, 1867-ben, június 8-án tették szeretettel övezett királyunknak, I. Ferencz Józsefnek fejére Szent István koronáját.

És ez a koronázás több volt ama koronázásoknál, a melyekkel királyaink az alkotmány értelmében trónjukat elfoglalják. Több volt egyszerű királyavatásnál, a mely megadja az uralkodónak hatalmas törvényességét s leköti az alattvalók hódolatát. Ez a koronázás ünnepies megszentelése volt az egész világ színe előtt a magyar király és magyar nemzet kibékülésének.

Ez a nap egy régi korszakot zárt be s egy új korszakot nyitott meg a magyar történetben. A felkent király halántékára helyezett szent korona e napon a régi fényében tündökölt ismét. Fényességével a feledés árnyékába borítván a közelmúltat, messze bevilágította a jövő ígért-földjét.

A feledés meg az okulás kettős ívű hidján vitt át az ut a kibéküléshez.

Ama százados harcok miatt, a melyeket a «hazáért és szabadságért» kellett végig küzdenünk, nem erősödhattünk meg a hatalomban, nem gyarapodhattunk az anyagi jólétben, nem emelkedhattunk a mivelt-ségben úgy, mint szerencsésebb nyugoti szomszédaink.

A régi Magyarország átalakítását és az új Magyarország megteremtését magukban foglaló 1848-iki törvények termékeny munkában gazdag korszakot ígértek a nemzetnek, melyben testet fog ölteni Széchenyi jósigéje: «Magyarország nem volt, hanem lesz!» Olyan lesz, a milyennek ő álmodta. De a nagy szellem álmaira, a nemzet reményeire a csalódás és kétségbeesés éjszakája borult.

* A magyar nép és ifjuság számára a Tanítók Országos Bizottsága által szerkesztett «Koronázás Örömnépe» czimű munkából.

Az új Magyarország földjén nem foghatta még meg a földmives az ekeszarvát, az iparos nem nyulhatott pörölyéhez, az író az ő tollához: már ismét a szabadságharcok fegyvere égett a nemzet kezében. Hősi lélekkel, erős karral, messze elragyogó dicsőséggel forgatta a megszokott fegyvert: de elbukott a küzdelemben. Jaj a legyőzötteknek! Mindenünk oda veszett, csak egyet mentettünk meg: néma ragaszkodásunkat eltiprott jogunkhoz s ki nem írható hitünket annak föltámadásában.

Az önkényuralom vasigája alá szorították hazánkat.

A kik az imént a szabadság hősei voltak, martirjaivá lettek annak: — a kiket vállain hordott a lelkesedéstől elragadt nép, a haza földjéről számkivetve, mint földönfutók, idegen országokban kerestek menedéket: — a kik széttörték millióknak sokszázados rabbillincseit, lánczra verve vándoroltak börtönből-börtönbe; — a kinek megengedte a sors, hogy könyeivel áztathassa szülőföldje hantjait, «szerte nézett s nem lelét honjat a hazában.» Idegen kormány, idegen katonaság védelmére támaszkodva, idegen hivatalnokokkal, idegen törvények alapján, idegen nyelven igazgatta az országot. Hazánk szétdarabolt részei egy idegen birodalomnak lettek tartományai, a melyeknek joguk semmi s minden kötelességüket ez az egy szó fejezte ki: engedelmesség. Az idegen uralom rendet teremtett, de a szabadság árán; — terjesztette a műveltséget, de nemzeti mivoltunk feláldozását követelte érte cserébe; — ujitott, javított a gazdasági élet terén is, de a mit tett, csak a maga javáért cselekedte s megtette akkor is, ha bennünket megrontott vele.

A magyar nemzet némán tűrte fájdalmát. Nem jaldult fel, nem ellenkezett. Lelkébe zárta elhalt és élő nagyjai iránt érzett kegyeletét s titkon ápolgatta a tüzet a nemzeti ideálok oltárán. Nem tagadta meg múltját, nem mondott le a jövőjéről. Várta a fürgeteg elvonulását, hogy az igazság napja kiragyoghasson.

És nem várt hiába. Az önkényuralom rendszere a maga erőszakos sulya alatt és elbizakodott hibái következtében összeomlott. Össze kellett omolnia, mivel fundamentom nélkül való volt. Jószerencse, hogy az uralkodó családot és népeit egyaránt romjai alá nem temette.

Ujra kellett kezdeni az építést. Nem a szuronyokra, a népek vállaira kellett helyezni a trónt. A kormányrendszer nem nyugodhatott az erőszakon; a népek jogából és szabadságából kellett alája rakni erős és tartós fundamentomot.

A jóságos gondviselés megvilágította az uralkodó elméjét, meghihlette szívét s megedzette akarát, hogy egymaga jóvá tegye mindazt, a mit tanácsosai ellene és alattvalói ellen vétettek. Felséges életetársának gyöngéd, nemes rokonérzése egyengette az utat, a melynek irányát az ő bölcsessége jelölte meg.

A magyar nemzet kárörvendés nélkül, megindulással szemlélte a dynastia szerencsétlenségét s az első volt, a ki segítőt jobbját a jövő biztosítására szolgáló új alkotásokhoz felajánlotta. Nem kötött ki bért a felajánlt segítségért s a segítség föltételeit nem mérte a szerencsétlenség nagyságához. Nem kívánt többet, mint a mihez joga volt; de jogaiból nem is engedett. Fátyolt vetett az önkényuralom szomorú éveire s ott óhajtott foly-

tatni a munkát, a hol az a negyvennyolczadiki törvények megalkotása után félbeszakadt.

A magyar nemzet és uralkodója megértették egymást s a népek természetes joga és a magyar alkotmány írott törvényei alapján megtörtént a kibékülés. Áldott frigy, melynek bölcsőjénél a női sziv gyöngéd rokon-érzése, az uralkodói bölcsesség s a magyar nemzet alkotmányos érzülete virrasztott.

Ennek a kibékülésnek, eme kibékülés megszentelésének, dicsőségesen uralkodó királyunk és felséges neje megkoronázásának emlékére ülünk ma ünnepet országszerte örvendező hálás szivvel és büszke önérzettel. Mert huszonöt év telt el azóta s az akkor kötött frigy az évek száma csak erősítette. Huszonöt év óta nem hangzott el olyan szó, nem történt olyan tett, a mely megzavarta volna a jó egyetértést a nemzet és királya közli, a kit azóta ugy tisztel minden magyar, mint a fejedelmi erények élő megtestesülését.

A magyar alkotmány az 1848-iki törvényekkel együtt helyre állt. Magyar kormány hajtotta végre a koronázást; magyar kormány kötötte meg a kiegyezést az alkotmánynyal megajándékozott Ausztriával s rendezte a két monarchia közös ügyeit; független, felelős kormány áll azóta a független Magyarország élén. Gazdaságunkat, iparunkat, kereskedelmünket, igazságszolgáltatásunkat, törvényhatóságaink igazgatását, egyházi és iskolai ügyeinket, tudományunk, irodalmunk, nyelvünk művelését magunk intézzük függetlenül minden idegen beavatkozástól. Miénk az érdem, senki másé, ha előbbre jutottunk, nőttünk, gyarapodtunk; minket sujt a vád, ha a munkában nem voltunk elég serények és körültekintők vagy boldogulásunk utjait nem választottuk meg helyesen.

Bátran tekinthetünk vissza az eltelt negyed századra. Vádaktól nem tartunk. érdemeket nem kutatunk s keresünk: kötelességünket teljesítettük s büszkén hivatkozhatunk rá, hogy hiven teljesítettük kötelességünket.

Nagy feladatok várnak ránk s a huszonöt esztendő alatt nem volt szünete a munkának. A magyar nemzet a kultura békés munkájában századok alati nem verejtékezett annyit, mint ebben az egy emberöltőben. Az új Magyarország csak az 1848-ki törvényekben volt meg; meg kellett azt termteni az életben is. A régi, rendi Magyarország helyett az új, nemzeti Magyarország várt megalkotásra. S minden lépés, a melyet azóta tettünk, a czél felé vezetett; minden kő, a melyet összehordtunk, ennek az épületnek falait emelte magasabbra: szivünk, agyunk minden kincsét ennek az ideálnak megdicsőítésére szenteltük.

Szechenyinek, a «legnagyobb magyarnak» szelleme volt velünk; az vezetett, az termékenyítette meg munkánkat.

Mindenekelőtt gazdaságilag kellett megerősödnünk s meg kellett szerznünk anyagi boldogulásunk szükséges feltételeit. Óh, ha látná a megdicsőült szellem az ő álmainak megvalósulását: az okos munka és szorgalom, meg a tüke és gépek által megtermékenyített, megnemesített mezőgazdaságunk felvirágzását; — a nagy gyári vállalatok százainak füstölgő kéményeit; — vasutaink roppant hálózatát s a melyek mind-mind egy eszmének: a magyar nemzeti állam megerősítésének állanak szolgálatában. Óh, ha hallaná a Vaskapu szikláinak dörgését, robaját, a melyek nemcsak

az ő jósszellemét dicsőítik, hanem az egész világnak hirdetik a magyar munka, a magyar vállalkozás, a feladatát érző s azt teljesíteni bíró magyar állam megújított erejét. De a munka ennyi eredmény kivására nem volt elég; a nemzet áldozatkészségére is szükség volt. S a nemzet meghozta az áldozatokat. Nagy adóteher nyugszik a nép vállán? — de a teher hordozásában osztozunk valamennyien s könnyebben hordjuk a nagyobb terhet ma, mint a kisebbet tegnap. Adósságokat csináltunk? — de az adósságok nem nyugtalanítanak, mert hitelünk erősödött s állambiztonságunk mérlegének nyelve függőlegesen áll s ha megbillen is, fölöslegünket mutatja. Elég erősek vagyunk már arra is, hogy egész pénzügyrendszerünket átalakítsuk s olyan alapon teremtsük meg az új pénzügyrendszert, a hogy azt a legműveltebb s gazdasági tekintetben legelőrehaladottabb országok cselekedték.

A szellemi műveltség terén sem volt szünete a munkának.

Törvényt alkottunk a népoktatásról s a törvény gondoskodott róla, hogy a nép minden fia hozzáférhessen a tudás forrásához s hogy az a műveltség, a melyet az iskolában szerez, magyar legyen. Nem voltunk türelmetlenek, nem voltunk erőszakosak, tudva azt, hogy a műveltség és szabadság ikertestvérek. Hódító útjára bocsájtottuk a magyar műveltséget, de az erőszakot nem adtuk kíséretébe. S minden esztendő egy-egy lépéssel vitt és visz közelebb célunkhoz. Ma már kétszer annyian tudnak írni, olvasni, mint huszonöt évvel ezelőtt s népiskoláinknak csak egy csekély része az, a melyben a magyar szó, még csekélyebb, a melyben a magyar érzelem idegen. Hogy a népiskola nemzetesítő feladatát megkönnyítsük s népünk egészségét megóvjuk, számának gyarapodását biztosítsuk: törvény gondoskodik ma már a kisednevelésnek és kisedápolásnak az egész országra való kiterjesztéséről. És azok, a kikre a nép nevelése bízva van, a tanítók hatalmas testülete, számban, műveltségben gyarapodva, a magyar nemzeti államnak mind megannyi apostolai, egyaránt méltók a társadalom tiszteletére és az állam elismerésére. Új honfoglalásra van szükségünk a koszorus író szavai szerint; ezt az új honfoglalást a népneveléssel a néptanítók hajtják végre.

Középiskolánk ügyét is törvényre rendeztük. Följük is kiterjesztette az állam rendező, vezető, ellenőrző és támogató karjait. Csak így emelkedhetek a sokat követelő kor színvonalára: csak így teremtették meg azt a gyümölcsöt, a melyet a magyar nemzeti állam vár tőlük. A nemzet értelmisége olyan, a milyenek középiskolái. A legnagyobb áldozat is csekély ahhoz képest, a milyen nagy az a szolgálat, melyet emez iskolák teljesítenek. S ezek az iskolák híven ápolják a nemzeti érzületet és buzgón terjesztik a nemzeti műveltséget. Szellemük kiárad a szakiskolákra, sőt a tudós főiskolákra is. Ifjuságunk színe java szívben, lélekben, tudásában, törekvéseiben magyar. De tudományunk még ott is, a hol nem szolgál kizárólagosan nemzeti célokat, a magyar állam megerősítésének munkása, tekintélyének terjesztője. Ma csak olyan államnak van joga a léte, a mely kulturái feladatainak magaslatán áll. Európa keletén nincs is ország, nincs nép, a mely több bizonyosságát adta volna erre való hivatottságának mint a magyar. Tudományos intézeteink a kor színvonalán állanak s büszkén mutatunk rájuk a külföld előtt is. Nincs oly tudomá-

nyos feladat, a mely iránt ne érdeklődnénk, a melytől elrázkóznánk s a melyet ha a társadalom nem, az állam ne támogatna. Tudományos czélokra szolgáló közintézetek, gyűjtemények a külföld tudós-köreinek nem csupán kíváncsi érdeklődésére számíthatnak, hanem komoly tanulmányozásukra is méltók. A tudományoknak alig van ága, a melynek művelése irodalmunkban képviselve nem volna; tudományos törekvéseink pedig nem csak szerény szárnypróbálgatások, hanem be vannak foglalva abba az emberiséget gazdagító, legszélesebb körű munkásságba, melyet a művelt világ legkiválóbb szellemei végeznek. Szépirodalmunk is terjed és fejlődik s ha a sors nem ajándékozott meg oly költői lángelmékkel, a kiknek dicsősége tulragyogja koruk határait: az irodalmi izlés finomodott, nemesedett, általános színvonala emelkedett, nemzeti bélyege mind jobban kidomborodik s olvasóközönségünk száma megtízszereződött. S nemcsak itthon. A külföld is tudomást vett irodalmi eseményeinkről s a magyar szellem költői alkotásainak sok remekét, a maga nyelvére lefordítva, a világirodalom legbecsesebb kincsei közé sorozza. Napi sajtónk is európai színvonalra emelkedett s ép oly jelentékeny tényezőjévé vált, közéletünknek ép oly fontos szolgálatokat tesz a nemzeti törekvéseknek nálunk, mint a művelt nyugat államaiban.

Megnyilatkozott a nemzeti szellem művészetünkben is, s termékenyítő hatását számos kiváló alkotáson szemléljük örvendezéssel. Monumentális középületeink számára nemcsak a fővárosban, országszerte évről-évre, napról-napra szaporodik; s míg ujat alkotunk a jövőnek, kegyelettel gondozzuk a régi emlékeket, hogy megóvjuk azokat az enyészettől s az ősök alkotásait a mi kegyeletünkkel ékesítsük, megszenteljük. A magyar monumentális építészet legnagyobb szabásu alkotása, a parlamenti uj palota, melyet a törvényhozás a nemzethez méltó bőkezűséggel épített, már kiemelkedett a földből; büszkén emeli hatalmas falait és iveit az ég felé s várja befejezését, hogy át nem tekinthető időig legyen képviselője és hirdetője az ezer éves alapon nyugvó szabad magyar alkotmánynak és a magyar nemzet ragaszkodásának alkotmányához. Huszonöt évvel ezelőtt még alig volt szobrásunk, festőnk, a ki a művészet magasabb régióit elérte volna szelleme szárnyalásával; ha volt is, nem talált itthon tért az alkotásra s idegenben kereste boldogulását. Ma már egy uj művészi nemzedék áll a nemzet szolgálatára s meg többet ígér, mint a mennyit alkotnia eddig alkalma volt. Kegyeletünket és hálánkat elhunyt nagyjaink iránt a művészi alkotások is hirdetik. Ércszobrot emeltünk Széchenynek, Deáknak, Eötvösnek, Petőfinek, az aradi vértanúknak s az uj monumentális alkotások egész sora foglalkoztatja művészeink génusát és vésőjét. Festészeti kiállításaink itthon és festőink művei a külföldi kiállításokon hangosan tanuskodnak a mellett, hogy a magyar társadalom fogékonysága a művészetek emez ága iránt is felébredt s érdeklődése közeledik ahhoz a fokhoz, a mikor közszükségé válik. Munkácsival élükön a magyar festők egész sorára hivatkozhatunk, a kikben a magyar szellem művészi teremtő ereje megnyilatkozott s a kik az egész művelt világon becsülést és dicsőséget szereztek a magyar névnek.

S a magyar közélet megtalálta s megalkotta a maga központját a természettől megáldott Budapestben. Fővárosunk nagyobb, népesebb, szebb

és magyarabb, mint a milyenek félszázaddal ezelőtt Szechenyi az ő mérész álmaiban látta s a milyenek huszonöt esztendeje a legvérmesebb hazafi is elképzelhette. A nemzet szive verését érezzük, vérkeringésének mozgató, szabályozó, irányozó műhelyét szeretjük, ifju, büszkén előretörő nagy jövőre hivatott fővárosunkban, a mely mellőzött, szegényes vidéki városból e negyedszázad alatt világrészünk régi nagy metropolisai mellé küzdötte fel magát.

A mit ez emberöltő alatt tettünk, a miben erőnket emésztettük edzettük, a miért fáradhatatlan munkássággal és kiolthatatlan lelkesedéssel küzdöttünk mindannak hü kifejezője és jutalma az a hatalom, a melyre a külfölddel szemben, világrészünk állami rendjében szert tettünk. Magyarország és Ausztria megújodott erővel, új néven foglalt helyet azóta Európa nagyhatalmasságai között. Az Osztrák-Magyar Monarchia az ő hatalmas szövetségeseivel világrészünk békéjének és háborújának mérlegét tartja kezében s nem az erőszakot, az elnyomást képviseli, hanem a népek szabadságának és jogainak tiszteletét.

Ime, ez a korszak az, a melynek hajnalhasadását a mai napon ünnepeljük. Tudjuk, hogy a korszaknak kezdetén vagyunk még; a nemzeti nagy feladatok, a melyek megoldását magunk elé tűztük, nincsenek még megoldva: de azért a pillanatnyi pihenés, az ünnep szünete jól esik, mert megszenteljük azt magunkba szállásunkkal és kegyeletünkkel s a siker büszke érzete és reményeink merész szárnyalása új erővel acélozza meg karjainkat a még ránk váró munkában.

Ünnepeljünk szívünk-lelkünk szerint, mert méltó ez a nap — a nemzeti jog és nemzeti munka diadalának napja — a megünneplésre. S ez ünnep minden öröme, lelkesedése, hálája, szeretete, mely csordultig tölti a meghatottságtól remegő sziveket, legyen a legelső magyar embernek, felséges királyunknak szentelve: neki, az alkotmányos uralkodók eszményképének, a ki velünk érezett, velünk osztozott a munkában és küzdelmekben s kinek alakja örökké fényeskedő példányképe lesz minden magyarnak a kötelesség és hivatás önfeláldozó teljesítésében.

Az ünnep minden koszoruját a legőszintébb, legigazabb hódolattal a trón zsámolyára felséges királyunk lábához rakjuk. Miénk volt a munka, övé a dicsőség. Áldott legyen az ő neve s áldás kísérje mindenkor az ő lelkes nemességét és nagyságát, melylyel a magyar nemzet szívében örök emléket állított magának.

Sebestyén Gyula.

A tanítóképző tanárok fizetés-rendezése.

A közgyűlés idején jelent meg a vallás- és közoktatásügyi minisztérium vezetése alatt működő hivatalnokok és tanárok, így az állami tanítóképző tanárok rang- és díjbeosztása. A javaslat a közgyűlési tagok között természetesen, élénk beszéd tárgya volt s a közgyűlés harmadik napján, a miniszter urnál teendő tisztelegés módjának, az üdvözlő beszéd tárgyának megállapítása alkalmával, nyilvánosan is tárgyalatott. Az általános vélemény a közgyűlésen az volt, hogy a javaslat csak részben felel meg a jogos igényeknek. Ennek a nézetnek adott a kellő formában kifejezést a küldöttség szónokája, Péterfy

Sándor, a mikor a miniszter ur ő nagyméltósága előtt egyrészt a hála és köszönet érzelmének adott kifejezést, másrészt hangsúlyozta és ő nagyméltóságának magas figyelmébe ajánlotta az állami tanítóképző tanárok közül különösen a gyakorlóiskolai tanítók, zene-, rajz- és tornatanárok anyagi helyzetét.

Mi teljes mértékben méltányoljuk a kormánynak nehéz helyzetét, a melynél fogva a minden oldalról támasztott, sokszor felcsigázott igényeket a pénzügyi okok miatt nem elégítheti ki; mi hálásan ismerjük el a kultuszminiszter urnak a tanítóképző tanárok iránt tanusított jóindulatát s azon törekvését, hogy az állami tanítóképző tanárok a fizetésrendezésből ki ne hagyassanak s hogy fizetésük a középiskolai tanárokéval egyenlő módon szabályoztassék s mi bizunk is a miniszter urban, hogy értünk és ügyünkért ezen tul is minden lehetőre meg fog tenni; — azonban a törvényjavaslat felett egyszerűen napirendre térnünk még sem lehet. Az ügy fontossága nem engedi ezt. Az állami tanítóképző tanárok legélethevágóbb érdekei felett döntenek e javaslatban, a minnek kihatása lesz bizonyára a felekezeti tanítóképző tanárok anyagi helyzetére is. Szükséges tehát, hogy röviden, legalább néhány vonással megbiráljuk e javaslatot s elismerve annak nevezetesebb előnyeit, kimutassuk fő hiányait is.

Örömmel üdvözljük a kormány azon intézkedését, a melyet a fizetés rendezésnél alapelvül fogadott el, hogy a tanítóképző tanárokat a középiskolaiakkal egyenlő fizetés és rang illeti meg. Örvendünk, hogy a kormány ezen elvet, a melyet különben már régen vall és két év óta általánosan alkalmazott is, a jelen fizetésrendezésnél is fentartotta, az ellenkező felfogások ellenére. Ez által nem csak méltányosan járt el a tanítóképző tanárokkal szemben, hanem megadta a tanítóképzés előhaladásának egyik lényeges feltételét. Azonkívül, hogy csak ilyen módon lehet a jelesen képzett tanerőket a tanítóképzők számára megnyerni és megtartani, emeli ezen intézkedés a tanítóképző-intézetek tekintélyét is s azon következményt vonja maga után, hogy a tanítói oklevél egyenlő értékűnek tekintessék az érettségi bizonyítvánnyal.

Midőn azonban a kormánynak ezen intézkedését örömmel fogadjuk, arra néhány szerény megjegyzést bátorkodunk tenni. Egyik az, hogy a kormány az alapul elfogadott elvet csak részlegesen és nem általánosan vitte keresztül.

A javaslat adatainak összehasonlításából kitűnik ugyanis, hogy míg a 434 középiskolai tanár mind a VII. VIII. és IX. osztályba helyeztetett be, addig a tanítóképző tanárok közül csak 119, tehát csak 56⁰/₀ osztatott be a VII.—IX. osztályokba, 92 (44⁰/₀) pedig a X. és XI. rangosztályokba. Helyes eljárás-e az, a mely valamely elvet általános érvényűnek vesz, de annak áldásában az egy kategóriába tartozóknak csak felét részelteti? Ezzel szemben felhozható ugyan magyarázatul a tanárkarok szervezete, a melyeknek fele nem «rendes» tanár, hanem rajz-, zene-, tornatanár és gyakorlóiskolai tanító. Igaz, de az ezek által ellátott diszciplínák vajjon nem éppen ugy rendes tantárgyai-e a tanítóképzőknek, mint a német nyelv, meny-

A kormány javaslata

	Mostani állapot szerint				
	rangszt.	létszám	fizetés	létszám	lakpénz
Gymnasiumok.					
Igazgató	VIII.	2	1.500	1,315 } frt pótlékkal	
		10	1.200	11,300 } 7	300
Rendes tanár	IX.	17	1.500	17	300
		120	1.200	120	200
Reáliskolák.					
Igazgató	VIII.	3	1.500	1 } frt pótlékkal	400
		21	1.200	13 } 21,300 } 2.200 }	300
Rendes tanár	IX.	37	1.500	39	300
		225	1.200	223	200
Elemi és polg. tanító- és tanítónképzők.					
Igazgató, igazgatónő		1	500 frt igazg. pótl.		
		2	1.600	1,400 1,300 frt. ig. pótl.	
			1.500		
Igazgató, igazgatónő		20	200 frt igazg. pótlék		200
			1.200	7	
Rendes tanár, rajztanár, zene- tanár		27	1.500 frt. szem. pótlék	27	300
		1	800 frt. mük. pótlék	1	300
Rendes tanítónő		3	1.400	1	300
		3	1.200	5	200
Rendes tanár		50	1.200	49	100
				1	300
Gyakorlóiskolai tanár		9	1.200	7	200
Gazdasági tanár		1	1.200	7	200
Ipartanító		2	1.200	1	200
Zene- és tornatanár		2	1.100	2	100
Rajz- és tornatanár, rajztanár		1	1.200		
		1	1.000	2	100
Rendes tanítónő, nyelvtanítónő		4	1.000	1	200
Gyak. isk. tanító		5	800	1	200
		1	800	2	150
Segédtanár		16	600	9	100
Segédtanítónő		1	800	1	100
Rajztanító		1	800	1	200
		1	700	1	100
		1	1000	12	100
Zenetanító		13	700	1	230
Gyak. isk. tanító és tanítónő		20	700	2	150
Segédtanítónő		3	600	13	100
Rajztanító		9	600	1	120
Zenetanító		1	600	8	100
Gyak. isk. tanító		1	600	1	100
Segédtanítónő		5	500	1	100
Munkatanítónő		4	450		
Rajztanító		2	500	1	100

a fizetés rendezésről.

	Javaslat szerint					Végl. állapot szerint	
	rangszt.	létszám	fizetés	létszám	lakpénz	létszám	fizetés
Igazgató	VII.	1	2.200			1	2.400
	VII.	1	2.000	1	350	1	2.200
	VIII.	10	1.600	6	250+50	4	1.800
						3	1.600
						3	1.400
Rendes tanár	VIII.	17	1.600	17	500	6	1.800
	IX.	60	1.300	13	280	5	1.600
		60	1.200	107	200	5	1.400
						40	1.300
						40	1.200
						40	1.100
Igazgató	VII.	3	2.000	1	600	1	2.400
				6	350	1	2.200
	VIII.	21	1.600	7	250+50	1	2.000
						7	1.800
						7	1.600
						7	1.400
Rendes tanár	VIII.	37	1.600	37	500	13	1.800
				2	400	12	1.600
	IX.	113	1.300	132	280	12	1.400
		112	1.200	91	200	75	1.300
		225				75	1.200
						75	1.100
Igazgató, igazgatónő	VII.	3	1,100 frt mük. pótl.			1	2.400
			2.000			1	2.200
						1	2.000
Igazgató, igazgatónő, ren- des tanár	VIII.	2	2,200 frt mük. pótl.		500	16	1.800
		26	1.800	28		16	1.600
		20	1.600	2	350	16	1.1400
			1.400	5	250		
Rendes tanár, tanítónő	IX.	68	1.200	15	400	23	1.300
				18	280	23	1.200
				32	200	23	1.100
Segédtanár, tanítónő	X.	8	2,100 frt			10	1.000
		22	1,200 frt pótlék			10	900
			1.000	2	350	10	800
			800	2	245		
				13	175		
Tanító, segédtanítónő	IX	37	2,100 frt			21	700
	X		1,300 frt pótlék			21	600
			700	16	210	20	500
				1,80 és 1,50			
				frt pótlék			
		14	600	26	150		
		11	500				

nyiségtan stb? Minő példátlan tanárkari szervezet az, a melyben rendszeres tantárgyakat nem rendszeres tanárok töltenek be? A kormányjavaslat adatai alkalmasak arra, hogy a tanítóképző-intézeti tanártestületek szervezeti ziláltságát megdöbbségetítő módon feltárják. Eme szervezeti bajon csak gyökeres reformmal, nagyobb áldozatok árán lehet segíteni. Fajdalom, a kormányjavaslat keveset lendít e viszonyokon!

Ha összehasonlítjuk a középiskolai és tanítóképző tanárok táblázatát, kitűnik, hogy csak az évek múlva bekövetkező «végleges állapot» fog egyenlőséget létesíteni e két nemű iskola rendszeres tanárainak fizetése között. A «javaslat szerint» tényleg életbe lévő viszonyok azonban már nem lenyegtelen eltérést mutatnak. Ugyanis míg 173 vidéki középiskolai tanár törzsfizetése, a mely jelenleg 1200 frtnál többet nem tesz ki, fog 100 frttal, vagyis 1300-ra javíttatni, addig a tanítóképző rendszeres tanárok közül ilyen módon egynek se. Így a vidéki tanítóképző rendszeres tanároknak és a vidéki középiskolai tanárok mintegy felének törzsfizetése között tényleg hosszú ideig létezni fog a 100 frtnyi különbség. Ezt annak illusztrálására hozzuk fel, hogy az egyenlősítés szép eszméje bizony inkább csak elvileg, mint gyakorlatilag nyer a kormányjavaslatban megvalósulást. Készséggel elismerjük azonban, hogy a lakáspenzbeli különbség a két nemű iskola tanárai között elenyeszik, a mi a vidéki kartársakra nevezve egy régi bajt fog megszüntetni.

A mikor a tanítóképző tanárok fizetésének a középiskolaiakéval való egyenlősítését hangsúlyozzuk, félreértések kikerülése végett szükségesnek tartjuk felemlíteni, hogy mi is tisztán látjuk s megszüntetni óhajtjuk azon hiányokat, a melyek a középiskolai tanárok fizetésrendezésében a miénkivel közösen megvannak. A középiskolai tanárok az ő hivatalos közlönyükben, a napi sajtóban, valamint az áprilisban tartott kongresszuson kimutattak, hogy rájuk nézve a javasolt fizetésrendezés nem javulást, hanem az ellenkezőt fog eredményezni. Ezen a bajon vagy azáltal lehet segíteni, hogy a tanárok az állami tisztviselők rangosztályaiból kivételnek s fizetésük önállóan rendeztetik vagy úgy, hogy az ötödéves pótlék a törzsfizetésektől önállóan megadatik és előlépés esetén is fenntartatik. Mi teljes mértékben hozzájárulunk a középiskolai tanárok azon óhajához, hogy a tanárok vételesenek ki az állami tisztviselők fizetését rendező törvényjavaslat keretéből és elfogadjuk ama fejtegetéseket, a melyeket dr. Alexander Bernát tollából, a «Közlöny» 8. füzetében szépen és alaposan megírva, olvastunk. Mi sem vagyunk rangra s nem akarjuk különösen azt, hogy a különben is széttagolt tanítóképző tanári testületben a rangok behozatala által a kasztszellemből ápoltsanak. Azt a trójai lovat, a melynek betolásától oly annyira félnek a középiskolai tanárok, a mi szervezetünkbe még az 1868. 38. t. cz. behozta, a mikor a tanártestületek együtt működő tagjait mint tanárokat tanítókat, mestereket osztályozta s különböző fizetéssel is látta el. Elégge is érezzük ennek káros következményeit! A mi «Ceterum concesso»-nk: «Legyenek csupán rendszeres tanáraink!

A mennyiben pedig a tanárok a szóban levő törvényjavaslat ke-

retében meghagyatnak, óhajtjuk mi is az ötödéves pótléknak a törzsfizetésektől külön számítását. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a középiskolai tanároknak kegyesen megígérte, hogy a törvényjavaslat e hiányán a jelzett irányban javítani fog. Reméljük, hogy eme kilátásba helyezett módosítás ránk, tanítóképző tanárookra is fog alkalmaztatni, különben az egyenlősítés elve nem csak hogy jelentékeny csorbát fog szenvedni, hanem szappanhólyag módjára fog szétfoszlani.

Egyik szerencsés intézkedése a javaslatnak az, a mely a segéd tanárookra vonatkozik. A segédtanárok ugyanis mind a X. osztályba soroztattak be s kezdő fizetésük 800 frt lesz. Ez az intézkedés a jelenleg működő segédtanárok törzsfizetésének 200 frttal való emelkedését jelenti, minek megfelelőleg ötödéves pótlékuk is, ha ugyan az 1880-ban 32.944 sz. a. kiadott rendelet intézkedései változatlanul fenmaradnak, 20 frttal fog javulni (60 frtról 80-ra). Elvi szempontból is rendkívül fontos és üdvös rendelkezése a javaslatnak, hogy a segédtanárok törzsfizetésében folytonos emelkedés fog beállni: 800, 900, majd 1000 frtra s midőn elérik az 1100 frt törzsfizetést, rendes tanárokká lesznek. Ez által megszűnik az eddig áthidalhatlanul állott nagy különbség a rendes és segédtanári állás és fizetés között. Ezen rendelkezéssel is közeledtünk a középiskolai viszonyokhoz, ha nem is értük azt el egészen.

Kötelességünknek tartjuk azonban e helyen egy anomáliára felhívni a magas kormányt. Az 1880-ban 32.944. sz. a. kiadott rendelet értelmében a segédtanárok eddig törzsfizetésüknek 10%-at kapták ötödéves pótlék gyanánt, minek következtében az, a ki mint segédtanár kapta meg 1—2-szer ötödéves pótlékát, jelentékenyen megkárosodott, a menyiben rendes tanári kineveztetésekor a már élvezett 45 vagy 60 frt pótlékot nem egészítették 100 frtra. Nem volna méltányos és a javaslat szellemének megfelelő ezen anomáliának fentartása. Mi a javaslatból azon intenciót olvassuk ki, hogy a segédtanárság mint külön állás megszűnik s ez nem egyébnek, mint a rendes tanárság kezdő fokának tekintetik. Sőt lehet, hogy a «segédtanár»-i cím csak azért tartatik fenn, mert az 1868. 38. t. cz. 84. §-a, a mely azt megszabja, még érvényes. Egyedül jogosnak, méltányosnak, a megváltozott viszonyokhoz alkalmazottnak csak azon eljárást tekintenek, hogy a «segédtanár»-ok ötödéves pótléka a rendes tanárokéval teljesen egyenlőnek vétessék. Ha a tanítóképző tanári állást keresetté akarjuk tenni, úgy már annak kezdő fokát minél több kedvezménnyel kell ellátnunk!

A javaslat, a mint már fentebb említettük, a gyakorlóiskolai tanítókat, zene-, rajz- és tornatanárokat, valamint a segédtanítónőket (összesen 11-nek kivételével), tehát közülünk 62-őt, a XI. rangosztályba soroz 500, 600 és 700 frt törzsfizetésekkel s elnevezi ezeket zenetanítóknak, rajztanítóknak, tornatanítóknak és segédtanítónőeknek. Ez a javaslatnak a legmegtámadhatóbb, mert leggyengébb oldala. A javaslat ezen fejezetébe van mintegy összegyűjtve tanítóképzésünknek minden baja, küzdelme s a tanítóképzők minden szenvedése. Ez a fejezet nem valik a mi tanítóképzésünk dicsőségére, javára. Sokat, lapokat,

fizeteket lehetne tele irni, a melyek tanítóképzésünk ezen viszonyainak szomorú képét, történeti előzményeit, káros következményeit feltárnák. Sokszor éltünk már felterjesztéssel ez ügyben a magas minisztériumhoz, de eszedéseinknek mint eddig nem lett sikere. Nem akarjuk a már többször elmondottakat ismételni, de kérjük, meddig akarja még a magas kormány ezt az állapotot fentartani? Mert ha eltekintünk is kartársaink szomorú anyagi helyzetétől, a kik eme csekély díjazásokkal többnyire egész életükön sujtva vannak, a tanítóképzés érdekével ellentétben állónak tekintjük, az intézetek működésére, fejlődésére károsnak tartjuk, hogy az azokban az állam ily nagy számmal tartja fenn az 500—700 frt csekély díjazású állásokat. Régi törvény, hogy a munka díjazása és sikere között szoros viszony van. Azoktól, kiket az állam ugyanazon feladatú munka elvégzésénél 500—600 frttal díjaz, nem is várhat ennyi buzgóságot, odaadást és sikert, mint a kiket kétszer annyi fizetéssel lát el. Vagy azt csak senkisémm fogja állítani, hogy a gyakorlati és művészeti kiképzés alárendelt jelentőségű a tanítónövendékek elméleti kiképzésével szemben. Ezen fordul meg a kérdés. Távol legyen tőlünk, mintha szánt-szándékosságot akarnánk a dologban felfedezni, de azon körülménynek, hogy éppen a művészeti és gyakorlati tárgyak tanárai soroztatnak a legalacsonyabb rangfokozatba, önkénytelen folyománya lesz ezen diszciplinák kicsinylése s itt-ott tanítási sikertelensége. Erre óhajtottuk a figyelmet felhívni s ettől megóvni tanítóképzésünket. Videant consules!

Még a segédtanítóknőről egy pár szót! Mig segédtanár kollégáink 800 frt kezdő fizetéssel a X. osztályba soroztattak, addig ők a XI-be 500 frt kezdő fizetéssel. A segédtanárok tehát egyáltalában nem irigyelhetik kollégáink helyzetét, mert mig a segédtanítónők a sok fokú létrán feljutnak oda, a hol ők kezdik, bizony hosszú idő telik bele. Mi e tekintetben is egyenlőséget, vagy legalább több méltányosságot kívánunk. A segédtanítónő legalább a jelenlegi alkalmazásoknál ugyanazzal a kvalifikációval lép az intézetbe, mint a segédtanár s ott ugyanazt a munkát végzi: oktat, felügyel s végzi az irodai teendőket. Meglehet ugyan, hogy itt-ott kevesebb órát ad, de annal több dolga van a felügyelettel, a mely a tanítóképzőkben sokkal kényesebb, több aprólékosságra kiterjedő, nagyobb felelősséggel, önfeláldozással járó, mint a tanítóképzőkben, a hol a fiúknak több önállóságot lehet és kell is hagyni a cselekvésben. A ki ismeri a tanítónők képzők beléletét, tudja, hogy mennyire lekötött és a viszonyoknak alárendelt természetű a segédtanítónő helyzete, a mint hogy az nem is lehet másképp. Fel szokták hozni az egyenlősítés ellenzői, hogy a férfi tanár, már mint segéd is, családot alkot és tart fenn, a mi a nőknél nem fordul elő. Igen, de a nő feláldozta szabadságát, a mit bizony a férfi semmi drága kicsért el nem adna; állásaért, hivatásaért megfosztja magát a családi élet örömeitől, vagy ha ez utóbbit választja, akkor nehezen kiküzdött állását kell feláldoznia. A nő helyzete legalább a tanítónők képzőkben sokkal hátrányosabb nehezebb a férfiénál és ki merem mondani, fontosabb is, mert a tanítónők képzőkben az oktatás nehézséget alig okoz, de a felügyelet, a nevelés annál több gondot. Méltá-

nyoljuk tehát a segédtanítónők munkáját, fáradozását és adjuk meg nekik ezért azt a kevés előnyt, a mely a magas fizetéssel jár.

Talán sikerült kimutatni, hogy a fizetésünket rendező javaslatot előnyei mellett is korántsem tekinthetjük olyanak, a mely a tanítóképző tanárok s a tanítóképzés ügye érdekeinek megfelelné. Ha csupán az anyagi helyzet javítása szempontjából tekintjük is a javaslatot, úgy sem felel meg a maga iránt felkeltött nagy várakozásnak, ha csak utólagosan nem történnek meg a kellő módosítások. Köztünk a nagy többségnek csak 100 vagy éppen 50 frtnyi (lakás pénz) emelkedést hoz és csak a kisebb szám fog 150—180—200 frtnyi leginkább lakáspénz emelkedésben részesülni. Ez a javítás nem fog a mi bajainkon általánosan segíteni. Poroszországban nem rég rendezték újra a tanítóképző tanárok fizetését, s habár az emelkedés 500—800 márkát tett ki, mégis hallatszottak elégedetlen hangok a porosz napi és szaksajtóban. Valóban nem nyomhatjuk el a keserü mosolyt, mikor ezzel szemben a kormánynak fizetésrendező javaslata jut eszünkbe, a mely kartársaink egy részének — s pedig éppen a legrosszabbul díjazottaknak — 50 frtos fizetésemelést adományoz.

Különben nem csupán fizetésemelést kérünk, hanem kérjük kóros állapotú tanárkari szervezetünk rendezését. Azt hisszük, ma már alig van valaki, a ki az 1868. XXXVIII. t. cz. 84. §-át, a mely a tanárikarok szervezetét határozza meg, túlhaladott álláspontúnak, a mai viszonyokhoz nem illőnek ne tartaná. A régi tanárkari szervezettel jelenleg már nem lehet czélt érni, mert intézeteink négy évfolyamuak lettek; mert az elméleti tárgyak oktatása iránt magasabb igényeket támasztunk; mert a gyakorlati kiképzést első rendű fontosságunak tartjuk; mert a zenei és rajzoktatást a tanítóképzés ép oly lényeges részének tartjuk, mint az elméleti tárgyak tanítását; mert már az egyes tanári testületektől nem az egyesek tetszésétől, önkényétől függő, hanem egységes pedagógiai működést kívánunk. Feladataink változtak, szervezetünk pedig a régi tökéletlenség halójában vergődik. Azt hittük, a kormány meg fogja ragadni a most kínálkozó alkalmat a tanártestületek ujja szervezésére. Fajó érzés kel szivünkben annak láttára, hogy kis különbséggel maradni fog minden a régiben. Jól van, huzni fogjuk tovább is az ügy karára az átmeneti kornak jarmát, de százszor és szünetlenül fogjuk kiáltani: Legyen egységes tanárkari szervezetünk, legyenek csupán rendes tanáraink!

Igy állván az ügyek, nem nyugodhatunk meg egészen a mi «fizetésrendezés»-ünkben. Van elég okunk tovább is serénykedni ez ügyben. Egyesületünk választmánya már többször felfolyamodott a fizetes dolgában a magas miniszteriumhoz: 1889 decemberben, 1890. majusban, 1891. februárban s utoljára 1892. marczius havában. Ez utolsó felterjesztésben a most hangoztatott kívánalmak lényegükben mind ki vannak fejtve, a melyek közül néhány igen fontosat már eddig is figyelembe vett a vallás- és közoktatásügyi magas miniszterium s reméljük, hogy a fizetésrendezési javaslatban tervezett módosításoknál az eddig mellőzött szempontok is méltatva lesznek. Az eddigi lépésekkel azonban,

azt hiszem, még sem tettünk meg minden lehetőt. Kartársaink s a tanítóképzés érdekei úgy kívánják, hogy kérésünkkel a képviselőházhoz is forduljunk. Ez azonban korántsem zárja azt ki, hogy az egyes tanári karok, de különösen a szaktestületek: zene-, rajz-, tornatanárok, gyakorlóiskolai tanítók stb. ne mozgolódjanak. Tudtunkkal a közeli napokban tanácskozni is fognak a teendők dolgában eme kartársaink. Ha a kellő mérséklettel járnak el, javára fog válni az ügynek.

Nem hiszük ugyan, hogy az előttünk fekvő javaslat a végleges rendezést jelenti; de égető bajaink orvoslását mégsem óhajtjuk a beláthatatlan időkig elodázódní. Nem vélünk tehát kárt tenni az ügyben, ha tapintatosan, mérsékeltén, bizalommal és tisztelettel, de az igaz meggyőződés és lelkesedés hangján kérjük ügyeink sürgős és gyökeres javítását. Gróf Csáky Albin többször bebizonyította már nekünk, hogy szívesen veszi és, ha lehet, teljesíti az igazságos ügyben hozzá forduló kérelmét, különösen, ha ez által, mint most is, a közügy van érdekeibe. Az ő nemes szíve, az ő bölcsesége ami horgonyunk!

A tanítóképző tanárok képzése.

Még jól emlékszünk rá, hogy ezelőtt néhány évvel a tanítóképző-tanárképzés ügye mily irodalmi harcztól idézett elő. Arra is emlékszünk, hogy e harc csiráját Heteyi Gabor, a dévai állami tanítóképző-intézet érdemes igazgatója — akkor e lap felelős szerkesztője — hintette el.

Hetey a képző-intézeti tanárok képzését az egyetemre, kívánta bizni, hogy így a középiskolai tanárokkal egyenlő qualificatioval birjanak, mert ezt mind hivatásuk fontossága, mind társadalmi állásuk megkívánja.

A Paedagogium tanárai ezt hadüzenetnek vették a Paedagogiummal szemben, mint a honnan a tanítóképző tanárok újabb nemzedéke kikerült s oly értelemben feleltek, hogy a képzők tanárait képezni egyedül a Paedagogium van hivatva.

Még mások is hozzá szóltak ez ügghöz, hol az egyik, hol a másik nézet mellett foglalva állást. E harcznak eredménye az lett, hogy megszületett a tanárképzés mostani formája a Paedagogiumban. Végleg eldöntve még nincsen az ügy; a mostani állapot csak átmeneti korszak, ezt tovább kell fejleszteni. Tegyük meg mindent, a mivel a tanítóképző tanárképzés ügyét előbbre vihetjük.

Most, midőn a képzőintézet nagyobb reformoknak néz elé, nem tartom feleslegesnek ez ügyre is felhívni az intéző körök becses figyelmét.

Szerény véleményem szerint a kép. tanárképzés ügyének eldöntésénél az első kérdés az: milyennek kell lenni a tanítóképző tanárnak? A felelet rá nagyon természetes. A tanítóképző tanár legyen a szakjában teljesen jártas, tudós; legyen kitűnő pedagógus és kellő társadalmi miveltséggel biró egyén.

Első és legfőbb tehát a tanárnál, hogy szakjában teljesen jártas tudós legyen. Hogy mely intézetben szerezheti ezt meg leginkább, az kétséget nem szenved, hogy ez nem lehet más ez idő szerint, csakis a z

egyetem. Ennek kell lennie, mert ez a tudományok betetőző iskolája. Semmi más iskolának nem állanak és nem is állhatnak a rendelkezésére annyi és oly czélszerű eszközök, melyeknek segítsége mellett oly mélyen és oly alaposan behatolhasson a tanulni vágyó a tudományok mélyébe, mint az egyetemnek. A tanítóképző tanárnak legalább is azon a színvonalon kell állani, a tudományokat illetőleg, mint a milyenen áll és kell is állania egy középiskolai tanárnak. A tanítóképző tanár működésének hatása van legalább is oly fontos, mint a középiskolai tanárénak. Ha ez így van, akkor miért idegenkednek némelyek a kép. tanárok egyetemi képzésétől? Ha azok számára jó és czélszerű az egyetemi képzés, miért ne volna az jó és czélszerű a képzőtanárookra nézve is?

Az igaz, hogy a tanítóképző tanárnak nemcsak tudósnak, hanem egyszersmind pedagógusnak is kell lenni. A képzőintézeti tanárnak ugy kell tanítani az egyes tantárgyakat, hogy tanítása — a módszert illetőleg is — minta legyen a leendő tanító előtt. De ez nem azt bizonyítja, hogy a képzőtanárnak nem kell alapos tudósnak lenni, tehát nem kell egyetemi képzés. Sőt ép ez a körülmény is feltétlenül azt kívánja, hogy a tanár tudós legyen, mert módszeresen tanítani csak a tudó jár, a ki első sorban a tárgyat alaposan ismeri. Ezzel azonban nem azt akarom mondani, hogy a ki tudós, egyszersmind született pedagógus is. Van — jól tudom — sok tudós tanár, de rossz tanító, de viszont van kevésbé tudós tanár, de azért kitünő tanító. Az ily eset elég gyakori ugyan, de ennek oka legtöbbször az egyénben rejlik. Ha azonban ettől eltekintünk, a természetes eljárás a tanárképzésnél nem lehet más, mint az, hogy a leendő tanár legelőbb is kapjon lehető legnagyobb fokú elméleti kiképzést és azután meg kell tanítani arra, hogy az összegyűjtött tananyagot hogyan kell módszeresen feldolgozni. Módszer-tanilag helyesen és jól tanítani művészet, másképpen tanítani a tanárnak, csak a robot leróvása.

A tanárnak tudósnak és egyszersmind művészeknek kell lenni.

A tudóst az egyetem nevei, de az tagadhatatlan, hogy a művész kiképzésére már kevesebb gondot fordít. Ebben a tekintetben a Paedagogiumnak előnyök az egyetemmel szemben. Ez irányban sokkal alaposabban tud kiképezni a Paedagogium, mert ott van a gyakorló-iskola s a képzőintézet a mivel az egyetem ez idő szerint nem rendelkezik. Ezen ugyan nagyon könnyen lehetne segíteni, mert a budai elemi tanítóképzőt minden nehézség nélkül az egyetem közelében lehetne elszállásolni s akkor lenne az is.

De eltekintve ettől, egyelőre megoldható lenne a képzőintézeti tanárképzés oly formán, hogy a tanítóképző tanárok elméleti kiképzése az egyetemen történjék együtt a középiskolai tanárokkal, megkülönböztetés nélkül; a gyakorlati kiképzést pedig ideiglenesen eszközölje a Paedagogium.

A keresztülvitel előtt sem áll semminemű akadály, sőt az állam pénzügyi szempontból is nyerne.

Azon középiskolai tanárjelölt, a ki tanítóképzőnél óhajt alkalmazást nyerni, az gyakorlati évét ne középiskolánál, hanem a Paedagogiumban töltse. A Paedagogium az ily egyént foglalkoztassa úgy és sajátítsa el

azon gyakorlati tudnivalókat, a mint és a hogy teszi most a polg. képzőt végzett elemi tanárjelöltekkel. Az itt nyert gyakorlati oklevél azonban nem csak a képzőkre, de egyszersmind a középiskolákra is képesítsen, hogy aztán az ily egyén tetszése szerint képzőnél, vagy középiskolánál foglalhasson állást. Ezt az előnyt azért adnám meg az ily egyéneknek, mert a módszer nagyobb foku tudása nem ártana ez idő szerint a középiskolai tanároknál sem.

Nem kell félni attól, hogy nem kapna a képzőintézet tanárt, mert mihelyt egyenlő lett a kvalifikáció — minthogy már a törzsfizetés egyenlősítve van — szívesen átjön bármelyik középiskolai tanár a képzőhöz. Azon fog minden jóra való tanárjelölt igyekezni, hogy bejusson a Paedagogiumba, hogy így majd a képzőkhöz való átmenetelét se gátolja semmi.

Ezen intézkedés által nyerni fog az állam, mert a tanítóképző tanárképzés nem fog semmi költségebe (? Szerk.) kerülni; nyerne a tanügy, mert oly képzettségű tanárokat kapna, a melynt ez idő szerint képezni tud az állam; nyerne a Paedagogium, mert nagyobb rangot kapna és végül leg többet nyernének a leendő képzőtanárok, mert oly oklevél birtokába jutottak, melylyel bármily magasabb rangú iskolánál állást foglalhatnak, míg a mostani oklevéllel meg van kötve a kezök; nem mehetnek sehová, zsákutczába jutnak.

Éppen ez az anomalia a mostani képzőintézeti tanári képzésnél.

Valamely fiatal ember: ek, hogy tanítóképző tanár lehessen, legelsőben vagy érettségi bizonyítvánnyal, vagy pedig tanítói oklevéllel kell birnia. E bizonyítványok egyikének alapján fölveszik a polgári képzőbe s ott tanul 3 évig, a mikor polgári isk. t. oklevelet kap. Hogy tanítóképző tanár lehessen, még ott kell 2 vagy esetleg 3 évig maradni az intézetben. Az összes kiképzési idő 5 esetleg 6 év, s ezen idő alatt szerzett bizonyítványaival mehet képzőkhöz, de tovább nem.

Az egyetemre is érettségi bizonyítvánnyal mehet, ott csak 4 évig ül s kap a gyakorlati év után olyan oklevelet, a melylyel mehet bármely intézethez, sőt még az egyetemi tanszék is előtte áll. Van-e itt arány, van-e itt igazság? Nincsen e oka az ily hajóban evező tanároknak méltatlankodni? E hajóban eveznek a Paedagogiumból kikerült fiatal tanítóképző tanárok. Ezeknek áll érdekükben leginkább a tanítóképző tanárképzés ügyét az egyetemre terelni, mert ettől függ jövőjük biztos existenciája is. Nekik kell azon igyekezni, hogy legalább a fiatal kollégáiknak legyen meg az a kvalifikációjuk; legyen olyan oklevelök az egyetemről, milyennel a Paed. jelöltjei szívesen kicserélnék a magukét.

Még ha az egyetemi képzésnek nem volnának is meg azon előnyei a Paedagogium felett, melyeket fennebb megemlítettem, még akkor is egyetemi képesítést kívánnék a tanítóképző tanártól.

Most, e kvalifikacionális időben, a mikor még egy irnoktól is érettségi bizonyítványt kívánnak, akkor méltán megkövetelheti a társadalom a tanítóképző tanártól, hogy legalább oly minősítéssel birjon, mint a milyennel bir a középiskolai tanár. Ez a kvalifikáció emelni fogja mind a képzők, mind pedig a tanárok tekintélyét s nem csekély hatással lesz magára a népoktatásügyre is. Akkor nem fogja egyik tanítóképző tankönyv író tanár sem az általa szerkesztett tankönyv czimlapjára ezt írni «okleveles középiskolai és képzőintézeti rendes tanár», hanem csak az utóbbit fogja

oda tenni, mert azt elég czimnek fogja tekinteni. Más szemüvegen fogja nézni a nagy közönség is a képzőt, más fogalmat alkot annak fontosságáról; másképp fogják tekinteni még felülről is s nem csak az intézetet, hanem annak tanárait is. Nem akarom tovább füzni a dolgot, de az bizonyos, hogy a tanítóképző tanároknak mostani képzési ügye sem az intézetnek, sem a tanároknak előnyére nem válik.

Vissza kell terelni a képzőket arra a színvonalra, a melyre boldogult Eötvös báró miniszter nagy szelleme helyezte volt. Eötvös középiskolai tanári kvalifikációt kívánt a képzők felállításakor a képzőtanártól s olyanokkal is alkalmazta őket. Az első csoport egy részét egyenesen már működő középiskolai tanárok közül nevezte, de át is jöttek szivesen, mert nagyobb fizetést adott nekik, mint a milyen volt a középiskoláknál. A kiket nem középiskoláktól vett át, azokat államsegély mellett külföldre küldötte ki s így ezeknek is megadta az akkori középiskolai tanári kvalifikációt.* Valjon volt-e okunk ettől az irányelvtől eltérni? Nem! Ha Eötvös intenciója szerint fejlesztetett volna a képzők ügye, ma nem ott állanánk, a hol vagyunk, hanem ott, hogy magasabb kvalifikációt kívánának a képzőtanártól, mint a középiskoláknál működő tanároktól.

De vigasztaljon a jelen, mert Eötvös szelleme phoenixként támadt föl hamvaiból Van jelenben Magyarországnak egy oly nagy szellemű és bölcs minisztere, kinek eddigi működésében Eötvöst látjuk szemeink előtt.

Most küszöbön van a tanítóképző-intézetek reformálása. Nagy reményekkel nézünk eléje, mert bizunk benne és kitünő tanácsosaiban. Reméljük, hogy a képzők reformálásával egyidejűleg a képzőintézeti tanárok képzésének ügye is el fog intézteni; meg vagyunk győződve, hogy el fogja itt is találni a leghelyesebb és a czélhoz legbiztosabban vezető utat. Vajha mentől hamarabb bekövetkeznék ez idő! **

Tanítóképző tanár.

* Kiküldötte azokat is, kiket középiskoláktól vett át

Szerk.

** E cikk még márczius hóban jutott kezeink közé. Akkor az összehalmozdított anyag miatt nem volt közölhető. A közgyűlés azonban a tanítóképző tanárképzés ügyét a legközelebbi közgyűlés tárgyaúl tűzvé ki, újra aktuálissá tette ez ügyet; a Pedagógiai Társulat is toglalkozott ezzel a legutolsó ülésén. Szükségesnek tartottuk tehát e cikknek kiadását, habár szerzője névtelen is.

Nincs Magyarországon tanítóképző tanár, komolyan gondolkozó s az ügyvel ismerős tanférfi, a ki meg ne volna győződve, hogy a mai rendezetlen állapot az ország népoktatásügyének világos kára nélkül tovább fenn nem tartható. Az anyagi ügyeken kívül ez most a tanítóképzésnek, sőt az egész népoktatásügynek egyik fontos és sürgős ügye. A középiskolai oktatás is akkor vett nagyobb lendületet, midőn a tanárképzés és képesítés ügye országosan rendeztetett. A tanítóképző tanárképzés és tanárképesítés ügye is teljesen megérett arra, hogy országosan rendeztessék. Foglalkoznunk kell tehát ez ügyvel behatóan, minden oldalról.

Még a mult évben közlönyünk V. füzetének 255. lapján a Pedagogum emlékirata közlése alkalmával felhivtam tisztelt kartársaimat ez ügyben való nyilatkozatra. Ismétlem e kérelmet! Reményem, hogy tisztelt kartársaim ismeretes lelkesedésükkel fogják ez ügyet is felkarolni és az alapos megvitatás által annak a helyes megoldáshoz való juttatását elősegíteni A közlönyben bármi szempontu, de tárgyilagos és nyugodt hangu felszólalásnak helyt adunk. «Tegyük meg mindent, a mivel a tanítóképző tanárképzés ügyét előbbre vihetjük.»

Szerkesztő.

A közgyűlési előértekezlet jegyzőkönyve.

Felvétetett a tanítóképző-intézeti tanárok orsz. egyesülete választmányának 1892. év ápr. 11-én tartott közgyűlési előértekezletén.

Jelen vannak: *Péterfy Sándor* elnök, *Hetyey Gábor*, *Gyertyánffy István*, *Komáromy Lajos*, *Nagy László*, *Herrmann Antal*, *Somogyi Géza*, *Hollós Károly*, *Hetényi Kálmán*, dr. *Bartsch Samu*, *Lédeyer Abraham*, *Scherer Sándor*, *Rejéczy József*, *Radó Vilmos*, *Mócsy Antal*, *Pollereczky Jolán*, *Horváth József*, dr. *Málnai Mihály*, *Molnár László*, *Rybár István*, *Peres Sándor*, *Petrovác József*, *Tóth József*, *Boromisza István*, *Stepankó Albert*, *Sztára József*, *Virág István*, *Berauer József*, *Zigány Zoltán*, *Szöllősy Lajos*, *László Zsigmond*, *Felméri Mózes*, *Arányi Antal*, *Hoós János*, *Rózsa János*, *Sztankó Béla*.

1. Elnök melegen üdvözlőlvén a megjelenteket az ülést megnyitja.

2. Nagy László titkár a következő jelentéseket teszi: a) Beléptek: a brassómezei tanítótestület, dr. Schreiner Márton, az orsz. izr. tanítóképző-intézet tanára; Horvay Ede, a budai áll. tanítóképző-intézet tanára; VII. ker. Wesselényi-utcai tanítótestület. b) Jelentést tett arról, hogy a Comenius kiállítás Gyertyánffy igazgató ur szivességéből a közgyűlés tartama alatt nyitva lesz, s azt bár mikor megtekinthetni. c) A választmány által kiküldött albizottság véglegesen összeállította a közgyűlés elé terjesztendő óratervet és tanterv-vázlatot. d) A múlt közgyűlés megbizta a választmányt, hogy a jelen közgyűlés elé javaslatot terjesszen be az alapszabályok módosításáról. A módosításokat titkár összeállította és az előértekezlet, illetve választmány elé terjeszti. e) Bemutatja a közgyűlés megállapított tárgyjendjét. Tudomásul vétetnek.

3. Elnök a holnapi közgyűlés legfontosabb tárgyára a tanterv-módosítás ügyében készített javaslatra hívja fel az értekezlet figyelmét.

Hosszas tárgyalás indult meg e tárgyat illetőleg, melyben részt vettek: Scherer Sándor, Petrovác József, Bartsch Samu, Mócsy Antal, Molnár László, Rózsa János, Kozocsa Tivadar, Málnai Mihály, Radó Vilmos, Komáromy Lajos, Boromisza István, Regéczy József, Hetyey Gábor, Nagy László. Letárgyaltattak a javaslat általános pontjai; a neveléstan, a tanítási gyakorlatok, a magyar és németnyelv, a mennyiségtan tantervei. A központi választmány javaslatát az előértekezlet annyiban módosította, hogy az általános határozatok a) pontjában felsorolt tantárgyak közül a földrajzot törölte, ellenben bevette a számtan módszerét s ezzel a felsorolt tárgyak a népiskolának nem I. II. III., hanem csak I. II. osztálya tárgyait ölelik fel. A játékok tanítása helyett a játékok gyakorlását kívánja. A neveléstani tantervben a III. osztályba fölvevett szervezettant és iskolai egészségtant a IV. osztályba tette át. A III. osztály módszertani anyagául a népisk. I. II. osztálya tantárgyainak módszerét vette fel.

A tanítási gyakorlaton a III. osztályban javasolt 1 óra helyett 2-öt, a IV. osztályban javasolt 10 óra helyett 8-at határozott fölvenni, azzal a megjegyzéssel, hogy a IV. évfolyamban szabaddá vált két óra egyike a földrajz, másika a természettudományok módszertanára fordíttassék. A többi tanulmányra nézve az időelőhaladtával az előértekezlet határozatot nem hozott, de a mennyiségtani órák felemelése érdekében tett felszólalásokat igen figyelemre méltónak találván, azok beható megvitatását a közgyűlésre hagyta.

4. Az alapszabályok módosítására vonatkozó javaslat beható tárgyalását az előértekezlet a közgyűlésre halasztotta.

5. Helyeslő tudomásul vette az előértekezlet a közgyűlés tárgysorozatát. A fölvetett pontok letárgyalását illetőleg a következő felosztásban állapodott meg: f. hó 12-én d. e Emlékbeszédék, a tantervjavaslat tárgyalása. D. u. Egyesületi ügyek megvitatása. 13-án a tanterv tárgyalásának bevégezése, tisztviselők választása. Indítványok.

6. A tanterv illető szakaszának a közgyűlés elé terjesztésére, illetőleg előadására az előértekezlet a következőket kérte fel: Az egész tanterv előterjesztésére: Sztankó Bélát, a pedagógiára: Regéczy Józsefet, a magyar nyelvre: Komáromy Lajost, a német nyelvre: Radó Vilmost, a földrajzra és történelemre: Málnai Mihályt, a mennyiségtanra: Zsigány Zoltánt, a természet tudományokra: Kozocsa Tivadart, az ének-és zenére: Sztankó Bélát, a rajzra és szépíráásra: Hollós Károlyt, a tornára: Oheroly Jánost.

7. A választmányi tagok $\frac{1}{3}$ -ának kisorsolására, az ezek helyét betöltő, valamint a pótlólag beválasztandó választmányi tagok, ugy a tisztviselők kandidálására az előértekezlet Petrováczy József elnöklete alatt a következő tagokat küldte ki: Somogyi Géza, Scherer Sándor, Arányi Antal, Herrmann Antal, Horváth József, Kozocsa Tivadar, Nagy László.

8. A pénztár megvizsgálására kiküldettek: Lederer Ábrahám, Kozocsa Tivadar, Molnár László oly felkéréssel, hogy az egy. pénztárát megvizsgálván, annak állapotáról a közgyűlésnél jelentést tenni sziveskedjenek.

A közgyűlés jegyzőkönyve.

Felvétetett a tanítóképző intézeti tanárok országos egyesületének 1892. év április 12. és 13-ik napjain a M. Tud. Akadémia heti üléstermében tartott közgyűlésén.

Jelen voltak: Mélt. Berzeviczy Albert államtitkár ur, tiszteletbeli tag, Péterfy Sándor, Hetyey Gábor. Nagy László, Komáromy Lajos, Horváth József, Hoós János, Felméry Mózes, Hajtmann Pál, Herrmann Antal, Somogyi Géza, Oherolly János, Szuppan Vilmos, Kozocsa Tivadar, Peres Sándor, dr. Koch Ferencz, Scherer Sándor, Margitai József, Csepreghy Endre, Ruppenthal Lajos, Hetényi Kálmán, Arányi Antal, Petrováczy József, Virág István, Solymossy Lajos, Boromisza István, Berauer József, László Zsigmond, Gyertyánffy István, Tóth József, Zsigány Zoltán, Hollós Károly, Regéczy József, Radó Vilmos, Mócsy Antal, dr. Málnai Mihály, Molnár László, Rybár István, Stepankó Albert, Szöllösy Lajos, Lakits Vendel, Thuránszky Irén, Liber Etelka, Kovássy Zoltán, Balajthy Ilona, Lederer Ábrahám, dr. Bartsch Samu, Béer Ferencz, Buzogány Mária, Pollereczky Jolán, dr. Kovács János, Miklós Gergely, Rohn József, Szára József, Nagj F. Károly, Molnár Leontin, Lubinszky Emilia, Újfalvy Mihály, Kolombán Samu, dr. Lázár Gyula, dr. Bokor József, Bein Károly, Rózsa János, Sztankó Béla.

Mint vendégek résztvettek a közgyűlésen Ballagi Mór és Gönczy Pál elhunyt tanfériak családjainak tagjai, Szigetváry József fővárosi tanár, Schwetz Vilmos fővárosi tanító, a VI. ker. tanítónőképző intézet növendékei stb.

Első nap.

1. Péterfy Sándor elnök rövid üdvözlő beszéddel nyitotta meg a közgyűlést. Hangsúlyozta a napirenden levő tárgyak fontosságát, különö-

sen a tanítóképző-intézetek tantervének reformját, melynek egész népoktatásügyünk fejlődésére nézve jelentős fontosságot tulajdonít. Ez alkalommal egyesületünk a mult közgyűlés óta elhalt két tiszteletbeli tagja emléke iránt is leróni óhajtván a kegyelet adóját, fölkéri Komáromy Lajost és Peres Sándort, hogy oktatásügyünk két nagynevű munkása fölött, *Ballagi Mór*, illetve *Gönczy Pál* fölött emlékbeszédet tartsanak.

2. Komáromy Lajos dr. Ballagi Mór felett megtartja emlékbeszédét. *)

3. Peres Sándor Gönczy Pál felett megtartja emlékbeszédét. *)

A közgyűlés a felolvasóknak lendületes emlékbeszédükért jegyzőkönyvileg fejezi ki köszönetét.

10 perczeni szünet.

4. A tanácskozások megnyitásakor jelent meg mélt. Berzeviczy Albert közoktatásügyi államtitkár ur. Az elnök melegen üdvözölte Berzeviczy Albert államtitkárt, a kinek érdeklődése és a közgyűlésen való megjelenése azt bizonyítja, hogy a közoktatásügyi kormány is érzi a tanítóképző-intézeti tanárok tanácskozásainak fontosságát. A közgyűlés élénken éljenezett. Az államtitkár válaszát, a ki köszönetet mondott az elnöknek üdvözlő szavaiért, szintén hosszas éljenzés követte.

5. Elnök a tanterv-revizióra vonatkozó tárgyalások megkezdésére szólítja fel a közgyűlést.

Sztankó Béla a választmány javaslatát az alábbi beszéd kíséretében terjeszti a közgyűlés elé:

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Midőn a választmány által a közgyűlés előkészítésére kiküldött albizottság a tanterv-revizio tárgyában készített munkálat előterjesztésével kegyes volt engem megbizni, választása kétségkívül azért esett csekélységemre, mivel a régóta vitatott tanterv ügyét általános szempontból annyira tisztázottnak tudta, az egyesület tagjainak a tanterv munkálatokban tanusított s az egyesületi életben mondhatnám, majdnem példátlanul buzgó munkásságát oly egyetemesnek, oly intenzivnek, oly behatónak tapasztalta, az albizottsági és választmányi jelentések száraz adataiból a revideált tanterv képét annyira kidomborodónak hitte, hogy e tanterv előterjesztőjére alig kellett más feladatot ruháznia, mint az előterjesztendő tanterv bemutatását, s annak a m. t. közgyűlés becses figyelmébe való inkább formaszertű, mint a tanterv érdemleges mérlegelésére kiterjeszkedő ajánlását.

Én is csak ily értelemben vállalhattam el e megtisztelő megbízatást.

Az a tapasztalat, hogy az egyesületi munkálkodási kedv mint valami hatalmas delej-áramlás a maga föl villanyozó hatalmával átfutotta immár az egyesület testének majdnem teljes idegzetét, telment, csekélységem érzete pedig visszatart engem attól, hogy e munkálatnak sok körültekintést, széles látókört, a kritikai elmének minden élességét feltételező méltóságába bocsájtkozni még csak meg is kíséreljem.

De minthogy e formaszertű bemutatásnak és ajánlásnak elvégre mégis tartalmaznia kell valamit, s a munkafelosztásnak az elvét magam sem

*) E felolvasásokat lapunk más helyén egész terjedelmükben közöljük. Szerk.

akarom a «munka áthárítása» elvével felcserélni, vagy azt ekként értelmezni, engedje meg a m. t. közgyűlésnek, mint az egyesület ezidőszerinti jegyzőjének, s így igénytelen krónikásának, ha néhány percre azzal foglalom le a m. t. közgyűlés becses figyelmét, hogy megkísérlem kikeresni azokat a szájakat, melyek a jelen tantervvázlatot a mult közgyűlés határozataihoz fűzik, és hogy ez által — ha szabad így szólanom — megpróbálom föltüntetni az új tanterv megalkotásának történeti folytonosságát.

Ennek föltüntetése annyival inkább kívánatosnak tetszik, mert ennek híján könnyen ismétlésekbe bocsátkoznánk, — s tisztán buzgalomból könnyen olyan elvi természetű s tán régóta szeretettel melengetett nézeteink érdekében rántanánk kardot, melyek már a mult közgyűlés határozatai által végelintézt nyertek.

Ilyen közgyűlési határozatok voltak az alábbiak:

a) A tanterv módosításánál az 1882. évben 3998. sz. a. a 4 osztályu tanítóképző intézetek számára kiadott miniszteri tanterv szolgáljon alapul. X

A javaslat e határozatnak annyiban felel meg, hogy a még fennálló 3 éves tanfolyamú képzőket teljesen mellőzve, a most érvényes tantervben felsorolt tantárgyak valamennyie meghagyatott.

2.) Az általános műveltségre tartozó tantárgyak tanítása a 3. évfolyamban befejeztessék — mondja tovább a közgyűlési határozat.

Befejezetnek pedig a javaslat szerint: a mennyiségtan, a földrajz, a hazai történelem (a világtörténettel együtt), a természettudományok és vegytan, a szabadkézi és mértani rajz, sőt a mennyiben a neveléstan és az irodalom története ugy tekinthetők, mint az addig tanultaknak más szempontok szerint való rendszerbe foglalása: ide számíthatjuk a nevelés tudományt és magyar nyelvtant is, utóbbihoz számítván a sztilisztikát, költészet és szónoklattant.

3.) A 4. évfolyamban a szorosabb értelemben vett szakképzettség s a gyakorlati képzés legyen a fő.

A gyakorlati képzést kétféleképp értelmezhetjük.

Ide sorolhatjuk elsőben is a jelölteknek a tanításban való kiképzését. Erről a javaslat akként gondoskodik, hogy a gyakorlati tanításra a IV. évfolyamban heti 10 órát proponál.

De a gyakorlati képzést látszik sürgetni a fenti határozat folytatását képező következő passzus is: a IV. évfolyamban az általános műveltséget célzó tantárgyakkal ismétlések s az elemi módszer szempontjából foglalkozzanak a növendékek.

A közgyűlésnek ezen kívánalma megvalósul abban, hogy a javaslat a mennyiségtan, történelem, természettudományok, ének, rajz és szépirás módszerét a IV. oszt. tantárgyai közé igtatta.

4.) Hogy az általános képzés mellett — miként a következő határozati pont kiemeli — a szakképzés fokozatosan nagyobb tért nyerjen, az által lesz elérhető, ha a módszertani ismeretek közlése már a III. osztályban megkezdetik.

Megkezdődik pedig ez a javaslat szerint a népisk. I., II., III. osztá-

lyaiban előforduló tantárgyak módszertani ismertetésével (mely a pedagógiai tantárgyakhoz osztatott be.) Valamint a magyar nyelv és földrajz, testgyakorlás speciális módszerének a III. osztály tantárgyaiul való felvételével.

5. Az általános műveltséget célzó tantárgyak tanítása mind a 4 osztályban a pedagógiai szakképzés szolgálatába szegődtessek — így szól tovább a k. gy. határozata.

Ezt illetőleg a kivánalomnak az anyagrésztelkezés által lehet ugyan főként eleget tenni, de maga a tanterv-vázlat is ad erre már némi anyagot.

Igy pl. a test- és élettan neveléstani vonatkozásokkal tanítandó; a lélektan együtt jár annak a nevelésben való alkalmazásával. A népiskolai pedagógia és szervezeten kiegészített az iskolai egészségtannal, az irodalomtörténet az ifj. irodalom ismertetésével; a fogalmazási gyakorlatok közé fölvétettek a tanítási vázlatok; a földr. alapfogalmak a szülőföld ismertetésével kapcsolattak össze, a nőképzőbe fölvétetett az iskolai harmonium, a testgyakorlás mellé a játék, a rajz- és szépirásban az iskola táblán való rajzolás és írás.

6. Hogy a tanítóképzés általános — emberi — célja miként véteik tekintetbe a tanítási anyag kiválasztásánál, erre is kielégítő feleletet ad a tanterv-vázlat, bár semmi újat nem mond. Ebben a mostani tanterv sem hibás, s valóban aligha van iskolafajta, mely annyira lekötne, nevelné, tanítaná, *képezne* az egész embert, mint a tanítóképző. Valóban lehet mondani, hogy a képzőbe lépő ifjunak ereje minden nyilatkozásában próbára tétetik és aligha szendereghetnek az addig rejtve maradt tehetségnek szunnyadó erői.

7. A mi a speciális hazafias és pedagógiai célok megvalósítására való törekvést illeti, az elébbinek képe inkább a részletelésben rajzolódhat ki. De tán ide mutat mégis a tanterv-vázlat azon intézkedése, hogy a magyarnyelvi olvasmányok között hangsúlyoztatnak a népköltészeti termékek, hogy Magyarország politikai és gazdasági földrajzának külön évfolyam szenteltetett, hogy a történelmi oktatásnak úgy szólván gerince gyanánt a magyar nemzet története szerepel.

Mint nem érdektelen mozzanatokat jegyzem itt fel, hogy az énektanításban a magyar népies és nemzeti dalok, a rajz tanításánál a magyar diszitő stíl motívumai, a tornánál a magyar népjátékok felvétele többek által sürgettetett.

A mi a pedagógiai célokat illeti, azokról szólottam jelen előterjesztésem 3. 4. 5. pontjában.

8. Vétessék figyelembe az ismeretek gyakorlati alkalmazhatósága — szabja elénk tovább a közgyűlés határozata.

Ez a pont érintkezik némely fentebb mondottakkal s azért itt csak azokat a jeleket emelem ki, melyek oda kevésbbé illettek bele.

Az ismeretek gyakorlati alkalmazhatósága vétetett figyelembe akkor, midőn pl. a nyelvtani ismeretek és a fogalmazás tárgyai között való kapcsolat, az állattan és állattenyésztés, a növénytan és növénytermelés az ásvány vegytan és technológia, a rajz és mintázás (kézügyesség) közötti kapcsolat már a tanterv vázlatban is kifejezést nyert.

9. Az elemi és ismétlő iskolák tanterveit már a 82-iki tantervben is szem előtt tartva látjuk, itt elég tán némi hozzáadásról is megemlékezni.

Nevezetesen: a gazdaságtanra, illetőleg a gazdasági gyakorlatokra igen nagy gond fordított, a közegészségtan tanítása külön kurzus gyanánt ugyan de rendes tárgyként felvétel, a művelődéstörténet behatóbb tanítása javasolt a hazai és világtörténelem kapcsában.

10. A tanítók társadalmi feladatai vétettek figyelembe akkor, midőn a nemzetiségi nyelvek javítása a kántor-képzés, nőképzőkben a zongora és (egyesekek) a francia nyelv, továbbá mindkét képzőben az életmentés tanítása lehetővé tétel.

11. A növendékek előképzettségének szem előtt tartása bár végig vonul az egész tanterven, de különösen meglátszik ott, hol kimondott a németnyelvi tanításnak a csoport-rendszer szerint való módja.

12. Megkivánja továbbá a közgyűlési határozat azt, hogy a tanképesítő vizsgálat követelményei is figyelembe vétessenek.

Az éppen most kiadott képesítő vizsgálati szabályzat általában nem kíván többet, mint a mennyi tanterv vázlatunk keretébe befér. Mindössze tán a magyarból-németre való fordítási készség tekinthető olyannak, mely az eddigi tárgyalásoknál jobbadán figyelmen kívül hagyott, inkább a könnyebb irányú német pedagógusok megértése, tehát a németből magyarra való fordítás helyzettévé előtérbe.

13. Végül teljesítve vannak a közgyűlésnek azon határozatai, melyek a magyar nyelvű és pedagógiai órák emelését mondják ki s végül az óraszámok maximumát 33-ban állapítják meg.

Ezek után felolvasta a választmány által beterjesztett javaslatnak szóló által szerkesztett bevezető és általános részét, mely a M. T. ez évi folyamának 201—204 lapjain van közölve.

Az általános határozatok, melyek már az előértekezleten bőven tárgyalattak s különben is csak a tanterv-vázlatban tárgyak szerint felsorolt javaslatok összegezését képezik, külön nem képezték tanácskozás tárgyát.

H i t t a n.

A hittannál **Léderer Ábrahám** szólalt fel s a tárgy megnevezéseül a hit- és erkölcs tan ajánlja. Egyebekben elfogadtatik a választmány szövegezése:

Hit- és erkölcs tan.

Ezen tárgy anyagának kijelölése a felekezeti hatóságok jogkörébe esik. Osztályonként heti 2—2 óra.

N e v e l é s t a n.

A neveléstani tantárgyak előadója: **Regéczy József**, a következő beszéddel terjeszti a javaslatot a közgyűlés elé:

Mélyen tisztelt közgyűlés! Megvallom, hogy némi aggodalom száll meg, midőn Magyarország pedagógusainak színe-java előtt vállalkozom arra, hogy az új tanterv fő tárgya, a pedagógika, tervezetének előadója legyek. A mélyen tisztelt választmány határozata előtt azonban meghajoltam, jól tudván, hogy e választást nem érdemeimnek köszönhetem, s mert e tantervnek megvédését fölötte könnyűvé tette épen a budapesti kartársaknak évekre terjedő s lankadni nem tudó buzgósága és mély szak-

ismerete, melylyel oly kitűnő munkát végeztek, hogy ez tulajdonképen védelemre alig szorul. Végre elfogadtam e megtiszteltetést azért is, mert a tanterv-javaslatban ott találtam azokat az eszméket, melyekért évek óta magam is harcolok. Ilyenek a többiek közt: az általános és szak-képzés lehető elválasztása, a gyakorlati kiképzésnek intensívebbé tétele, a gyakorló iskolának a képző-intézethez való közelebb hozása s osztott iskolává tétele stb.

A midőn azonban a pedagógiai tárgyak tantervét oly kitűnőnek ismerem el, hogy ez maga magát eléggé meg tudja védeni, csak azt fejezem ki, hogy a jelen körülményeket számba véve, ennél jobb tantervet készíteni nem lehetett; ámde azt tökéletesnek, mint a pedagógiai tudomány ideáljának megfelelőt mégsem tarthatom. Ha valamikor a körülmények jobbra fordulnak, adja az ég, hogy ez minél előbb következék be! ez a tanterv újra tökéletesíthető lesz, jobban mondva fejleszhető; mert éppen ez hirdeti a mélyen tisztelt választmány bölcs előrelátását legjobban, hogy oly tantervjavaslatot készített, melyet fejleszteni lehet. a nélkül, hogy a régi jó csapásról le kellene térni. Valamennyi kívánalomnak eleget nem tehetett, midazonáltal oly műnek tartom, melynek életbeléptetésével tanító-képzésünk nagyot fog haladni; ez okból ajánlom a mélyen tisztelt közgyűlésnek elfogadásra, az előértekezlet által javasolt módosítások szerint. (Helyeslés.)

A javaslatához első ízben **Petrovác József** szólott hozzá:

Az előértekezlet által néhány pontjában már módosított tantervjavaslatban — úgy mond — a neveléstan tananyaga a II-ik tanfolyam számára a következőkben van kijelölve: «lélektan és annak alkalmazása a nevelésben». Tekintve, hogy minden tanítónak gyakorlatinak kell lenni, a neveléstan anyagának a mondott osztályra való illeten kijelölése helyesnek látszik általában. De, ha a jelzett anyag feldolgozásánál a kivételre gondolunk, az az, ha fölvetjük a kérdést, hogy a lélektan mi módon is található a nevelésben alkalmazást; ha továbbá megszívleljük azt, hogy az iskolai nevelésben a főszerep az oktatást illeti meg, szükségkép annak belátására jutunk, hogy a tantervjavaslatban hangsúlyozott lélektani alkalmazás mikéntje iránt már magában a javaslatban intézkednünk kell, vagyis módot és alkalmat kell nyújtanunk a neveléstan tanárának és az ifjuságnak arra nézve, hogy a lélektan törvényeinek megismerése után nyomban a tanítástan szabályaival, melyekben a lélektani törvények alkalmazásukat találják, szemléleti és gyakorlati uton foglalkozhassanak. A tantervjavaslat azonban erről nemcsak hogy nem gondoskodik, sőt ellenkezőleg az által, hogy a népiskolai pedagógiát és az egyes tantárgyak módszerét egész terjedelmökben a III. tanfolyam számára jelöli ki s a tanítást ott is az általános részzel kívánja kezdeni, az alkalmazás lehetőségét jóformán lehetetlenné teszi, a tervszerűtlenségnek pedig biztos alapját veti meg. Szólok csak két módot tart lehetségesnek: vagy szakítanunk kell a lélektan törvényeinek a II. tanfolyamban való alkalmazásával s tisztán csak a lélektan tanítására kell szorítkoznunk, vagy pedig az alkalmazás mikéntje iránt már magában a javaslatban kell intézkednünk. Minthogy pedig az első ellen a tanítóképzőnek, mint szakiskolának, természetete tiltakozik, nincs más mód, mint

az alkalmazás mikéntje iránt magában a tantervjavaslatban intézkedni. Erre nézve javasolja: módosítsuk a javaslatokat úgy, hogy a részletes módszertan egyik legalkalmasabb része előzze meg az általános tanítást. Ezen módosítást kívánja, sőt a tanítóképzők viszonyait tekintve elengedhetetlenül szükséges teszi ezen megdönthetetlen tanítási elv is: «haladjunk az érzékiről az elvontra.» Az általános tanítástan nem egyéb szabályok összegénél, tanításunkat ezzel kezdeni teljesen céltévesztett dolog, mert ez a természet-szerűség elvét támadja, mely azt követeli a jelen esetben, hogy a szemléletekből kiindulva vezessük rá az ifjúságot az elvek megismerésére.

Meg van győződve, hogy minden ahhoz értő tanár tanítását a szemléletekből kiindulva fogja vezetni még akkor is, ha a tanterv-javaslatban a neveléstan anyaga az előttünk fekvő tanmenetben hagyatik is meg. Csakhogy bármiként is törekedjék a tanár ez esetben tanítását szemléletekre fektetni, ha az általános szabályokat logikus rendben lesz kénytelen közölni, a szükséges módszertani példákat a leggondosabb körültekintés mellett sem lesz képes oly módon nyújtani, hogy azok módszertan tekintetében egy kerekded befejezett egészet képezzenek. Ily eljárás mellett tehát a kétszeres munka is csak féleredményre fog vezetni.

Egészen másként fog állani a dolog, ha a lélektan bevégezése után, mely, mondjuk a tanévnek kétharmadát veszi igénybe, a népiskola egyik tantárgyának módszerével ismertetjük meg a jelölteket. Ezen eljárás eredménye az lenne, hogy a lélektan törvényeinek a nevelés-tanításban való alkalmazásával gyakorlatilag ismertetnők meg a növédeket; másodsor a tanítástannak főbb szabályai szemléleti uton állíttatnának szemek elé, miáltal az ifjúság a III. tanfolyam anyagának könnyebb elsajátítására és mélyebb felfogására készíttetnék elő.

Ezen célra, szerinte, legalkalmasabbnak látszik a beszéd- és értelemgyakorlatok módszerének megismertetése. Ennek tárgyalása közben, megismertethetjük a tanulókkal a tanításnak hármasszéljét: a tárgyi, alaki és gyakorlati cél. Rámutathatunk a főbb nevelési és tanítási elvekre; érinthetjük, mert érintenünk is kell a tantervet, a tanmenetet, továbbá a tanításnak különböző alakjait. Ily módon a tanuló ifjúság figyelmét folytonosan oda irányíthatjuk, hogy miként megy végbe tanítás közben tervszerűen az érzékelés, az észrebevés, miként keletkezik a szemlélet stb. Itt mutathatjuk meg, természetesen csak érintőleg, érzelmek keletkezését, az okozat indítását s végül a tanítás gyakorlati célját. Ez lesz a lélektani ismereteknek valódi alkalmazása s ez által válik tanításunk szakszerűvé. Távol áll tőle a mélyebb elvonás s az abból folyó tételezés; a mit elérni akar, az: módot nyújtani már a tantervben a lélektani törvények alkalmazásának szemléltetésére. A javaslat szerint még a harmadik tanfolyamban is az általános részszel kellene a tanítástant kezdeni s csak oktatásunk végén térhetnénk át a valódi alkalmazásra, a gyakorlatra; a javaslatban az utolsó helyre tett részletes módszertan alapján, akkor midőn előbb az ifjúságot a szabályok labirintján már átvergődöttük. Mert, szerinte ilyen tanítás nem lenne egyéb vergődésnél. Minthogy pedig ezen eljárást a tanítás elveivel s annak gyakorlati, sőt a képzőkben épen speciális céljával megegyeztethetőnek nem tartja, indítványozza, hogy a

bizottság által benyújtott tanterv-javaslatban a neveléstanra vonatkozó rész a következőleg módosították:

1-ször a tanítástan a II-ik tanfolyamban vegye kezdetét a részletes tanítástanal.

2-szor a részletes tanítástanból, a beszéd- és értelem gyakorlatok módszere adassék elő ugyancsak a II. tanfolyamban.

Radó Vilmos azt találja, hogy a most érvényben lévő tantervnek a pedagógiai tárgyak menete a leggyengébb oldala; ez teszi leginkább szükségessé a tanterv-reviziót. Fonáksága abban áll, hogy elébb kívánja tanítani a módszertant a második osztályban és csak azután, a harmadikban, az általános neveléstant, holott a módszertan nem egyéb, mint az értelmi nevelés részletezése. Elébb, semhogy a speciális értelmi nevelést sorra kerithetnők, szükséges a nevelésről általában s annak beosztásáról szólni. A neveléstant nem lehet egyes megfigyelésekből kiindulva induktíve felépíteni. Helyesnek tartja tehát a választmány indítványát, a mely elébb kívánja taníttatni az általános nevelés- és tanítástant és csak azután következnek az egyes tantárgyak oktatási módszertana. Ez oknál fogva nem fogadhatja el Petrovácz indítványát sem, hogy t. i. már a második osztályban taníttassanak, mintegy a lélektani oktatás támogatására a beszéd- és értelemgyakorlatok. Igaz, hogy a lélektant az iskolai gyakorlatból merített példákkal kell megvilágosítani és gyakorlati irányúvá tenni. De miért szolgáljon erre csupán a beszéd- és értelemgyakorlat? Miért ne a számtan is, mikor az elvont fogalom keletkezéséről van szó? Miért ne a természetrajz is, mikor osztályozásról beszélünk a növendékeknek? Különben is lehetetlennek tartja a speciális módszertan tanítását, mielőtt az általános tanítástant nem tanítottuk. Hogy tanítsuk pl. az egyes tantárgy célját, ha a növendék előzetesen az általános tanítástanban nem tanulta mi az alaki, mi az anyagi cél? Hogy tanítsuk az egyes tantárgyak tanalakját, mikor nem ismeri még a kérdve kifejtő s a közlő tanalakat? Hogy tudjon a növendék valamely tárgyból egy-egy methodikai egységet tagolni, ha elébb meg nem ismerkedett a formalis fokokkal? Lehet ugyan az egyes tantárgyak módszertanába belemenni a nélkül, hogy a nevelésről általában a nevelés céljáról az elemi iskola által végzendő nevelés céljáról az értelmi, érzelmi, erkölcsi nevelésről stb. csak egy szót is hallott volna a növendék; hiszen eddig is így történt. De az ilyen tanítás nem lehet lélektani belátáson alapuló, céltudatos tanítás, hanem csak egyes külső ügyességekre és fogásokra való kapatás, nem lehet más, mint dresszura. Ajánlja a választmány javaslatát.

dr. **Málnai Mihály.** A neveléstani tárgyak felosztásánál a választmány a következő szempontokra volt tekintettel: 1.) A neveléstani tárgyak lehetőleg ne párhuzamosan egymás mellett, hanem egymás után taníttassanak, hogy minden évfolyamnak meg legyen a jellemző feladata, és hogy a rendelkezésre álló idő el ne apróztassék 1 órás tárgyak tanítása által. 2.) A neveléstani oktatás főfeladata a növendéket a népiskolai tanító feladataival megismertetni a neveléstani tárgyak sorrendje tehát olyan legyen, hogy részben előkészítsék, részben kiegészítsék a tulajdonképeni népiskolai pedagógia megértését.

Ennélfogva az I. osztályban taníttassék a test- és élettan egészségtani

vonatkozásokkal — úgy mint eddig, — a II.-ban a lélektan és annak alkalmazása a neveléstanban, a III.-ban a népiskola paedagógiája, a IV.-ben a nevelés elméletének története. 3.) Az eddigi tantervtől lényegében csak a II. és III. osztály terve térne el. Ez eltérést a következő módon lehet megokolni. Elismert dolog, hogy semmiféle neveléstani tárgyalás lélektani ismeretek nélkül meg nem érhető, ennél fogva a test- és élettan után mindjárt lélektanra kell következnie. Magától értetődik, hogy nem elvont lélektant tanítunk, hanem példákban indulunk ki és az egyes lelki képességek fontosságát, fejlesztését tárgyaljuk. Ezt követi, a testi, értelmi, erkölcsi nevelés feladatainak összefoglaló áttekintése, alkalmazott lélektan czimén. — Ezt a dolog természetének megfelelő beosztást követi a legtöbb külföldi tanterv és tankönyv (pl. az osztrák, bádeni, szász, francia stb.) Neveléstan helyett a szerényebb hangzású alkalmazott lélektan czimet választottuk — a francia példát követve. A II. osztályban tehát szükségtelen, sőt káros egyes tárgyak részletes módszertanát tanítani, mert arra, hogy az értelmi nevelésben kimutassuk a lélektanban tanult alkalmazását, elég egyrészt a gyakorló iskolában szerzett tapasztalatokra hivatkozni és egyes tantárgyakból példákat venni; nem szükséges azonban e czélból az illető tantárgy összes tananyagát részletesen feldolgozni. Másrészt ez eljárás káros is volna, mert kockára tenné a II. osztály ama sajátos feladatát, hogy növendékeink lássák be, hogy a lélektani ismeretek a gyermek nevelésének összes feladataiban alkalmazhatók.

Igy elkészülve, növendékeink a III.-ban meg fogják érteni a népiskolai tanító feladatait, fegyelmelés és tanításra vonatkozólag. A nevelés elméletének története pedig a IV.-ben ne csak az eddigi fejlődést ösmertesse, hanem vezesse le növendékeinket a neveléstani irodalom tanulmányozásába. Nem szükséges bővebben megokolnom, mivel erre nézve nincs nézeteltérés, hogy a neveléstan tanára csak a népiskola alsó tagozatának tárgyait tanítsa, a szaktanárok pedig azontul a népiskola egyes tárgyainak tanítási módszerét.

Hajtmann Pál a «vonatkozás» szónak bővebb értelmezését kívánja s multhatatlanul szükségesnek tartja, hogy világosan kitétéssék a tantervben, miként és mennyiben történjek vonatkozás a lélektani ismeretek közlésénél a neveléstani illetőleg

Dr. **Bartsch Samu.** A fővárosi válaszmány — ugymond — nem akar eltérni megállapított tervezetétől, mi pedig — kik a javaslattal ellentétes nézetet vallunk, nem szeretnénk ellenkezésbe jönni saját meggyőződésünkkel. Nem akarja alávetni új kísérletezésnek azon tanítási menetet, melyet hosszú tapasztalataink jónak bizonyítottak. Kéri a tisztelt fővárosi kartársakat, ne ragaszkodjanak oly mereven elfoglalt álláspontjukhoz.

A most érvényben levő tanterv ide vágó részét természetesebbnek, jobbnak tartja, mint a javaslatot s azért a mostani tanterv mellett tör lándzsát, némi csekélyebb módosításokkal.

A «test és élettan» maradjon meg az I. osztályban. Ez ad némi szakjelleget ezen különben csak általános ismereteket nyújtó tanfolyamnak. Hogy a tanulók képesek-e ezen tárgyat felfogni, abban nem szabad kételkedni, noha állami intézeteknél működő kartársaktól is hallhatni e tárgyban panaszokat. Ha a felvételnél törvényesen járunk el, ha a tanárban

megvan a kellő ismeret és buzgóság s ha a szertárban megvannak a szükséges szemleltető eszközök, akkor az eredmény biztos. S minthogy a természetrajzi oktatás is segítségére van a «test és élettannak» azért heti 2 óra elegendő.

Minthogy a psychológiát, a pedagógiai tantárgyak dajkáját csak anthropologiai alapon taníthatjuk sikeresen, azért kell az I. osztályban a test-és élettant befejeznünk.

Ki tanítsa ezen tantárgyat? Természetesen csak az, aki tudja. Ha a pedagógiai tárgyak tanítója anthropologiai ismeretekkel nem bírna — mit nem is szabadna feltételezni — akkor tanítsa a természetrajz tanára ezen alapvető tantárgyat; máskülönbén minden tekintetben sokkal czélszerűbb, ha a pedagógiai elméleti és gyakorlati tantárgyak egy kézben vannak. Gyakorló orvos működését képzőintézeti tanszékeken épen nem tartja szerencsés intézménynek. Még az u. n. közegészségtan és életmentés tanítását is bizvást végezheti a pedagógia vagy természetrajz tanítója.

Az I. osztályra nézve egyetért a javaslat készítőivel s azt támogatja, a többi osztályokra nézve lényeges eltéréseket javasol.

A tantervvázlat azt mondja a II-ik osztályra nézve: «Lélektan s annak alkalmazása a nevelésben.» Hetenkint 3 óra.

Hangsúlyozza, hogy az új tantervjavaslat készítésének főczélja az, hogy a növendékek gyakorlatiabb irányban képeztessenek, mint eddig történt. Pedig itt határozott visszaesést látok épen a gyakorlatiasság tekintetében. Avagy mi csoda gyakorlatiasság van abban, ha a II. osztályban egész éven át hetekint 3 órában csak lélektannal foglalkozunk s annak alkalmazásával a nevelésben? A leendő tanító-nevelő elsajátítja a szükséges psychologiai ismereteket anthropologiai alapon vonatkozással nemcsak a nevelésre, hanem az egész emberre, fél év alatt. Megismerkedik a lélek 3 alaptehetségével — végre is ez a fő! — empirikus, gyakorlatias irányban, megtudja a képzet- és fogalomszerzés lényegét, belátja a mennyiségi fogalmak keletkezését a szemléletből kiindulva, a mennyiben általában biztos tudásról itt szó lehet, hol a szellem és anyag egymással ölelkeznek. Analytikai, bölcsészeti tárgyalása a lélektannak ugy sem intézetünkbe való.

Itt állunk a válóuton. Mig a tantervjavaslat készítői azt kívánják, hogy a lélektan után következzen a «neveléstan», mely a lélek ismerő, érző és akaró tehetségének rendszeres kimivelését tanítja, addig szóló azt kívánja, maradjunk meg először a könnyebbnél, csak az ismerő tehetőség rendszeres fejlesztésénél és tanítsuk a II. oszt.-ban az elemi iskola 2 első tanfolyama tantárgyainak a mód szerét, hogy már a II-ik osztályu képzőnövendékek havonként egyszer a gyakorlóba kerülhessenek és egymásik könnyebb tantárgy tanítási menetét megfigyelhessék és írásban tudatosan kidolgozhasák. Ha nem ugy tesszük, a gyakorlatiasság rovására cselekszünk, mert akkor mint III-ad évesek a gyakorló iskolában csak bámész kodni fognak.

Javaslatára szerint tehát a II-ik oszt. ped. tananyaga lenne, a hogy most van: Lélektan és annak alkalmazása a nevelésben; a népiskola I. és II-ik osztálya tantárgyainak a módszertana.

A III-ik osztályban befejezendőnek véli az egész módszertant, a rész-

letes és általános tanítást azután át kíván térni a lélek többi (érező, akaró) alapterhetségeinek mivelésével foglalkozó neveléstanra.

Tehát a pedagógia tanára tanítja az összes módszertant, a részletest úgy, mint az általánosot. Az általános tanítástan eo ipso az ő kezébe való. Az egyes tantárgyak módszerének összeállító, összehasonlító ismertetése szintén jó kézben van. Ő vezeti, a gyakorlóiskola tanítója intézi, végrehajtja a gyakorlati tanítást.

Ez ki nem zárja azt, hogy az egyes szaktanárok tantárgyaiknál ne közölhessék tantárgyuk módszerét, sem azt, hogy saját tantárgyukat oly módszeresen ne tanítsák, amint azt a tanterv is megkívánja, hogy a tanítóképző tanítás mintája legyen a jó elemi tanításnak; de azt kizárhatni véli, hogy az egyes szaktanárok a gyakorlóiskola mostani berendezése mellett szintén ad libitum vezessék a növendékeket a gyakorlóiskolába.

A módszerre nézve a lényegesebben egységnek kell uralkodni egy intézetben. Elegendő tehát, ha a szaktanár tanítása alkalmából foglalkozván tárgya módszerével gyakorlati tanítást is rendez, de osztályán belül. A gyakorlóiskola növendékei nevelését és oktatását sem szabad a merő kísérletezésnek feláldozni.

A III-ik osztály tananyaga lenne tehát: A módszertan folytatása és befejezése és a népiskolai pedagógia; hetenkint 2 óra.

Igy megmaradna a IV. osztály számára a nevelés elméletének története és az iskolaszervezés tan, melybe a szükséges utasítások a közegészségügy köréből is felveendők.

A gyakorlati tanítást illetőleg sem tartja a javaslatot szerencsésnek. A II-ik osztály látogassa havonként egyszer a gyakorlóiskolát és dolgozza ki írásba ott jegyzett és szerzett tapasztalatait. Akkor a III-ik osztály már gyakorlatilag működhetik. Az előkészítési órán kitűzött tárgyat írásban kidolgozzák, bemutatják azután fél-fél óráig tanítanak. Erre hetenkint 2 tanítási és 1 előkészítési óra elégséges.

A mi pedig a IV. osztályt illeti, nagyon sokallja a hetenkénti 10 órát. Sokallja mint túlterhelését az osztálynak sok, nem mindig czélszerűen felhasznált és felhasználható üléssel, sokallja az agyonexperimentált gyakorlóiskola érdekében, sokallja, mert kevesebb időben czélszerűbb beosztás mellett ugyanazt a czélt érhetjük el. Ha a II-ik osztály hetenkint 2 órán át tanít, úgy elegendő, ha a IV-ik osztálynak e czélra 4 órát adunk és kettőt az előkészítésre és megbírálásra. A tavaszi hónapokban pedig a IV. éves tanulók számához képest mindegyiknek egy egész, legalább fél hetet adunk, mely időben a gyakorlóiskola minden teendőit végzi.

A jelen körülmények között ennél czélszerűbb és a gyakorlati ügyességet inkább kiképző eljárást szóló nem ismer. Az általa elmondott eljárást évek óta gyakoroljuk. Ha a gyakorlóiskola osztott lesz, akkor több időt lehet szánni a gyakorlati tanításra. Oly kapkodást, hogy valamely osztály a szaktanár kénye kedve szerint a gyakorlóba dirigáltatik, mind a növendékekre, mind a gyakorlóiskolára nézve csak károsnak tart; oly eljárást, hogy az osztály egyik része fenn elméleti tantárgyval foglalkozik, míg másik része lenn hospitál, csak confusiónak vél. Suum cuique.

Ha pedig mindent megteszünk, mit e téren, t. i. a gyakorlati kiképzés terén kigondolni és tenni csak lehetséges is; ha a legjobban

szervezett intézetet és legkitünőbb tanerők összhangzatos, mindenben meg-
egyező működését feltételezzük és azt hisszük, hogy derék, minden tekin-
tetben kész és praktikus tanítóknak az intézetből kikerülni: akkor igen szép, de hiu ábrándképpel ringatjuk magunkat. Hiszen a jó pap is holtig tanul s a tanító sem lehet kész, midő az intézettől búcsút vesz.

Ajánlja a tantervvázlatnak a mondottak értelmében leendő módosítását.

Scherer Sándor az embertan számára az I. osztályban meg-
állapított 2 órát a jelen tanterv 3 órájával szemben elegendőnek tartja
és azt elfogadja. Ámbár számos és nyomós ok szól a mellett, hogy az
embertan a természettan tanárának kezébe tétessék le, mégis a tanító-
képzőnek különös céljára való tekintetből szivesen látja e tárgyat, mint a
pedagógiai alapvető részét, a neveléstani tárgyak sorozatának kezdetén
az az I. osztályban, mert épen e tárgynak felvétele kölcsönzi a tanító-
képző I. évfolyamának a szakjellegét.

A tanítási gyakorlatok idejét a IV. osztályban 10-ről 8 órára véli
redukálандónak, míg a III. osztálynak 1 órája ugyanezen tárgyban 2-re
bővítettnek ki. Ha azt kívánjuk, hogy a tanítónövendék a 4-ik évfolyamban
már bizonyos önállóságot tanúsítson a próbatanításokon, úgy már a 3-ik
évfolyamban is többször kell megadnunk az alkalmat ily fellépésekre. Ez
pedig a vál. által javasolt 1 órai időben alig lehetséges. Több képzőben
a III. osztályban most is 2 órát fordítanak e célra. Csak néhány éve,
hogy a növendéket a III. osztályból végleg elbocsájtottuk és most még an-
nak is utját szegjük, hogy a III. osztálybeli tanuló legalább a kezdet
nehézségein átessék? Nagy különbség van az oly növendékek közt, kik
két teljes éven át időztek a gyakorló iskolában és az olyanok közt kik,
habár sűrűbben, csak egy évben fordultak meg abban.

A beszéd- és értelemgyakorlatok, olvasás, írás, az I. és II. o. szám-
tanja elegendő anyagot szolgáltatnak a III. osztálybeli tanulók próbatani-
tásaihoz. Tantervünket azért kívánjuk megváltoztatni, hogy gyakorlatibbá
tegyük a növendékek képzését; e törekvésünkben csak úgy érhetünk cél-
t, ha már a III. osztályban is legalább 2 órát szentelünk a gyakorlati tani-
tásokra.

Mig tehát a III. osztály óraszámát szaporítani óhajtja, ugyancsak e
e tárgyban a IV. osztályra javasolt 10 órát kettővel csökkenteni kívánja.
Ugyanis heti 10 óra mellett a teljes IV. osztály nemcsak mindennap, de
legalább két napján a hétnak 2—2 órát is töltene a gyakorló iskolában.
Már pedig tapasztalásból tudjuk, hogy azon növendékekre nézve, kik ily
tanítási próbákön közvetlenül nem foglalkozhatnak, a passive töltött idő jó
részben elveszett. Valamely szónokot egy álló óránál tovább figyelemmel
hallgatni nem csekély feladat még felnőttekre nézve sem, miért kívánjuk
tehát a tanítónövendéktől, hogy egyik próbatanítást tartó társát egy és
ugyanazon napon teljes két órán át figyelje meg? Nem jobban értékesít-
hető ezen óra a rendes tanítások keretében, mely esetben még mindig le-
hetséges, hogy az egész évfolyamnak egy-egy növendéke a gyakorló isko-
lában időzzék? A hétnak minden napjára 1 gyak. isk. órát számítva, 6
órát, ehhez véve 2 órát előkészítésre és bírálatra összesen 8 órát kapunk,

mely szám annyival inkább elfogadhatónak látszik, mert már a közel jövőben remélheti a gyak. iskolák továbbfejlesztése osztott iskolákká s ez esetben ugyanezen idő mellett kétszer akkora alkalom nyílik a tanítási gyakorlatokra.

Csepreghy Endre annak szükséges voltát fejtegeti, hogy a pedagógiai tárgyak elméleti része a gyakorlati tanítással lehetőleg összhangban legyen. Kívánatosnak tartja, hogy e tárgyak lehetőleg egy kézben legyenek. Mivel azonban a test- és egészségtant sikerrel s a kellő világossággal csak az adhatja elő, a ki az általános boncz- és élettani ismeretekben kellő jártassággal bír; ott, a hol a pedagógia tanára e szakkal nem foglalkoznék, a test- és egészségtan tanítása — véleménye szerint — a természettudományok (természetrájt) tanárára volna legalkalmasabban bízható.

Orvos kezében nem igen szívesen látja képzőintézeteinkben e tárgyat, mert valamit tudni vagy ugyanezt tanítani, nem egészen mindegy. Oly terjedelmes tantárgyból — minő a test- és egészségtan — kiválasztani annyit, a mennyi a cél elérésére éppen szükséges s azt úgy adni elő, hogy az a növendékek ismeretkörébe éppen beletaláljon, mulhatlanul pedagógiai jártasságot igényel.

Somogyi Géza leghelyesebbnek tartaná, ha az egész módszertan tanítása az igazgató kezében megtartatnék, mivel csak a mellett lesz az igazgató az intézetnek szellemi vezetője; ha az kezéből kivéttetik, az egész intézetnek nem lesz semmi határozott iránya, az az annyi irány fog az intézetben fellépni, a hány szaktanár van. Tekintetbe vévén ezt, elvileg ezuttal is fenntartja e tárgyban azon álláspontot, melyet az egyesületi közlöny hasábjain kifejezett. Figyelembe vévén azonban azt, hogy a módszertannak leglényegesebb kérdései a három első osztály tantárgyaiban megoldást nyernek, vagy legalább irányuk kijelöltetik — javaslata el nem fogadása esetén a választmány javaslatát óhajtja változatlanul meghagyni. Elismeri hogy az igazgató minden egyes tantárgy módszerének legminutálisabb részleteire nézve tájékozva nem lehet; de más oldalról nem volna méltó állására, ha minden tantárgy módszerének főbb kérdéseit illetőleg tájékozva nem volna. A szaktanároktól nem annyira azt kívánja, hogy tárgyük módszeréről beszéljenek, mint inkább azt, hogy tantárgyukat módszeresen dolgozzák fel. Ezen feldolgozás közben minden egyes szaktanárnak elég alkalma volna tantárgya methodikájának legrejtettebb zugát, hogy úgy mondjam, minden apró-cseprő fogását kellőkép megvilágítani.

A mi az általános és részletes módszertan tanítási sorrendjét illeti, nem helyeselheti azon felfogást, mely az általánoson kívánja a tanítást kezdeni. Minden tanításnak inductionnak kell lenni. Ez észjárás ellen vétünk akkor, ha tanításunkat általánosságban kezdjük. Nem ismer egyetlen tantárgyat sem, melynek módszerét esetleg némi közbevetésekkel, a képző harmadik osztályu növendékeivel, minden általános részek előre bocsátása nélkül megértetni nem lehetne.

A gyakorlati tanítást illetőleg azon felfogást, mely az első osztálybeliek hospitálását időelőttinek és így indokolatlannak találja, egyáltalán nem osztja. Midőn növendékeink nagyobb része az intézetbe belép, kevés hivatászeretetet hoz magával a tanítói pálya iránt. Ezen hivatászeretet fölkelését nem lehet elég korán kezdeni. Igaz ugyan, hogy akkor még ő nem igen

tudja, hogy mire figyeljen; de ha a hospitálás által az első osztályban egyebet nem érünk is el, minthogy a növendék a kis gyermekek körét megszokja, már akkor nagy lépést tettünk előre. Ezen álláspontot igazolja a gyakorlati élet is. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy tanítók csekélyebb tehetségű gyermekei a tanítói pályán sokkal jobban beválnak, mint más jobb tehetségűek. Ennek okát abban leli, mivel azok a tanítóképzőbe lépve, már feltalálják magukat abban a légkörben, mely a tanító légköre. De a tanítás tartalmi oldaláról sem egészen gyümölcstelen ezen hospitálás. A tanítóképzőbe belépő növendékek ismeretköre éppen az elemiekben legingatagabb. Ezen ingatag ismeretkört — habár közvetve is — megszilárdítani, kiegészíteni, a jelzett hospitálásoknak nem utolsó feladatuk. — A mi a második osztálybelieknek hospitálását illeti, ezt azon körülmény is támogatja, hogy azok már lélektan is tanulnak; tehát megfigyeléseik úgy vehetők, mint gyakorlati lélektan. Mindezeknél fogva az első és második osztály számára külön hospitálási órát kíván — osztályonként együttesen — a tantervbe felvéteni.

Lázár Gyula a mellett szólal föl, hogy az egészségtan az iskolai orvos kezére bizassék.

Hetyei Gábor, Nagy László s többek kisebb felszólalásai, illetőleg megjegyzései után a felhangzott nézeteket Péterffy Sándor foglalja össze. Az egyes ellenteteket szembeállítva, több kérdésre nézve szavazat döntött. A közgyűlés a neveléstani tárgyak s a tanítási gyakorlatok tervét a következőkép állapította meg:

Neveléstan.

I. osztály. Test és élettan egészségtani és neveléstani vonatkozásokkal. Hetenkint 2 óra.

II. osztály. Lélektan s annak alkalmazása a nevelésben. Hetenkint 3 óra.

III. osztály. Népiskolai pedagógia és a népiskola I. II. osztálya tárgyainak módszertana. Hetenkint 3 óra.

IV. osztály. A nevelés elméletének története. Szervezetten és isk. egészségtan. Hetenkint 2 óra.

Gyakorlati tanítás.

Az I. osztályú növendékek felváltva alkalmasszerűleg felügyelnek a gyakorló iskola növendékeire; résztvesznek játékaikban és kirándulásaikban. A II. osztályú növendékek időközönként látogatják a gyakorló iskolát.

III. osztály. A gyakorló iskolai tanítás szemlélete, tanítási gyakorlat. (Minta-, proba-leczkék) Hetenkint 2 óra.

IV. oszt. Tanítási gyakorlatok s ezeknek megvitatása, gyakorló iskolai látogatások. Hetenkint 8 óra

Magyar nyelv és irodalom.

A magyar nyelv és irodalom tanításának tervét **Komáromy Lajos** terjesztette elő, kiemelvén az új tanterv s a régi beosztás között levő különbségeket.

E tárgy felett a vita a következőképen folyt le:

Kovássy Zoltán. Nem oszthatja mindenben az előadó és választmány nézetét, bár abban a mostani rendszerrel szemben talán némi javulást. A nyelvtant az első osztályban teljesen és részletesen tanítanunk kell. Erre a növendéknek mint leendő tanítónak okvetlen szüksége van. A nyelvtan, mint a nyelv pragmatikája, rendszerének foglalatja, teljes részletességében tanítandó, azonban nem a száraz grammatizálás, hanem mindig olvasmányok alapján. Ez olvasmányok abból az irodalmi körből vehetők, amelyek a t. előadó ajánl.

A második osztályban alkalmas irodalmi olvasmányok alapján, tehát mindig gyakorlati alapon és a nyelvtan folytonos ismétlése mellett el kell végeznünk a stilsztikát. A stilsztika a nyelvtan teljes ismeretét igényelvén, annak mint betetőzője, kiegészítő része, okvetlen tanítandó, de nem absztrakt elmélet, hanem irodalmi szemelvényekből szemléltetőleg levonható szabályok alapján. Itt megemlékezik szülő a gondosan szerkesztendő olvasókönyvekről is. A második osztályban továbbá különös gond fordítandó a közéletben használt u. n. polg. ügyiratokra. Erre a tanítónak, a néppel való gyakori érintkezés következtében, de egyéni tekintetéből is igen-igen nagy szüksége van.

A 3. osztályban tanítandó a poétika, a nyelvtan és stylistika folytonos ismétlése, irodalmi szemelvények alapján. Absztrakt elvek és szabályok mindig kerülendők. A 4. osztályban irodalom-történet az előadó által contemplált alapon Fejtliti szelő az írásbeli dolgozatok fontosságát is.

Boromisza István elismerésre méltónak mondja a bizottság és választmány törekvését, mely szerint a nemzeti nyelv tanításának szélesebb kört óhajt kiszabni s ennél fogva a magyar nyelvi órákat szaporítani; de nem tartja helyesnek az anyag évszerinti beosztását.

Hivatkozik az előértekezleten részletesen kifejtett érveire; most nem akarja azokat ismételni. Főhívja azonban a közgyűlés figyelmét arra, hogy a tanító működésében ép az alaki képzés szempontjából legtágabb s leghasznosabb tért nyitó nyelvtanon a tantervjavaslat csak röviden át akar surranni, mintha vagy kicsinylené a tárgyat, vagy tulságos sok nyelvtani ismeretet tételezne föl a képzőbe lépő növendékekről. Pedig nem csupa nyelvtani szabályokról van itt szó, hanem a nyelvnek alapos beható megismertetéséről, hozzácsatolva azon mellékcziékokat, melyeket az első tanfolyamon a nyelvtan mellett el kell érnie a növendéknek; értelmes és szép olvasás, helyesírás, önálló nyelvgyakorlatok-, fogalmazásra jó alap stb. Kívánja, hogy az első tanfolyam egészen a nyelvtan körének legyen szentelve.

Nem tudja helyeselni a bizottság azon javaslatát se, hogy a stilsztika 3 évre legyen kiterjesztve. A szétszaggatás nem sokoldalúság; minden a földolgozástól függ. A gyakorlati irány ugy is elérhető, ha a nyelvtanítás egy-egy ága kategorikus egészet képez; ellenkezőleg a szétdarabolás egyrészt szercecsapongásra vezet s tanítóink éppen szakműveltség, sőt rendszeres ismeretekkel sem fognak birni s nem emeljük őket magasabbra nyelvismereti műveltség dolgában, mint egy közönséges társadalmi műveltségű ember áll. Szerinte az irodalomra is elég lesz egy évfolyam, ha a stilsztika, főleg pedig a műfajok ismertetésével a gyakorlati irány honosul meg.

Javaslatát így hangzik: I. o. 4 óra. Nyelvtan köre. II. o. 4 óra. Stilisztika, verstan. III. o. 4 óra. Költői műfajok irod. történeti ismertetésekkel. Módszertan. IV. o. 2 óra. Irod. tört. és ismétlés.

Horváth József miként az előtervezleten is elmondotta volt: általában egyetért a vál. javaslatával bár — a mint azt a »Tanítóképző» f. évi két számában már kifejtette — a »tulterheltség» elkerülhetése szempontjából az I. és II. oszt. heti 4—4 órája helyett elégnék vél 3—3 órát, a III. oszt. 3 órája helyett 2 órát; továbbá az egyes osztályok tananyagát határozottabban óhajtja kifejeztetni, így az I. osztályban kiválóan nyelvtan, a II.-ban irálytan, prózai írásművek, közéleti fogalmazványok, költészettanból a verstan, — a III.-ban a költemény fajok, szónoki beszéd, a vál. javaslata szerint is főkép olvastatás, a költemények tárgyi s tartalmi ismertetése alapján vonatva el a legfőbb szabályokat, — a IV. ben irodalom történet szerepeljen. A prózai s közéleti főbb fogalmazványokra, írásművekre kiválóan azért óhajt nagyobb figyelmet fordíttatni, mint eddig történt, mivel a növendékek jórésze mint tanító ezeknek a vidéki helyeken, de meg az iskolai tanítás tekintetében is több hasznát veszi, mint a magasab írásművek ismeretének.

Radó Vilmos anyag és tanmenet tekintetében nem lát különbséget a régi tanterv és a választmány által proponált tanterv között. Különbség csakis a módszerben van. A régi tanterv alapján, (a mely az első osztály számára rendszeres nyelvtant, a II. oszt. számára stilisztikát, a III. oszt. számára vers,- költészet- és szónoklattant és a IV. számára irodalom-történetet ir elő,) — tanították a diszciplinákat a magyar irodalmi termékektől függetlenül, elvontan. A választmány tanterve ellenben pontosan megállapítja azokat az irodalmi műveket, a melyeket osztályonként el kell olvastatni s a melyeken meg kell állapíttatni, a melyekről le kell hozatni a legfőbb stilisztikai szabályokat és poétikai elméleteket. A választmány tanterve erősen akcentuálja az olvasást; fő-fő fontosságúnak vallja az irodalmi termékek ismertetését és aesthetikai méltatását. Ennek meg lesz az a véghetetlen fontos eredménye, hogy növendékeinkkel megkedveltetjük magát az irodalmat és belé oltjuk az olvasási vágyat, holott a most divatos elvont elméletek tanításának efféle hatása nem lehetett. Elfogadja a választmány ajánlatát.

Málnai Mihálynak a választmány javaslata mellett mondott rövid felszólalása után Komáromy Lajos előadó azon kiegészítő indítványt terjeszti elő, hogy a II. osztály tananyagán megnevezése után vétessék bele a tanterv-vázlat szövegébe, hogy ezen osztály tanítási anyaga a stilisztikai törvények ismertetésére való tekintettel taníttassék s hogy az I. osztálybeli magyar stílus ismertetés helyett stílusgyakorlatok vétessenek fel. A felszólalók ezen módosításhoz hozzájárulván e tantárgy tervének szövege így állapíttatik meg:

Magyar nyelv és irodalom.

I. osztály. Magyar nyelvtan. Stílus gyakorlatok.
Olvasmányokul szolgálnak a népköltészeti és egyéb irodalmi művek.

Fogalmazás: leírások, elbeszélések. Hetenkint 4 óra.

II. osztály. A magyar irodalom ismertetése műfajok szerint. Elbeszélő költészet (a regény és novella kivételével, leíró és lírai költemények, különös tekintettel a stilisztikai törvények ismertetésére).

Fogalmazási gyakorlatok: leírás, elbeszélés, költemények fejtegetése, közéleti fogalmazványok. Hetenkint 4 óra.

III. osztály. A magyar irodalom ismertetése műfajok szerint (folytatás), A dráma. Szónoki művek. A regény és novella.

Fogalmazási gyakorlatok: különösen értekezések, beszédek.

A magyar nyelv tanítási módszere. Hetenkint 4 óra.

IV. osztály. A magyar irodalomtörténet összefoglalása, tekintettel a tudományos irodalomra. Az ifjúsági irodalom ismerető áttekintése.

Fogalmazási gyakorlatok: értekezések és tanítási vázlatok. Hetenkint 2 óra.

Német nyelv.

A választmánynak a német nyelv tanítására vonatkozó javaslatát **Radó Vilmos** előadó terjesztette a közgyűlés elé. Előadta, hogy a választmány új tanterve különösen a heti óraszám tekintetében tér el a régi tantervtől, a mennyiben két-két órát vesz fel osztályonként a német nyelvre, holott régebben az I. és II. osztálynak három-három órája volt. Ez a redukció összefügg a német nyelv számára kitűzött czéllal. A választmány t. i. elégnek tartja, ha a tanítóképzőt végzett növendék elsajátítja a német nyelvet annyira, hogy az olvasottat, kivált könnyebb paedagogiai írokat, képes megérteni. A régi tantervnek is ez volt a czélja a tanító képző intézetek számára. De az osztályonként megállapított anyag nem vágott össze ezzel a czéllal, az olyan volt, mintha a német nyelv szó- és írásbeli képességének az elsajátítása volna a cél. Ezt pedig 16 heti órán sem lehet iskolában elérni. Az arra való képesítés pedig, hogy a növendék az olvasottat német nyelven megértse, jól megválasztott eszközök mellett heti 8 órán igenis elérhető. E mellett a választmány azt is ajánlja, hogy a növendékek a német nyelvi tanításban mindjárt két csoportra, kezdőkre és haladókra osztassanak.

Vannak, a kik a német nyelv teljes eltörlését kívánják a képzők tantervéből. E tárgyról való tanácskozások alkalmával szőlo is kifejezést adott annak a nézetnek, hogy más ajku hazánkfiak vidékein levő tanítóképzőkben, a hol valamely nemzetiség nyelve is fel van véve a tantervbe, ne legyen még a német is — tehát a hazai nyelven kívül még két más nyelv — kötelező. De tisztán magyar vidékeken levő képzők tantervéből eliminálni a német nyelvet nem tudná helyeselni. Ez esetben a különféle nemzetiségek tanítói, a kik az anyanyelvükön kívül kötelesek a magyar nyelvet is tudni, a magyar tanítók fölött, a kik így csak egy nyelvet tudnának, miveltség tekintetében nagy előnyben volnának. Ajánlja a javaslat változatlan elfogadását.

Dr. **Bartsch Samu** megjegyzi, hogy ezen nyelv tanítására a most érvényben lévő tanterv szerint több időt fordítunk és mégis csekély ered-

ményt érünk el. Ha az órák számát apasztjuk, magyar ajkú ifjaknál épen-séggel semmi eredményt sem fogunk felmutathatni. Nem is tartja szükségesnek, hogy a magyarajkúakat ezen nyelv tanulására szorítsuk, de kívánatosnak találja, hogy a németajkúak a német nyelvben jobban kiképeztesenek, mint most történhetik. Sokkal nagyobb eredményt fognak elérni heti 8 óra mellett is, ha a tanár kolonc nélkül egyenletesen haladhat. Ha ez irányban a hiányon nem segítünk, kénytelenek leszünk német nyelvű tanítókat külföldről importálni, mint az ötvenes években történt.

Hetyey Gábor. A mely nemzet jármot enged tenni nyakára, méltó rá, hogy hordozza is azt. Szólok, mint magyar pedagógus, magyar nemzeti alapon állva, népoktatás-ügyünket téves irányban látja haladni. A mi gyermekeinknek már az elemi, pláne a felső nép- és polgári iskolákban, áttekin-téssel kell birniok az egész földgömből; ismerniök kell az öt világrész országait, Amerika és erdeinek papagajait, Ausztrália majmait, Ázsia-Afrika tücskeit, bogarait, meg kell tanulniok az egyiptomiak, perzsák, görögök, rómaiak, angolok, francziák németek stb. stb. történetét. A szülők kérelmére megengedik, hogy a német nyelv már az elemi leányiskola V- VI-ik osztályában taníttassék. Felső leányisko áinkban otthonos a franczia világ(!)-nyelv. Magunkra disputáljuk, hogy minden mivelt embernek okvetlen tudnia kell legalább is egy európai mivelt nyelvet! Hanem ha aztán azokkal a francziául tudó kisasszonykakkal, vagy asszonyokkal tár-salgásba elegyedünk, arra a szomorú tapasztalatra jutunk, hogy az aesthe-tikáról, poezisról csak homályos sejtelmők van; az irodalomtörténetből tanulnak valamit nagyobb költőinkről, de azok műveit nem ismerik, nem olvasták, mert élvezni nem tudják. Nem ismerik hazánk történetét, föld-rajzat, alkotmányát, mert az öt világrész zagyvalékának megemésztése arra időt nem is juttathatott. De sőt alsóbb iskoláink növendékei helyesen magyarul írni sem tudnak. Egy alkalommal szólok egyik hires német kép-zőt látogatván meg, a professor éppen Magyarországról tartott előadást. Elmondta, hogy a barbar magyarok a Rpa d alatt jöttek be. Stefan der heilige megkereszteltette őket; Rakokzi és Kosszuth nagy rebellek voltak, sok bajt csináltak a Kaizernek, de Dikk (Deák) Ferencz kibékítette őket; Magyarországon sok erdő, vad; az alföldön csikósok vannak. És ezzel be is, illetve le is fejezte Magyarországról történetét! Hanem aztán megtanítják ám azok a professor urak a német fiukat lehetőleg mindenre, ami német! Hanem aztán van is ám olyan német közszellem, hogyha nálunk csak 10 perczent annyi magyar közszellem volna, sokkal előbb állanánk, mint ahogy állunk magyarságunkban. De mi kozmopolitikus nemzet vagyunk; mi csak akkor jajdulunk fel az idegen miatt, ha elnyomva vagyunk. Szólok azt hiszi, hogy az, aki tudományos pályára lép, meg fogja tanulni azt a kultúr nyelvet, melyre szüksége leend; népünknek azonban általában idegen nyelvekre és idegen tudományosságra szüksége nincs! Tagadja, hogy a tanítóképző tanuló kétannyi óraszám mellett is annyira elsajátítsa a német nyelvet, hogy a német pedagógusokat élvezhesse; tagadja, hogy az a magyar néptanító, aki magyar vidékeken fog működni, valaha né-metül beszéljen, német pedagógusokkal foglalatostkodjék! Tagadja, hogy erre szüksége volna. Bárcsak azt tanulmányozza, azt tudja, ami e téren magyarul már rendelkezésére áll. Inkább megtanítja a magyar néptanítót

azon vidék (nemzetiség) nyelvére, (tehát ily értelemben a németre is), ahol esetleg működni fog, mert annak hasznát veheti. A német nyelv tanításra felvett óra számot most megszavazza, de ha isten megengedi érni, hogy még egyszer valamikor egy új képezdei tanterv felett tanácskozzék, a német nyelv tanítására, mint rendes tantárgyra, egyetlen órát sem fog megszavazni.

Radó Vilmos s Péterffy Sándor felszólalása után, ki az új tankepesítési szabályrendeletek illető intézkedéseire hívta fel a közgyűlés figyelmét, a választmányi javaslat azzal fogadtatott el, hogy a nemzeti-ségi nyelvek taníttatása a németnyelv után említették föl.

Ezek szerint a tanterv szövege lesz:

Német nyelv.

Német nyelvismeret olvasmányok alapján. Osztályonként (csoportonként) és hetenkint 2—2 óra.

Jegyzet. Ott, a hol a viszonyok lehetővé teszik, a növendékek nem osztályonként, hanem előhaladásuk, illetve német nyelvi előképzettségük szerint csoportosítandók.

Nemzetiségi vidékeken a viszonyokhoz képest az illető vidék nyelve hetenkint és osztályonként 2—2 órán, fakultative taníttatik.

* * *

6. Az idő előre haladván, elnök a gyűlés folytatására a d. u. 4 órát tűzvé ki, a tanácskozás véget ért.

7. Délután 4 órakor az elnök a tanácskozást megnyitottnak nyilvánítván, felszólítja a főtitkárt jelentésének megtételére.

8. Nagy László titkár felolvassa részletes titkári jelentését. A közgyűlés a jelentést tudomásul veszi s annak szorgalmas kidolgozásáért a főtitkárnak jegyzőkönyvileg fejezi ki köszönetét.*

9. Komáromy Lajos egyesületi pénztárnok terjeszti a közgyűlés elé jelentését. — A közgyűlés helyeslő tudomásul veszi a jelentést. Ezzel kapcsolatban a Léderer Ábrám, Molnár László s Kozocsa Tivadar tagokból álló pénztári vizsgáló-bizottság jelenti, hogy az egyesület pénztárát s számadásait megvizsgálta s a legnagyobb rendben találta. Ezután a közgyűlés a pénztárosnak a fölmentvényt megadja s önzetlen és buzgó működéséért jegyzőkönyvileg fejezi ki köszönetét.

10. Elnök a holnapi nap folyamán teendő tisztelgésre hívja fel a közgyűlés figyelmét. Radó V., Hajtmann Pál, Mócsy Antal, Hetey Gábor, Dr. Walter Gyula, Nagy László, Hetényi Kálmán, felszólalása után határozatlik, hogy a küldöttséget Péterffy Sándor elnök vezesse, az üdvözlő beszéd megtartására is ő kéri fel s egyszersmind kívánatosnak tartja a közgyűlés, hogy a tisztelgés alkalmával egyrészt kifejezzük a miniszter ő nagyméltósága iránt érzett hálánkat azon újabb kegyes jóindulatáért, a mely szerint a fizetés rendezéséről szóló törvény-

* E jelentést, valamint a pénztári jelentést lapunk jelen száma egész terjedelmében hozza. Szerk.

javaslatban a tanítóképző rendes tanárok a középiskolai tanárokkal egyenlőképpen osztattak be. Másrészt felhivandó a miniszter ur figyelme a gyakorlóiskolai tanítók, a zene-, rajz-, tornatanárok helyzetére, mint a kisköri mostohán gondoskodik, valamint a felekezeti tanítóképző tanárok helyzetére is.

11. Petrovác József, mint a kisorsoló s kandidáló bizottság elnöke jelentést tesz a bizottság működéséről. — Tudomásul vétetik, az ajánlottak jegyzékét a közgyűlés kinyomatni határozza.

Ezzel az ezen napi tanácskozás véget ér.

Második nap.

Alapszabályok módosítása

12. Tárgyalás alá kerül az alapszabályok módosítása s **Nagy László** előadó ismerteti az alapszabályok módosítására benyújtott javaslatokat. Az 1889. július havában hitelesített alapszabályok az «Országos Középi-k. Tanáregyesület» alapszabályainak mintájára készültek. Idővel azonban kitűnt, hogy az alapszabályok bizonyos esetekre nem intézkednek, a melyek egyesületünk speczialis viszonyainál fogva lépnek fel. Különösen szükséges a tanítók- és tanítótestületek belépésének újraszabályozása. Előadó még az 1890-ben tartott közgyűlésen megtette az indítványt arra nézve, hogy alapszabályainkat a tanítók nagyobb mértékű bevonása szempontjából módosítani kell. Meg is bizatott a központi választmány ez irányban javaslatokat terjeszteni a jelen közgyűlés elé. A jelen javaslatok ezen megbizatsáznak tesznek eleget.

Az eléterjesztett javaslaton a közgyűlés Petrovác, Péterfy Sándor, Boromissza István, Horváth József s többek tetszolására kisebb jelentőségű változtatást téven, az alapszabályzatokon a következő módosításokat eszközöli.*

6. §. Az egyesület tagjai ötfélék: tiszteletbeliek, alapítók, rendesek, rendkívüliek és *pártolók*.

8. §. Alapító tagok azok, a kik az egyesület alaptőkejének gyarapítására legalább 100 (száz) frtot fizetnek le.

9. §. Rendes tagokká lehetnek: 1. a magyarországi összes tanító- és tanítónőképző-, valamint a *kisdedővő- és tanárképző-intézetek* alkalmazásban levő vagy nyugalmazott tanárai, tanítói és tanítónői, továbbá a hazai kir. tanfelügyelők és segédtanfelügyelők és *tollnokok*; 2. a *hazai tanító-egyesületek és testületek, a melyek egyesületi tagsági jogukat elnökük vagy igazgatójuk által gyakorolják*.

10. §. Rendkívüli tagokká lehetnek: a hazai összes nevelő- és tanító-intézeteknél működő vagy nyugdíjat élvező tanárok, tanítók és tanítónők; a *tanügy terén irodalmilag vagy egyébként érdemeket szerzett egyének*; a tanári, tanítói és tanítónői pályára képesített jelöltek. A választmánynak *jogában áll a rendkívüli tagok közül rendes tagokat szabadon választani*.

*A módosítás dőlt betűkkel van szedve.

(A pártoló tagok jogainak és kötelességeinek részletezését a közgyűlés a választmányra bizza.)

11. §. A ki az egyesületbe felvétetni óhajt, a felvétel iránti szándékát a titkarság útján a választmánynak *írásbelileg* bejelenteni. (E §. többi része változatlanul marad.)

15. §. Minden tagnak kötelessége az egyesület céljait tehetsége szerint előmozdítani. Mind a rendes, mind a rendkívüli tagok az egyesület pénztárába polgári évenként 4 (négy) forintot fizetnek s ezen kötelezettségüknek tartoznak minden év *október 15-ig* eleget tenni. Október 1-én tul stb. (mint a régi alapszabályokban van.)

16. §. Minden rendes, alapító és tiszteletbeli tagnak jogában áll a közgyűlésen megjelenni, tanácskozni, indítványozni, szavazni, választani, (törlendő: rendkívüli tagokat felvételre ajánlani. L. 12. §. E §. többi része változatlanul marad.)

17. §. Az egyesület saját céljai előmozdítására közlönyt ad ki, *a mely az egyesületi tagoknak külön díj nélkül jár.* (E §. többi része változatlanul marad.)

A 18. §-ba betoldatik az, hogy a közgyűlés *tárgyait* a választmány állapítja meg.

20. §. A közgyűlés tárgyai: a) A főtitkár jelentése a választmány két évi működéséről s a tanítóképzés és *népoktatás terén* felmerült nevezetesebb mozzanatokról. *A közgyűlés előtt az elnökséghez írásban benyújtott indítványok tárgyalása.*

A 22. §-ban a választmány teendőit körvonalozó c) pont így módosítatik: . . . (A választmány) időről-időre felolvasó és *vitatkozó* üléseket tart, a melyen az egyesület tagjai a tanítóképzés, népnevelés körébe vágó szakkérdésekről értekeznek.

23. §. A választmányi tagok feladata a *felmerülő ügyeket* a választmányi gyűléseken megvitatni. (A többi marad.)

24. A választmány 60 tagból áll.

A 25. §-ban két alelnök helyett *három* alelnök teendő.

A pénztárnok teendőit körvonalozó 30. §-ba beigtattatott *a közlöny expediálására való felügyelet.*

V á l a s z t á s .

13. Napirendre kerül a választmány egy részének kisorsolása, a kisorsoltak helyét betöltő, valamint a módosított alapszabályok 24. §-a alapján pótlólag megválasztandó új választmányi tagok s a tisztviselők választása. Csepreghy Endre, Horváth József és Berauer József tagokból álló szavazatszedő bizottság küldetett ki.

10 percznyi szünét után a bizottság jegyzőjének Horváth Józsefnek előterjesztése alapján elnök a választás eredményét a következőkben hirdeti ki:

Elnök: Péterfy Sándor; alelnökök: Hetey Gábor, Mócsy Antal, Kozocsa Tivadar; főtitkár: Nagy László; titkár: Sztankó Béla; pénztárnok: Komáromy Lajos; felelős szerkesztő: Nagy László.

Kisorsolt s újra megválasztott választmányi tagok: Borbély Sámuel, Deák Lajos; Hetényi Kálmán, Dr. Kiss Áron, Dr. Kovács János,

László Zsigmond, Margitai József, Paal Ferencz, Radó Vilmos, Regéczy József, Szováthy Lajos, Tóth József, Thuránszky Irén; Zirzen Janka.

Pótlólag megválasztatnak: Dr. Baló József, Belányi Tivadar, Bertha Ilona, Boromissza István, Csepreghy Endre, Fábriczy János, György Aladár, Dr. Kármán Mór, Horváth József, Krausz Sándor, Lakits Vendel, Mihaliczka István, Nogely István, Schultz Imre, Dr. Steinberger Ferencz, Sztára József, Dr. Walter Gyula, Zigány Zoltán.

14. A választások megejtése után folytattatott a tanterv-javaslat tárgyalása.

Földrajz.

Dr. **Málnai Mihály** előadó röviden ismerteti a választmány javaslatát. Előadja, hogy a földrajz tanításánál tekintettel kellett lennünk arra, hogy növendékeink a középiskolában már teljes földrajzi kurzust végeztek, ennél fogva szükségesnek mutatkozott a földrajzi anyagot oly szempontokból tárgyalni, hogy a növendékeket a földrajz kellő tanítására előkészítsék. E végből az első osztályban megtanulnák minő szempontból kell egy vidék földrajzilag tanulmányozni, például szolgál a szülőföld és hazája: ez kepesitené növendékeinket a III. elemi osztályban a lakóhely ismertetésére. A II-ban az öt világrész földrajzának áttekintése következik az I-ső osztályban szerzett szempontok alkalmazásával. A III. osztályban Magyarország részletes földrajza mert ezt fogják növendékeink annak idején tanítani. Befejezi az egészet a földrajzi tanítás módszerének tárgyalása.

Mócsy Antal a földrajzra a IV. osztályban is kíván egy órát felvenni, hogy a tanfolyam bevégezése után tartatni szokot tanképesítő vizsgálatokra a növendékek e tárgyból is kellőleg előkészülhessenek.

Scherer Sándor a földrajz óráinak emelését 4-ről 6-ra szükségesnek és elhagadandónak találja, azonban nem helyesli ezen 6 órának felosztását az alsó 3 osztály között, mert ily módon a IV. osztályban nem adanék alkalom a földrajz ismétlésére, holott ez minden más tantárgynál meg van. Ezért célszerűbb, ha a földrajz az alsó két évfolyamban 2—2, a felsőkben 1—1 órát kap. Az idegen világrészek leírását ugyanis egyes önálló rajzokban adjuk, valamint a csillagászati földrajzot is és ez esetben ama hátrányok, melyek az 1 órás tantárgynál rendszerint előfordulnak, nem lényegesek.

Dr. **Bartsch Samu**. A hazai földrajz tanítását szintén igen fontosnak találja, mindamellett nem járul a javaslatba hozott tervezethez, melynek értelmében az I. és III. osztályban csak honisme és Magyarország földrajza taníttassék. S kívánja, hogy a földrajz mind a 4 osztályban taníttassék m. p. az I. és II-ik osztályban «a honisme és Magyarország földrajza»; Európa és a többi világrészek áttekintése. A III. osztályban a matematikai földrajz; a IV-ben ismétlés, összefoglalás. A módszertan recapitulatiója.

Szuppan Vilmos, Sztankó Béla s az előadó Málnai Mihály megjegyzései után a közgyűlés a választmány javaslatát az indítványozók felszólalásai értelmében módosítván, a földrajz tanítási tervét a következő alakban tette magáévá:

Földrajz.

I. o. Földrajzi alapfogalmak tekintettel a szülőföld és a hazaismertetésére. (Physiographa). Magyarország politikai és gazdasági földrajza Hetenkint 2 óra.

II. oszt. Ausztria-Magyarország s Európa többi államai. Hetenkint 2 óra.

III. osztály. Az öt világrész áttekintése. Heti 1 óra.

IV. osztály. Matematikai földrajz. A földrajzi tanítás módszere. Heti 1 óra.

Történelem.

Ezen tantárgy tervének is dr. **Málnai Mihály** volt az előadója. A közgyűlés elé terjesztett javaslatokat a következőkben ismerteti:

A választmány úgy óhajtja, hogy a történelem minden osztályban taníttassék, mert a IV-ben annyi időt (heti 4 órát) nem szánhatunk rá és jó ha egy osztály sem kénytelen nélkülözni a történeti oktatás nevelő, képző hatását. Továbbá kívánjuk, hogy jobban vétessenek tekintetbe a művelődés történeti szempontok, mint eddig, a történelem nyujtsa a népelet (beleértve a nevelési intézményeket is) részletes rajzát. Azt véljük továbbá, hogy ha növendékeinket a hazai történettel részletesen meg akarjuk ismerettni, a világ történetet mint önálló tárgyat el kell ejtenünk. Minthogy a magyar nép fejlődése azonban egyrészt hozzá fűződik az ó-kori, nevezetesen római művelődéshez, másrészt nem külön állva, hanem együtt fejlődött a többi európai népekkel, azért magának a magyar történetnek megértésére szükséges egyetemes történeti anyag a magyar történettel kapcsolatban és beléje olvasztva tanítandó. Eszerint a történeti anyag egy egységes összefüggő kurzust képezne, a mennyiben az I. osztály adja az ó-kori művelődés történetét Nagy Károlyig — a II. és III. a magyar nép fejlődését a közép és új-korban, a IV. az alkotmánytant és a történeti tanítás módszereit E felfogás ellen két ellenvetés tehető: *a)* Ne fosszuk meg növendékeinket a világtörténet művelő hatásától; *b)* a világtörténeti anyag háttérbe fogja szorítani a hazai történetet. Erre azt felelhetjük, hogy ami a világtörténetben igazán becses és művelő, az hatott népünkre és a nemzeti történet keretén belül is érvényre jut; attól pedig, mit a II. ellenvetés mond, nem kell félnünk, ha a világtörténeti anyagot tényleg beleolvasztjuk a nemzeti történetbe. Nem kell tehát a világ- és magyar történeti fejezeteket külön választva tanítani. Ha pl. az egyház művelő hatásáról szólnak a közép-korban, nem szükség a külföldre hivatkozni, hanem a magyar egyház hatásáról szólni a magyar népre. A lovagi életet rajzolhatjuk Nagy Lajos és hiveiben. A renaissanceról szólhatunk, amint az Mátyás királynál mutatkozik. A reformációt ép oly alaposan taníthatjuk a magyar viszonyokon mint a külföldieken, ep úgy vagyunk az ellenreformációval és vallásháborukkal s így tovább; ráutalhatunk tehát bizonyos eszmék, intézmények külföldi származására, de részletesen csak magyar megtestesüléseket írjuk le. Egyszóval hozzászoktatjuk növendékeinket a világ folyását a magyar szemmel tekinteni. Az eddigi tanításnak éppen az volt a fő hibája, hogy világtörténet és magyar történet külön volt választva, és a növendék nem érezte a

kettő összefüggését és ennél fogva a magyar népről sem szereshetett egészen megfelelő képet. Különben a később kifejtendő részletes tanterv remélhetőleg meg fogja mutatni, hogy a dolog nehézség nélkül megvalósítható.

Kovássy Zoltán. Ellentétben van az előadó véleményével. A Világtörténelem tanítását 2 évre szeretné kiterjeszteni, különös tekintettel a művelődési viszonyokra, melyekből a leendő tanító ész, szív és jellemképző tulajdonokat sajátíthat el. Hazai történelem heti 3 órában pragmatikus alapon a 3-ik oszt.-ban tanítandó. A 4. oszt.-ban a z a l k o t m á n y t a n tervezett tanítását és a történelmi tárgyak methodikájának előadását helyesli.

Horváth József a történelem tananyagának beosztásánál azokkal tart, akik a világtörténelmet külön akarják s nem a magyar történelemmel kapcsolatosan. tekintettel főképp arra, hogy az eszmeek, melyek az európai népek újkori életében irányadók voltak, nem nálunk keletkeztek, a hatás, melyet gyakoroltunk a népek fejlődésére mar számunk-s helyzetünk-nél fogva sem lehet akkora, hogy ezek köré csoportosítsuk az eseményeket; így nagyon nehéz a helyzetünk, midőn a történelmi igazságnak meg akarunk felelni, a saját jelentőségünket is úgy kell föltüntetnünk, hogy az kellő mértékben kidomborodjék. Ezek mellett ki kellene figyelmünket terjeszteni művelődési viszonyainkra, alkotmányunk fejlődésére, ezeknél fogva féltő, hogy a növendék figyelme oly sokféle irányul, hogy a sokféleségben nem képes magát kelőképp tájékozni.

Végül kiváló súlyt helyez Kovassy tagtársunk ama érvelésére, hogy a magyar történelmet a II. oszt.-ban a Mohácsi-vészig, 1526-ig, tárgyalva, a többi vége a III. oszt. számára, azon kényszer helyzetbe is jutunk, hogy — tekintve a világtörténelmi újkori események mennyiségét, fontosságát — egyik évben a II.-ban kevés anyagunk lesz, míg a III.-ban felő. hogy mind a magyar, mind a világtörténelem legfontosabb részeivel nem leszünk képesek növendékeinket megismertetni.

Boromissza István nem kívánja a világtörténelem tanítását annyira kiterjeszteni, mint Kovassy tagtárs ur, de teljességgel elégtelennek tartja anyagmennyiség és világosság szempontjából a világtörténelem olyféle összevonását, hogy önállóan az őskortól csupán N.-Károlyig, vagy a magyarok bejöttéig, azontul pedig csak mint a hazai történettel kapcsolatos szagatott mozzanatot szerepeljen. Szerinte az egyesítesnek csak két módja lehetséges: vagy úgy, hogy a hazai történet korszakai mellé külön-külön tárgyalásba kerülnek a világtörténet megfelelő koru nevezetes és fontos eseményei korszaki összefüggésben; vagy a világtörténetnek csak egyes mozzanatai lesznek alkalmasszerűleg felemlítendőek, a mennyiben hazánk történetének felvilágosításául szolgálnak, vagy arra behatást gyakorolnak. Az előbbi tökéletesen egy avval, ha a világtörténet önállólag tanítatik, utóbbi meg «Nesze semmi, fogd meg jól». A N.-Károly után keletkezett nagy nemzetek fejlődését, művelődését mellőzni nem szabad. Ezekről minden művelt embernek ismeretekkel kell birni. Egy-egy pontot szakítani ki azok történetéből, hogy avval saját történetünket megvilágítsuk, annyit miut sötétséggel világítani. Szóló saját tapasztalására hivatkozik: mekkora külsőség van a hazai történetet úgy tanítani, hogy a világtört. ismeretét

már feltételezni lehet s úgy, hogy a világtörténet ismeretlen esemény-szövésének egy mozzanatát kényszerül a tanár saját történetünk felvilágítására fölhasználni. Száz kérdést ébreszt föl ez utóbbival a növendékben anélkül, hogy kielégíthetné őket.

Utal továbbá szóló arra, hogy a képzőbe lépő növendékek már jó csomó hazai történelmi ismeretet hoznak magukkal, de világtörténelmet majd semmit. Azt hiszi, hogy az új tantervjavaslattal időt se nyer a hazai történet, mert az eddigi tisztán hazai történetre szánt egész évi 3 óránál nem lesz több az a két évre beosztott heti 2 óra, mely világtörténettel megspékelt hazai történetnek van szánva.

Peres Sándor úgy van meggyőződve, hogy Magyarország történelmének keretében ismertetni a világtörténelem nevezetesebb eseményeit nemcsak magyar nemzeti szempontból és nemcsak azért czélszerű, mert hiszen a magyar nemzet történelme a világtörténelem jelentős eseményeivel szoros kapcsolatban áll, hanem tisztán pedagógiai okokból már azért is, mert a világtörténelem fontos részletei sokkal világosabban kidomborodnak és sokkal maradandóbban bevésődnek az emlékezetbe, ha a nemzeti történelem egyes megfelelő részleteihez fűződnek. Különben is a fő a nemzet történelmének s annak a hatásnak ismerete, melyet a magyar nemzet a világtörténelem eseményeire s ezek reánk gyakoroltak. Ezekért a tanterv-javaslat szövegében levő részét változatlanul elfogadja.

Ugyancsak a választmány javaslata mellett szólaltak fel Hetényi Kálmán, Radó Vilmos és Hettyey Gábor is. Ezek után a közgyűlés a választmány javaslatát változatlanul elfogadja, a mely szerint tehát a történelem terve a következő lesz:

Történet.

I. osztály. A z ó k o r i m ű v e l ő d é s története a nyugatrómai birodalom felújításáig. (Nagy Károlyig.) Heti 2 óra.

II. osztály. A m a g y a r n e m z e t története a mohácsi vészig, kapcsolatban az egyetemes történet főbb mozzanataival s különös tekintettel a művelődéstörténetre. Heti 2 óra.

III. osztály. A m a g y a r n e m z e t története (folytatás) a mohácsi vészről napjainkig, az egyetemes történet főbb mozzanataival kapcsolatban különös tekintettel a művelődéstörténetre. Hetenkint 2 óra.

IV. osztály. A l k o t m á n y t a n s a történet tanításának módszere. Hetenkint 2 óra.

Mennyiségtan.

Zigány Zoltán előadó ismerteti a választmánynak a mennyiség-tani órák redukeziójára vonatkozó javaslatát, a melynek értelmében az eddigi $3 + 2 + 2 + 2 + 2$ összesen: 9 számtani és $2 + 1 + 1$ összesen: 4 mértani, tehát összesen 13 heti óra helyett a két mennyiségtani tárgyra összesen és pedig nem külön választva 11 heti óra volna fordítandó a következő $3 + 3 + 3 + 2 = 11$ beosztással.

A választmány javaslatát a többi tárgyak érdekeire való hivatkozáson kívül különösen a tanítás anyagának redukeziójával támogatja, a meny-

nyiben is ugyanis a közlönyben felmerült véleményeknek megfelelően kihagyhatók volnának a könyvviteli és a kereskedésbeli számadások valamint a gyakorlati földmérés, a szerkesztési feladatok pedig a rajzhoz volnának átteendőek.

Előadó a választmány ezen véleményeihez a maga részéről azt teszi hozzá, hogy az óraszám leszállítását a javasolt csekély redukció nem teszi plausibilissé, hanem ha már a többi tárgyak miatt az óraszámot kevesbiteni vagyunk kénytelenek: akkor a redukció mellett különösen az anyag szabatosabb megállapítására és ennek helyesebb elrendezésére kell törekednünk.

Mócsy Antal véleménye szerint a mennyiségtanra annyi óra vendő fel, mennyi e tárgyra eddig fordítottatott. Felhivja a közgyűlés figyelmét arra, hogy az elemi iskolákban, még inkább a közép iskolákban a szóbeli számolás el van hanyagolva, pedig a népiskolában ezt fontosabbnak tartja a jegyszámolásnál. A képzőben tehát ebben sokat kell gyakorolni a jelölteket, az pedig sok időt kíván, ha azt akarjuk, hogy e tekintetben is történjék valami haladás.

Scherer Sándor a választmány által a mennyiségtanra megállapított óraszámban visszaesést lát, a mennyiben az eddigi 13 helyett csak 11 órát javasol. Ha a megelőző közgyűlés határozatai között nem található e tétel: a mennyiségteni órák szaporítandók (mint a többi tárgyaknál) úgy ez nem azt jelenti, hogy e szaknak képviselői az eddigi óraszámot is soknak vélték, hanem azt, hogy elégnék tartják, mi korántsem egyenlő értelmű. A népiskolai tárgyak sorában az anyanyelvet fontosságára nézve követi a számtan; ama szerepét a mennyiségtan a tanítóképző körében is megtartja és ezért szükséges a régi óraszám (13) meghagyása. A szóbeli számolást csak azon tanító fogja kultiválni, ki növendék korában abban bizonyos készségre tett szert. A készütséghez sok gyakorlat, ehhez pedig sok idő kell. Mivel nem lát túlherhelést abban, ha egyes osztályok órászáma a 35—36-t eléri, mert ebben a rajz- és zenétől eltekintve 4 gasd. és 2 testgyakorlati óra is benne van, a mennyiségteni anyag feldolgozására.

I. o. 4, II. o. 4, III. o. 3, IV. o. 2, összesen 13 órát javasol.

Rózsa János nem mulaszthatja el a közgyűlés becses figyelmét felhívni azon körülményre, hogy az elemi népiskolának a magyar nyelvtanon kívül másik életbevágó fontos tantárgya a számtan. Kérdés most: jobb ellátásban részesül-e a számtan az el. népiskolában, mint a magyar nyelvtan? Bizony nem, mert például, hogy a polg. iskola vagy gymnasium négy osztályát elvégzett és a képző intézetbe való felvételre jelentkező tanulók még a négy alapművelettel, továbbá a kis szorzó táblával, sőt a mi ennél is több, még a számjegyek helyi értékével sincsenek tisztában: ennek oka nem annyira a polg. iskola és gymnasium, hanem inkább az elemi népiskola hiányos és felületes számtanításában keresendő. E baj orvoslását szintén a tanítóképző-intézetben kell keresni, és pedig oly formán, hogy ott a számtanítására az eddiginél több gond, azaz több idő fordítassék. A heti órák jelenlegi száma mellett e tantárgy kellő feldolgozásban nem részesülhetett. Hogy a tanítójelölt a képző intézetben a számtant is megkedvelje és tudja, ahhoz sok idő és sok gyakorlat kell. A választmány

javaslatával szemben, a mely a mennyiségtani órák számát apasztani akarja, azon indítványt teszi: hogy a közönséges számtan a II.-dik évfolyam első felében befejezhető, és az algebra e tanfolyam második felében megkezdhető, és a III.-dik év végén befejezhető legyen, szükséges, hogy e célra az I. és II. osztály heti óráinak száma 3—3, a III.-dik osztály heti óráinak száma 2 legyen. — A mi a IV. osztály heti óráinak a számát, valamint a mértan óratervét illeti, a választmány javaslatát elfogadja.

Suppan Vilmos hozzájárul azon indítványokhoz, melyek a mennyiségtan óráinak számát a jelenleg érvényben levő tanterv szerint változtatlanul óhajtják megállapítani annyival is inkább, mivel a szóbeli számolásra ő is nagyobb gondot óhajt fordítani az eddigénél.

Nem tartja szükségesnek e tanterv-vázlatban a számtani és mértani órák különválasztását, másfelől óhajtja, hogy az I. osztály tárgyai közé az egyszerű könyvvitel is fölvétessék. Habár a részletekről csak később lesz szó, már most is megjegyzi, hogy nem kívánja a betűszámtan előtérbe tolását.

A hozzá szólások alapján a közgyűlés a választmány javaslatát a felszólalók kívánata szerint módosítván, a mennyiségtan tervét a következőkben állapítja meg.

Mennyiségtan.

I. osztály. Mennyiségtan. Egyszerű könyvvitel. Heti 4 óra.

II. osztály. Mennyiségtan. Heti 4 óra.

III. osztály Mennyiségtan. Heti 3 óra.

IV. osztály. Mennyiségtan. A szám- és mértan tanításának módszere s az egész tananyag enciklopedikus ismétlése. Heti 2 óra.

Természettudományok.

Kozocsa Tivadar előadói jelentésében a népiskolai nevelő oktatás és a gyakorlati irányú szakszerű tanítóképzés szempontjából kifejti a természettudományi oktatás szerepét a tanítóképzés rendszerében s előadja azon legfőbb irányelveket, melyek a választmányt, valamint a tantervkesztő albizottságot a természettudományok tantervjavaslatának készítésében vezették.

Fejtegetéseiben azon eredményre jut, hogy az egészségtan és gazdaságtan képezik azon főtárgyakat, melyeknek szolgálatában kell tartani az összes természettudományi disciplinák tanítását. E végből szükségesnek tartja: 1), hogy az egészségtannak az a része, mely az egyéni egészség fenntartására és ápolására vonatkozik a test- és lélettannal kapcsolatban az első osztályban taníttassék, az iskolai egészségtan a harmadik osztály pedagógiai anyagába olvasszassék be, a közegészségtani kérdések és az életmentés pedig a negyedik évfolyamban külön kursusban taníttassék; 2) hogy ebből kifolyólag az anthropologia, mint egyfelől a neveléstan és az egészségtan alaptudománya és az összes természettudományi oktatás kiinduló pontja, az első évfolyamban taníttassék az egyéni egészségtannal

kapcsolatban heti 2 órában; 3) hogy az állat- és növénytan az első és második évfolyamban taníttassék hetenkint 2—2 órában úgy, hogy a systematikus anyag redukálásával különös gond fordíttassék a gazdasági szempontból hasznos és kártékony állatok és növények tárgyalására s a természetrajzi tárgyalás kapcsán az alattenyésztési és növénytermelési kérdések is előadassanak; 4) hogy a kémia az ásványtannal összefoglalva, mint egy tárgy taníttassék a harmadik évfolyamban heti 3 órában úgy, hogy a bevezető kémiai előismeretek előrebocsáttatván, a többi kémiai anyag az ásványtan keretében dolgozandó föl s hogy a technológiai ismeretek kiváló figyelemben részesüljenek; 5) hogy a fizika már a harmadik évfolyamban kezdessék meg heti 3 órában s a negyedik évfolyam első hónapjaiban ugyancsak heti két órában folytattatván és befejeztetvén, ez évfolyam hátralevő hónapjaiban ugyanezen 2 óra a népiskolai természettudományi oktatás anyagának és módszerének földolgozására s a szertári laboratoriumi gyakorlatokra fordíttassék; 6) hogy a gazdaságtan elméleti oktatására szánt heti 2 óra a negyedik évfolyamból (jelenlegi tanterv) törültesse, s hogy az oktatás súlypontja a gyakorlatokra és ezekben is főleg a gazdasági mellékfoglalkozásokra fektetessék s e vegből kívánja, hogy a gazdasági gyakorlatok mind a négy évfolyamban szerepeljenek és pedig az őszi és tavaszi hónapokban (szeptember, október, március, április, május) az I. és IV. oszt.-ban 2—2 a II. és III. oszt.-ban 4—4 órában. A téli hónapokban ugyanezen idő a kezűgyességi oktatásra fordítandó; 7) hogy a tanítónőképző intéz.-tekre nézve a szobán levő tárgycsoport óraszama és a tárgyaknak osztályok szerint való beosztása ugyanaz legyen, mint a tanítóképzőkben, azzal a különbséggel, hogy a gazdaságtanra, illetve kertészetre háztartástanra osztályonkint 2—2 óra, a női kézimunkaoktatásra ugyancsak 2—2 óra fordíttassék az egész éven át.

Ezek előadása után a választmány tantervjavaslatát elfogadásra ajánlja.

Mócsy Antal a természetrajzból a IV. évfolyamban is kíván 1 órát felvenni, hogy a tanképesítő vizsgálatokra a növendékek e tárgyakból is kellőleg előkészülhessenek, illetve az alsóbb évfolyamokban tanultakat jól átismételhessék.

Scherer Sándor sajnálattal látja, hogy a természetiek terén az elméletnek kevesebb óra van szánva mint a régi tantervben. Mivel ezen csökkentést még a gyakorlati gazdasági órák felvételével a tantervbe — melyek tényleg addig is megtartottak — sem lehetne kellőképp megokolni oly időben, midőn a reáliák tanítására minden rendű és rangú intézet több óraszámot fordít, a IV. osztályban a gyakorlati tanításnál elejtett egyik órát ide kívánja áttéetni úgy, hogy a IV. osztályban 3 órából 2 óra a szerves és gazdasági kémiára, muzeumi gyakorlatokra és a természetiek módszerére, 1 óra pedig természettanra legyen fordítható.

Ajánlja továbbá a gazdasági gyakorlatok óraszámának felvételét a többi rendes órák összegébe, mi egyenes folyománya e tárgy fontosságának, valamint, hogy a tanári létszám meghatározása is csak az összes óraszám alapján ejthető meg.

A közgyűlés a választmány javaslatát némi módosításokkal a következő alakban fogadja el:

Természettudományok.

a) Természettan

I. és II. osztály. Állattan és növénytan tekintettel az állattenyésztésre és növénytermelésre. Hetenkint 2—2 óra.

III. osztály. Ásvány- és vegytan tekintettel a technológiai és gazdasági ismeretekre. A tanítás a kémiai előismeretekkel veszi kezdetét. Hetenkint 3 óra.

b) Természettan.

III. osztály. Természettan. Heti 2 óra.

IV. Természettan és a természettudományok tanításának módszere. Laboratoriumi gyakorlatok. Heti 3 óra.

Jegyzet. Gazdaságtani gyakorlatok s közügyességoktatás az I. II. III. osztályban heti 4—4 órában, a IV. osztályban heti 2 órában. A helyi viszonyokhoz képest a tavaszi, nyári és őszi hónapokban a gazdaság, a téli hónapokban a közügyesség gyakorlandó.

Ének és zene.

Ezen tárgy tanítási tervét **Sztankó Béla** terjesztette a közgyűlés elé. Előadásában okadatolta az óraszámok felemelését s a tantárgyak elrendezésének módosítását. Az óraszám emelése közóhajtás, azért azt részletesebben nem motíválja; annyit említ meg, hogy a karénekek az eddigi heti 14 órából való kivétele, az egyházi ének felvétele, s a III. és IV. osztály minden önálló tárgyának külön óra juttatása már magukban veve óra többletet okoznak. Különbözik az új tanterv abban is a régítől, hogy míg emebben a tárgyak félévenkinti beosztásával szükségképen eldarabolttság állott elő, addig a javaslat a tanítás folytonosságát biztosítja. Nagyobb teret nyert az új tantervben a hegedű tanítása, az öszhangzattan s a módszertan, az alsóbb osztályokban a karének, felsőbb osztályokban a zongora töröltetett.

A tanítónőképzőben felvétetni óhajtja a választmány az iskolai harmoniumot s több gondot óhajt fordítani a zene elméletére.

Mócsy Antal kifogásolja, hogy az I. évfolyamban a hegedű mellőztetik, az énektanítás előnyére, holott éppen fordítva kellene lenni tekintettel arra, hogy a hegedű nehéz hangszer s így hosszabb gyakorlást igényel, az ének pedig éppen az I. évfolyamban kevésbé gyakorolható, mivel a növendékek ezen évfolyamban többnyire hangváltozás alatt állanak.

Bartsch Samu nem hallgathatja el azon észrevételét, hogy a tanítónőképzők tantervéből semmi esetre sem hagyná ki a hegedűt. A hegedű tanulással (ha csak a fél- és az elsőfékvésben is) sokkal jobban fejlődik a zeneérzék, mint a rendszeren elhanyagolt zongorán való játékkal; az énektanításnál a népiskolában kitűnő szolgálatot tesz a hegedű és a tanítónő beszéd által kifárasztott és betegségre hajlandó tüdejét nagyon is megkímélheti, a nélkül, hogy az énektanítást, mint vajmi gyakran történik, elhanyagolná.

Sztankó Béla rövid felszólalása után a közgyűlés az ének- és zene tantervet a választmányi javaslat szerint teszi magáévé — ilyképen:

Zene és ének.

I. osztály. Ének és zongora, heti 5 órában.

II. oszt. Ének, zongora, orgona 1—1 óra, hegedű 2 óra, összesen 5 órában.

III. osztály. Orgona, hegedű, összhangzattan, egyházi ének, karének 1—1. összesen 5 órában.

IV. oszt. Orgona, összhangzattan, egyházzene, karének, az énektanítás módszere 1—1, összesen 5 órában.

Tanítónőképzőben: I. osztály. Ének és zongora 4 órában.

II. Ének 1, karének 1, zongora 2, összesen 4 órában.

III. osztály Összhangzattan, karének 1—1, zongora 2, összesen 4 órában.

IV. osztály. Összhangzattan s az énektanítás módszere 1, karének 1, zongora 1, iskolai harmonium 1, összesen 4 órában.

Rajz és szépírás

Hollós Károly előadó ismerteti a választmány javaslatát. Okadatulja az óraszámok emelését, hivatkozván azon szomorú tapasztalatokra, melyek főleg a rajztanítást illetőleg az iskolák egész vonalán, de főként a népiskolában észlelhetők. Felelőre, hogy újabb időben mind több és több tanuló bizatik meg alsófokú iparos iskolai rajztanítással is. A rajz- és szépírás kepző hatását fejtegetve, azon következtetésre jut, hogy a tanítóképzők óráinak számát feltétlenül emelni kell, valamint pontosan meg kell határozni az elvégzendő anyagot is. Ezek szerint a közgyűlés elé terjesztett vázlat keretében ajánlja a következő anyagrészelezést:

Rajz. I. osztály. Hetenkint 4 óra. A síkékitmény elemei. Táblán való rajzolás. Síkmértani szerkesztések és diszitmények. Mintázás (a kézügyességre kiszabott időben.) II. osztály. Hetenkint 4 óra. Szemléleti látzattan. Síkékitmények. Táblán való rajzolás. Mértani ábrázolástan. III. osztály. Hetenkint 2 óra. Domború ekitmények és tárgyak. Színes síkékitmények és a szintan elemei. Táblán való rajzolás és írás. IV. osztály. Előkészítés a népiskolai rajz- és szépírástanításra.

Szépírás. I. osztály. Hetenkint 1 óra. Magyar és német írás. Táblán való írás. II. osztály. Hetenkint 1 óra. Ugyanaz és rondírás. III. osztály. (A rajzórakon.) Írás az isk. táblán. Havi házi feladatok. IV. osztály. (A rajzórakon). Az írástanítás módszere. Havi házi feladatok.

Mócsy Antal a felvett heti 14 órát sokallja; elégnek tart 10-et, egfőlebb 12-t. Az ily módon megtakarítandó időből kitelnek a mennyiség-tanra, földrajzra és terményrajzra általa javasolt óratöbbletek. Figyelmeztet arra, hogy a hasznosságra való utalással más tantárgyak óráit is meg lehetne kettőztetni, mint tette ezt a bizottság a rajz- és szépírás óráival.

Scherer Sándor elismeri az óraszám szaporításának szükséges voltát s ezért elfogadja a vá. javaslatát, de nem 14 órával, mi az addigi órák kétszerese, hanem csak 12 óra erejéig. Az alsó két évfolyamban 4—4, a felsőbbben 2—2 órát elégnek vel. A tanítóknak ipariskolai rajztanítókká való kiképzését külön pottanfolyamokra bizná.

Nagy László nem nyugszik meg a választmány által javasolt óraszám leszállításába. A népiskolai rajztanítás bajain gyökeresen azáltal segíthetünk, ha a tanítóképzőkben fordítunk több időt és gondot a rajzra. Kívánja, hogy a negyediket kivéve minden osztályban hetenként 4—4 óra fordíttassék a rajzra. Technikai okok követelik, hogy a növendékek egyfolytában 2 óráig foglalkozzanak a rajzzal.

Péterfy Sándor s Hollós Károly előadó rövid felszólalása után a közgyűlés a rajz és szépírás tervét magáévá tévén előadó részletezését a választmány javaslata szerint az alábbi formában fogadja el:

Rajz.

I. osztály. Hetenként 4 óra. Szabadkézi rajz. Mértani rajz. Mintázás (a kézügyesség számára kiszabott időben.)

II. osztály. Hetenként 4 óra. Szabadkézi rajz. Mértani rajz.

III. osztály. Hetenként 2 óra. Szabadkézi rajz.

IV. osztály. Hetenként 2 óra. Előkészítés a népiskolai rajz és szépírás tanításra.

Szépírás.

I. osztály. Hetenként 1 óra. A magyar és német írás.

II. osztály. Hetenként 1 óra. Ugyanaz és rondírás.

III. osztály. (a rajzórákban.) Írás az isk. táblán. Havi házi feladatok.

IV. osztály. (a rajzórákon.) Írás az isk. táblán. Havi házi feladatok. Írástan módszere (l. a rajzi tananyagot.)

Testgyakorlat.

Oheroly János előadó különösen arra hívja fel a közgyűlés figyelmét, a miben a választmány javaslata az eddigi tantervtől lényegesebben eltér, ez a tanítónőképzők tantervébe felvett órák száma, mely az új javaslatban osztályonként 2-re van fölemelve. Szóló meg van győződve róla, hogy a közgyűlés minden tagja át van hatva azon gondolattól, hogy az elméleti ismeretek nagyfokú összehalmozódásából eredő bajokat csak is a testi erő és ügyesség egyarányu fejlesztésével lehet ellensúlyozni. A hetenként 2-ben megállapított óraszámot is csak oly feltétel alatt találja szóló elégségesnek, ha 1.) elég idő, alkalom és mód adatik a jelölteknek arra, hogy a rendes heti (tanítási) órákon elsajátítottakat szabad idejükben gyakorolhassák, 2.) ha mód, alkalom nyújtatik arra nézve, hogy a növendékek szabad idejükben kirándulások s testedző, de kedélyvilágukra is jótékonyan ható sport által megtanulják erejüket fejleszteni.

A közgyűlés vita nélkül magáévá tette a választmány javaslatát, mely szerlnt a testgyakorlat terve ez:

Testgyakorlat.

I. oszt. Testgyakorlatok, (szabad, rend és szergyakorlatok), játékok. Hetenként 2 óra.

II. oszt. Testgyakorlatok, (szabad, rend és szeryakorlatok), játékok. Hetenkint 2 óra.

III. oszt. Testgyakorlatok, (szabad, rend és szeryakorlatok), játékok, a torna tanítás módszere. Heti 2 óra.

IV. oszt. Testgyakorlatok (a tanítóképzőben különösen katonai gyakorlatok) és játékok. A tornázás elmélete és története.

Jegyzet. Igen kívánatos, hogy a növendékek szabadidejüknek is egy bizonyos részét tornázásra, rendszeres játékra, koresolyázásra s egyéb testedző időtöltésre (a táncz stb.) fordíthassák.

A tanterv tárgyában folytatott vita után a hozott határozatok vég-eredményeként a tantárgy- és órabeosztás a következőkép alakult:

	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.
1. Hit- és erkölcstan	2	2	2	2
2. Neveléstan	2	3	3	2
3. Tanítási gyakorlatok	—	—	2	8
4. Magyar nyelv és irodalom	4	4	4	2
5. Német nyelv	2	2	2	2
6. Mennységtan	4	4	3	2
7. Földrajz	2	2	1	1
8. Történelem	2	2	2	2
9. Természettudományok	2	2	5	3
10. Ének és zene (a tanítóképzőkben)	5	5	5	5
» » » (tanítónőképzőkben)	(4)	(4)	(4)	(4)
11. Rajz és szépírás	5	5	2	2
12. Testgyakorlat	2	2	2	2
13. Gazdasági és kézügyességi gyakorl.	4	4	4	2
Összesen	36	37	37	35
Tanítónőképzőkben	(35)	(36)	(36)	(34)

A nemzetiségi vidékeken az illető nyelv fakultative tanítandó.

A tantervvitát elnök rövid beszéddel rekesztette be. Beszédében utalt az elemi iskolai tanügy fejlődését leghathatósabbán előmozdító két okra, a tanítóképzés fejlesztésére és a tanítótestület anyagi helyzetének emelésére. A tanítóképző tanárok, miként a közgyűlés lefolyása mutatja, meghozták a jelen alkalommal az áldozatot; gondoskodni törekednek arról, hogy a tanítóképzés minél czélszerűbb legyen. A társadalomhoz méltán fordulnak a tanítók, tanárok egyaránt, hogy a tanítói képzettség, fontos munkáldokás nagyobb-nagyobb elismerésben részesüljenek. A lelkesedés legyen bármily nagy, szárnyaszegetten száll alább, ha a megérdemelt fáradság nem nyer méltó jutalmat. (Hosszas éljenzés.)

15. A közgyűlés programja ki lévén merítve, elnök a közgyűlés netáni tagjait eléterjesztendő indítványaink megtételére hívja föl. Elnök felhívására Hetyey Gábor a következő indítványokat terjeszti a közgyűlés elé:

1. A közgyűlés megbizza a választmányt, hogy foglalkozzék: a) a tanítóképző tanárok képzésének ügyével; kinevezésök módjával; b) a képzőintézeti felügyelet kérdésével; erre nézve javaslatot terjeszssen a legközelebbi közgyűlés elé s ha mi javítást esetleg ezekre nézve addig is eszközölhet: eszközölje azt.

2. A közgyűlés ajánlja a választmányoknak figyelmébe alapszabályunk azon pontját, mely szerint a közgyűlések esetről-esetre vidéken tartatnak s ha az időt és viszonyokat arra alkalmasnak tartja, a legközelebbi gyűlés már vidéken tartassék.

Az indítványban felsoroltakat a közgyűlés a választmány figyelmébe ajánlja.

16. Elnök indítványozza, hogy Zirzen Janka, a bpesti áll. felsőbb tanítónőképző igazgatója, kinek a tanítónőképzés terén szerzett érdemei a közgyűlés minden tagja előtt bizonyára ismeretesekek, egyesületünk tiszteletbeli tagjává választassék meg. Elnök indítványát a közgyűlés a legnagyobb örömmel fogadja el s Zirzen Jankát, a hazai tanítóképzés és növevelésügy kimagasló alakját egyhangulag az egyesület tiszteletbeli tagjává választja.

17. Elnök indítványozza, hogy br. Eötvös Lórándnak, a m. tud. akadémia elnökének, ki immár másodizben részeltette egyesületünket azon kiváló s ép oly mértékben megtisztelő szíveskedésben, hogy a m. t. Akadémia teremt közgyűlésünk helyiségeül átengedni kegyeskedett, az egyesület hálás köszönete nyilváníttassék, s e köszönet a közgyűlés jegyzőkönyvébe is fölvetessék. Elnök indítványát a közgyűlés általános helyeslés mellett fogadja el.

18. Kész örömmel járult a közgyűlés azon indítványokhoz is, hogy az elnökségnek, a tisztikarnak, a középponti választmányoknak s a tantervkészítő bizottságnak buzgó és önzetlen munkásságukért az egyesület köszönete jegyzőkönyvileg fejeztessék ki.

19. Elnök indítványára a jegyzőkönyv hitelesítésével a közgyűlés Kozocsa Tivadart, Komáromy Lajost és Radó Vilmost bizza meg.

20. Elnök felhívja a tagokat, hogy a nagyméltóságú gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter urnál teendő tisztelegésben részt venni szíveskedjenek, ezután megköszöni az egyesületi tagoknak élénk érdeklődésről tanuskodó részvételét s azon reményben, hogy munkásságunk nem lesz meddő, kihatással lesz az egész népoktatásunkra, lsten áldását kérve ügyünkre és az egyesület minden tagjára — a közgyűlést befejezettnek nyilvánítja.

Jegyzette: *Szankó Béla,*
a Tanítóképző.-Int. Tan. Orsz. Egyes. titkára.

Titkári jelentés.

Tisztelt közgyűlés!

Ma másodsor vagyok abban a szerencsés helyzetben, hogy a választmányoknak, illetve az egész egyesületnek működéséről titkári jelentésemet a közgyűlés elé terjeszthetem. Engedjék meg, hogy a hosszadalmas bevezetés helyett azonnal a dolog érdemébe fogjak. Hadd szóljanak maguk

a tények, hogy megfelelt-e az egyesület nagyjelentőségű hivatásának, hű űre volt-e a tanítóképzés ügyéhez fűződő közérdekeknek, munkálkodott-e szorgalmasan kitűzött célja: a tanítóképzés és népoktatás fejlesztése érdekében, volt-e már eddig is tényleges sikere tevékenységének, s nyújt-e reményt ahhoz, hogy az előttünk álló nagy és nehéz feladatok megoldására nemcsak hivatva van, hanem képes is?

Mielőtt a részletezésbe fognék, szükségesnek tartom előbb áttekintést nyújtani az általunk felölelt munkaanyagról. Pillantsuk át előbb a mezőket, a melyeket művelés alá fogtunk, azután járjuk be szorgalmasan az egyes pászttakat, vizsgáljuk meg, hol működött hasznosan a kertész munkás keze, mely részeken mutatkozik élénk tenyészet és melyek adtak kevés termést vagy maradtak éppen sivarak a gondos kezelés daczára is.

Az 1890. augusztus havában a IV. egyetemes tanítógyűlés alkalmával tartott első közgyűlésünk véglegesen megalakította az egyesületet s így megadta a feltételt a nyugodt és produktív munkálkodáshoz; e közgyűlés sikere pedig önbizalmat és lelkesedést öntött a tagokba, a mi a sikeres tevékenységnek nélkülözhetetlen kelleke. A középponti választmány az általános hangulatból erőt merítve, buzgón fogott a munkához. Első teendőjének tartotta a közgyűlési határozatok végrehajtását, a mi célból egy a közoktatásügyi kormányhoz benyújtandó *emlékirat* vétetett fogatná; majd ugyancsak a közgyűlési határozatok értelmében a tanítóképző oktatás javítása, illetve a *tanterv átalakításának* munkája került szőnyegre; foglalkozott továbbá egyesületünk egyéb felmerülő ügyekkel, mint a *tanítóképző tanári karok szervezetével*, a *gyakorló iskolai tanítók nyugdíj-ügyével*, az *állami és felekezeti tanárok fizetési ügyével*. Gondja volt az egyesület választmányának arra is, hogy az egyesület *anyagilag és a tagok számának szaporítása* által is erősödjék. Végre mindeme célok keresztülvitelében az egyesületnek irodalmi eszköze volt a *hivatalos közlöny*: a «Magyar Tanítóképző». Szólni fogok tehát jelenlétemben: 1. a közgyűlési határozatok végrehajtásáról, 2. a tanterv-munkálatokról, 3. a személyi ügyekről, 4. a taggyűjtésről, 5. a hivatalos közlönyről.

Az emlékirat.

Az 1890. augusztus havában a IV. egyetemes tanítógyűléssel kapcsolatosan tartott közgyűlés foglalkozott a tanítóképzés négy sarkalatos ügyével: a felvétellel, a tantervvel, a gyakorlati kiképzéssel és a tanítóképesítő vizsgálatokkal. Mindezen ügyekben fontos határozatok hozattak, a melyek nemcsak imminens bajait tárták fel a tanítóképzésnek, hanem megjelölték a fejlődés eszközeit és útját. A választmányának a közgyűlés után első teendője volt eme határozatok érvényesítéséről gondoskodni. A közgyűlési határozatokat és azok megokolását magában foglaló emlékirat szerkesztésével a választmány a főtítkárt bízta meg. A körülbelül három sűrűen nyomtatott ivre terjedő emlékirat 1891. február hóban készült el és ugyan e hónap 12-én nyújtatott át gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltóságának.

Hálásan kell ez alkalommal megemlékeznem a IV. egyetemes tanítógyűlés rendező bizottságáról, a mely a terjedelmes

emlékirat szedési költségeit fedezte s ez által lehetővé tette akkor anyagi bajokkal küzdő egyesületünknek, hogy az emlékiratot nyomtatásban kiadta. Egyik szép jele és üdvös következménye ez a tanítók és tanítóképző tarok együtt működésének, egymás kölcsönös támogatásának. Megemlítem még, hogy az emlékirat nemcsak hivatalos közlönyünkben, hanem ugyancsak az egyetemes gyűlés rendező bizottságának és a Magyar Tanítóképző szerkesztőinek áldozatkészsége következtében a IV. egyetemes tanítógyűlés naplójában is megjelent.

A Tanács tanügyi magas kormány az emlékiratot kegyesen, sőt örömmel fogadta s azt az ígéretet kaptuk, hogy javaslataink alapos tanulmány tárgyát fogják képezni s belőlök az, a mi a kormány nézeteivel nem ellenkezik, a megvalósulás útjára fog tereltetni. A kormány valóban kiadta emlékiratunkat az Orsz. Közoktatási Tanácsnak tanulmányozás és javaslattétel céljából.

A Tanács gyorsan munkához látott és javaslatainkat egymásután tárgyalta le; először a tanítóképesítés, azután a felvétel, majd a gyakorlati kiképzés és gyakorlóiskola ügyével s legutóbb — ezelőtt egy hónappal — a tanterv módosításával foglalkozott s megállapodásait felterjesztette a kormányhoz.

Igy az emlékiratunkban foglalt összes javaslatok a megvalósulás útjára terelődtek, sőt némi önérzettel mondhatjuk, hogy az egyik ügyre vonatkozó indítványaink némi módosítással már tényé is váltak, a meny nyiben a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak a tanítóképesítő vizsgálatok szabályozásáról szóló rendelete napokban jelent meg. E rendelet tanügyi szempontból igen fontos, mert lényegesen emeli a tanítói oklevél becsét. A magánuton készülőktől a képesítő vizsgálatra bocsátás előtt megkívánja a négy polgári (középi-kolai) és a négy képzőintézeti osztályból bizonyítványt szereznii; kiterjeszti az írásbeli vizsgálatokat s megkevesbiti a szóbeli vizsgálat tárgyait; végre fontos vívmány az, hogy a vizsgálat a többnyire hozzá nem értő laikusok kezéből kivétellett s a szakemberekre, a tanári testületekre bízott. Mindez intézkedések a tanítóképesítő vizsgálatok számos baját szüntetik meg s azonkívül fontosak ezek a tanítóképző tanárok működésére nézve is, a kiknek tekintélyét és befolyását lényegesen emelik. Mig tehát e rendelet egyrészt határozott lépés előre, a melynek kiadásáért nagy köszönettel tartozunk gr. Csáky Albin miniszter ur ő nagyméltóságának, addig másrészt igen örvendetes tény reánk egyesületre nézve is, mert eddigi alig három évi egyesületi munkálkodásunk sikerességét konkrét módon bizonyítja.

A tanterv módosítása.

Az 1868: XXXVIII. t. cz. alapján felállított tanítóképző-intézetek számára az első hivatalos tanterv 1869 ben jelent meg. Ezen első tantervnek előnye mellett lényeges fogyatkozásai is voltak. A mesteri kézzel megírott bevezetésben ugyan helyesen volt megjelölve a tanítóképző oktatás iránya és módszere, a népiskolai tanítással való szoros kapcsolata, de a szépen kifejtett elvek nem találtak kivitelre az egyes tantárgyaknál. A tanítás célja némelyik tárgynál magasra, másiknál alacsonyra szabott;

továbbá egyik tárgynak, pl. a magyar nyelv és irodalomnak tanítása egészen a gyakorlat terén mozgott, míg a mennyiségtanból kijelölt anyagon ezen iránynak nyoma sem látszott. Baj volt az is, hogy a tanterv az anyagot a legáltalánosabb vonásokkal jelölte meg, pl. a történelemből csak annyit mond, hogy a II. osztályban a világtörténelem, a III.-ban a hazai történelem és alkotmánytan taníttassék. Helyes volt azonban az, hogy mindegyik tantárgyhoz kapcsolta annak részletes módszerét.

A tanterv ily módon való megalkotásának természetes következménye volt, hogy a tanítóképző oktatás nem haladt egészséges irányban. Néhol sokat, másutt keveset, néhol elemiesen, másutt a tudományos rendszert és az elvont oktatási módot követve tanítottak. Az egyes tárgyak részletes népiskolai módszerének tanítása, már az idő rövidségénél fogva is a legtöbb helyen elmaradt; a tanítási gyakorlatokra is kevés időt fordítottak. Hazai tanítóképzőinkben az oktatás a legváltozatosabb képet nyújtotta és semmi határozott formát sem öltött.

Tévedés volna azonban ezt a határozatlanságot csupán a tanterv hibájául felróni. Nagy baj volt ugyanis, hogy ebben az időben a pedagógiai irodalomnak az a része, a mely a tanítóképző oktatással foglalkozik, hazánkban majdnem egészen műveletlen volt. A 40-es évekből ugyan maradtak fenn idevágó művek, mint Mayer Istvánéi, de ezek feledésbe mentek, vagy az új viszonyokra nem voltak alkalmazhatók; s Árvay József jeles tanulmányának hatása, a mely 1866-ban jelent meg a tanítóképző oktatásról, a Prot. Népiskolai közlönyben, inkább csak a protestáns intézetekre szorítkozott.

Az akkori tanárok közül többen érezték ennek a kezdetleges állapotnak káros voltát és néhányan felszólaltak és tapasztalataik kicserélésére hívták a kartársakat. Így tett Gyertyánffy az 1872-ben Székely-Kereszturon kiadott Emlékiratában, a melyben nem mulasztotta el a tantervnek kivitелére nézve tapasztalatait elmondani s néhány módosítást is ajánlani. Egyesek felszólalásai azonban siker nélkül hangzottak el, alig követte azokat valami mozgalom. Az 1872-től 1882-ig terjedő időszakban leginkább a Néptanítók Lapja, a Népevelők Lapja, a Néptanoda, de különösen az egri Népiskolai Közlöny, a melybe a tevékeny és buzgó Schulz Imre dolgozott, hoztak csak elvéve egyes a tanítóképzők tantervét és oktatási módját tárgyaló cikkeket. Jellemző ezen időre az «Aradi Közlöny»-nek az 1879. január elsei számában levő egyik megjegyzése: «A képezdék fejlesztéséről ha az emberek nem beszélnek, megszólalnak a kövek.*»

Csak az 1882. január 1-én megjelent, a tanítóképzés gyakorlati irányáról szóló miniszteri rendelet élénkítette fel kissé a kedélyeket. E rendelet következtében többen kezdtek foglalkozni a tanítóképzés ügyével; így a Néptanítók Lapjában rövid eszmecsere indult meg, maga a Népiskolai Közlöny ez évben több cikksorozatot közölt e tárgyban részint Regéczytól, részint Schultz Imrétől; ekkor jelent meg utóbbinak a «Tanítóképzés reformja»-ról szóló becses műve, a melyben a szerző a tanítóképzők tantervével és módszerével hosszan foglalkozik.

Habár a tanítóképzéssel foglalkozók között ekkor sem jött létre állandó

* Népiskolai Tanügy 1879. évfolyam.

irodalmi érintkezés, mégis az 1882-iki év új korszakot kezd a tanítóképzés terén. Az 1882. január 1-én kiadott rendelet már nagy lökést adott a tanítóképző oktatás határozott irányban való fejlődésének. A rendeletet rövid időn követte az új még ma is érvényes miniszteri tanterv, amely az állami tanítóképző-intézeteket négy évfolyamuakká tette. Az új miniszteri tanterven azonban csak itt-ott, pl. a természettudományi tárgyaknál látszott meg a nyoma a január elsei rendeletnek s a gyakorlati irány csakis egyes dolgokba, mint a gazdaságban és az iparnak szinte túlzott alkalmazásában nyilvánult; a többi tárgyaknál a haladás nem volt általános; minden intézetre kiterjedő. Nagy baj volt olyan irodalmi középpont hiánya, amelyben a nézetek találkozhattak volna; ha történt is felszólalás egy-más dologban, nagyobb szabású vita nem fejlődhetett ki s a hullámok hatás nélkül simultak el.

A láthatár szélén azonban élénkebb mozgolódás volt észrevehető az öntudatra ébredés jeléül. A gyújtó pont a dévai tanítóképző-intézet volt. A közvetlen mozgató elemet ugyan nem a pedagógiai ügyek, hanem a fizetés javításának kérdése képezte, de a mozgalom nem maradt abban. Az eredmény kisebb tanácskozások tartása lett 1883-ban az Országos tanítógyűlés alkalmával s később és minden évben, a melyeknek tárgya főleg a fizetés ügye volt. Közben mind élénkebben nyilvánult egyesek részéről az óhaj egy irodalmi középpont teremtésére s végre Hetey Gábor, a dévai tanítóképző igazgatója, a mozgalom vezetője 1886-ban megindította a «Magyar Tanítóképző»-t.

A vidéki tanítóképző tanárok nagy lelkesedéssel fogadták a vállalatot, amelyvel egy új élet tavasza nyílt meg. Egyéb tárgyak mellett csakhamar élénk eszmecsere indult meg a tanítóképző oktatás ügyében is. Már az első évfolyamban irtak: Regéczy «Tantervünk főhibájáról», Papp József és Zajzon a gyakorlati kiképzésről, Felméri Albert és Emericzky a tankönyvekről, Lénhárdt Károly a nevelés történetének tanításáról, Scherer Sándor pedig a mennyiségtan tanításáról irt terjedelmes, alapos tanulmányt. A második évfolyamban még sokkal nagyobb arányokban és tanulságosabban folyt az eszmecsere. Sándor Domokos az egész tantervet bonczolta; Krausz Sándor, Margitai és Sándor Domokos pedig a magyar nyelv tanításáról értekeztek; ezeken kívül leginkább az ének és zene és a háziiparkörül forgott a vita, előbbihez szoltak: Szitás János és Krick Jenő, utóbbihoz pedig Somogyi Géza, Felméri Albert és Zajzon Dénes; szóba került még az egészségtan tanítása Borbély Sámuel és Jankovich Pál által; Nágel Sándor a földrajz tanításáról, Krick Jenő az intézeti szertár felszereléséről értekeztek.

Nevezetes dolog, hogy a harmadik évfolyamban már alig találunk oly cikkekre, amely a tanítóképző oktatás módjával foglalkozik. Szélségszerű állott be, olyan, amely a vihar kitörését szokta megelőzni. Ekkor ugyanis már nagyon erősen folyt a küzdelem az egyesület létesítéséért s mikor 1888-ban a losonczyi közgyűlés terve dugába dőlt, kedvetlenség és bizalomhiány vett erőt a munkás tagokon. De Hetey Gábor nem adta fel a várat s addig küzdött, fáradozott, míg 1889-ben április havában, éppen most két éve, révpartra juttatta az egyesülés eszméjét.

Az egyesület tehát létrejött, de az év végéig a szervezés munkája vette igénybe a középpontban működők összes erejét, míg megindulhatott 1890 januáriusban az egyesület hivatalos közlönye, a régi tulajdonostól átvett Magyar Tanítóképző.

Először is a gyakorlati kiképzés körül indult meg a vita s ezzel tanítóképzésünk elevenére tapintottunk. Tanítóképzőinkben ugyanis, mintha azok csak általános kiművelő iskolák lettek volna, nem gondoskodtak eléggé a tanítói gyakorlatról. Nem gondolták meg az intézőkörök eléggé, hogy a tanítás, mint minden művészet, nemcsak elméletből, hanem gyakorlatból is áll s hogy a jó tanító nemcsak születik s e pályára nem elég az általános műveltség. A vitában részt vettek: Peres (Ujfalussy) Sándor, mint a vita megindítója, Margitai József, Ujvári Mihály, Grézlió János, Radó Vilmos, Regéczy József, Szántó Edéné, Paal Ferencz, Kun Alajos, Papp József. A nézetek szétágaztak, annyi azonban csakhamar kitűnt, hogy a gyakorlati követelményeknek csak úgy lehet eleget tenni, ha egyrészt gyakorló iskoláinkat, másrészt tantervünket átalakítjuk.

Ezt szem előtt tartva, a választmány a mult közgyűlésre a gyakorlati kiképzéssel kapcsolatban a gyakorló iskolák és a tanterv ügyét is kitűzte tárgyakul. Részint még a választmány felhívása előtt, részint annak következtében számos munkát jelent meg, a mely az egész tantervet felölelte. Ilyen volt Scherer Sándor dolgozata, a mely még az 1889-ben tartott állami tanítóképző tanári közgyűlésre készült. Taglalták továbbá a tantervet: Léderer Abrahám, Kap Gyula, Regéczy József, Hajtman Pál, Lázárné Kasztner Janka, Fabriczy János és dr. Málnay Mihály; javaslatokat küldtek be továbbá a következő tanári testületek: a zilahi, a kolozsvári (tanítónőképző), a sárospataki, soproni, máramaros-szigeti, székely-kereszturi, znio-váraljai és lévai tanítóképző intézetek; részint hazai, részint külföldi tanítóképző intézetek tantervét részben vagy egészen ismertették 1890-ben: dr. Málnay Mihály (az orsz. izr. tanítóképzőét és a berlinit) Papp József (a sopronit), Suppan Vilmos (a svájczit), Sztankó Béla (a pedagógiumi zenetanítás tantervét,) Ujváry Mihály (a bernit,) Kap Gyula (a bécsujhelyit,) Luttenberger Agost (a svédországit) Péterfy Sándor (a németországi képzőintézetek zeneoktatását.)

Ez időtől a gyakorlati kiképzés mellett még egy másik themának felvetése érdemmel különös figyelmet, ez a zeneoktatás ügye. Állami tanítóképzőinkben ugyanis a művészeti tárgyak eddig nem részesültek a kellő művelésben, a mi pedig, tekintve a növendékek kedélyképességét, a művészeti tárgyaknak a népiskolákban való elhanyagolt állapotát s azt, hogy a tanítói állomások nagyobb része kántorsággal van kapcsolatban, — lényeges hiány volt. Ezen művészeti irány is megtalálta a maga szószólóit. Először Egnér Adolf hozta szőnyegre a zeneoktatás ügyét s nem is aludt el a vita, hanem hol szelidebb, hol keményebb hangnemben tartott az egész mostanáig. Az egyes felmerült nézetek mellett a harc oly hévvel és meggyőződéssel folyt, hogy egyik vitázó fél, buzgó alelnökünk, Mócsy Antal, a kalocsai tanítóképző igazgatója, nem riadt vissza a «demonstrandum ad oculos»-féle bizonyítástól. Ismeretes

ugyanis, hogy tavaly a tornaverseny alkalmával a felrándult kalocsai növendékekkel zeneelőadást rendezett a zeneakadémia nagytermében nézeti gyakorlati kivihetőségének bizonyítása szempontjából. A zene- és énekkottatás körül megindult vitában részt vettek Egneren kívül, ki többször felszólalt: Péterfy Sándor, Kapi Gyula, Beér Ferencz, Sztankó Béla, Mócsy Antal, Bene Gyula, Sztára József, Major Gyula, Hodossy Béla, Boér Gergely. A rajzoktatás pedig a következőkben találta meg irodalmi művelőit. Kruze Ernő, Velösy Lipot, Nagy F. Károly, Soly mossy Lajos.

Ilyen előkészület után ült össze 1890. augusztus 18-án az első közgyűlés, az egyéb tárgyak mellett a tanterv ügyében is határozandó. Nem volt azonban könnyű a feladat annyi sok eltérő javaslat között tájékozódni és a helyeset eltalálni. A közgyűlésnek mégis sikerült ez: a mennyiben kimondotta, hogy a tanítóképző oktatás a gyakorlati irányban javítandó; ezután megállapítván a tantervmódosításnak legfőbb tételeit, a kivitelt a választmányra bízta.

A választmány azonnal hozzá is fogott a munkához és dr. Málnay Mihály kérte fel általános óraterv készítésére, a ki meg is felelt e feladatnak. A mi ezentúl a munkálat többi mozzanatát illeti, arra általános megjegyzésem az, hogy a választmány nem a gyors munkára, hanem a gondos előkészítésre fektette a súlyt. Az eddigi miniszteri tantervek kivitelére is hátrányos volt az, hogy a bennük foglalt elvek nem hatoltak eléggé a köztudatba, sőt maguknak a tantervkészítőknél munkája sem volt egyöntetű, a tanterv «bevezetés»-ében és az 1882. január 1-én kiadott rendeletben kimondott elvnek megfelelő.

A választmány ezt most kikerülni óhajtotta.

Időt kellett tehát hagyni, hogy a nézetek harcában bizonyos igazságok maguktól uralomra jussanak. Továbbá, ha tantervünkben a 22 év óta szerzett tapasztalatoknak helyt akartunk adni, szükséges volt a tanterv összeállítás előtt ezeket is figyelembe venni és a szaktanárokat meghallgatni. A választmány tehát a részletes tárgyalást elhalasztván, felszólította a tanári testületeket és tagokat, hogy nyilatkozzanak dr. Málnai javaslatára s adják elő tapasztalataikat, nézeteiket. A felhívásnak több intézet megfelelt, s munkálatokat küldöttek be a bajai, dévai, kalocsai, pozsonyi, székelykereszturi, zilahi, máramaros-szigeti és soproni tanári testületek.

Habár ez időben — az 1890/91-ik iskolai év közepén — a tanári testületek voltak a szerény munka tűzhelyei, mind az által egyes tagok is tevékenyen közreműködtek. Az 1891 februári füzetben jelent meg *Közöcsa Tivadarnak*. A szakszerű és gyakorlati irányu tanítóképzésről» szóló dolgozata, a mely a számos jeles tanterv-munkálat között is méltán az első helyet foglalja el. A népiskola feladataiból kiindulva széles látó körrel es mély felfogással tárgyalja a tanítóképző oktatás irányelvét s ez: a gyakorlatiáság. Ezt azonban nem a proleokosságokban s egyes hasznos ismeretek, ügyességek nyújtásában keresi, hanem abban, hogy a tanítóképzést a nemzeti állameszme, a vallás, a nép testi és anyagi jólétének szolgálatába állítsuk. Ezért tanítóképzőinkben az elvontságok és systemák helyett oly oktatást kíván meghonosítani, a mely a mult és

jelen életből merit s az életre közvetlenül hat. Kívánatos, hogy e munka ne csak gyöngye maradjon tanítóképző pedagógiai irodalmunknak, hanem elvei meg is valósuljanak tantervünkben és oktatásunkban. Jeles dolgozatokat irtak még: Scherer Sándor a tananyag- és óra beosztásról, Zajzon Dénes a tanítóképzés gyakorlatiasságáról.

A választmány, tekintve azt, hogy az egyes tantárgyak feldolgozására nézve még nem voltak munkálatok, az óra- és a tantervvázlat készítését az 1890/91-ik iskolai évről elhalasztotta és csak egy tárgynak, a pedagógiának kidolgozását foganatosította, mivel legalább ennek gyakorlati részére vonatkozólag már számos munkálat volt kéznél. E célból egy albizottságot küldött ki, a melynek tagjai voltak dr. Kiss Áron elnöklete alatt: Radó Vilmos, Léderer Ábrahám, dr. Málnai Mihály, Nagy László, Sztankó Béla, Kozocsa Tivadar és dr. Hanzély Béla. Az albizottság az elméleti és gyakorlati pedagógiai előadásával dr. Málnait, a test- és egészségtan tervének kidolgozásával Kozocsa Tivadart bízta meg. A pedagógiai albizottság az 1891. év tavaszán összesen hétszer tartott ülést, míg munkálatával kész lett, a melyet a választmány a június 18-án tartott ülésben általában elfogadott. A pedagógia albizottság munkálata nemcsak abszolút beesénéll fogva érdemel figyelmet, hanem azért is, mert a tantervet részletezte s a mennyiben az itt nyújtott minta a többi tárgyaknál is betartatik, képet nyújt a készülő munkálat arányairól.

A mostani iskolai évben történtek friss emlékezetben vannak, ezért erről csak röviden emlékezem meg. A választmány ugyanis elérkezettnek látta az időt, hogy az egész vonalon megindítsa a munkát. Szükséges volt azonban előbb tájékozódni az összehalmozódott anyagban, azért a munka azzal kezdődött meg, hogy titkár táblázatos kimutatást készített az eddig beérkezett 35 munkálat javaslatairól, a melyet a mult évi október 19-én tartott választmányi ülésen beterjesztett. A választmány albizottságot küldött ki azzal a megbizással, hogy a beérkezett javaslatok alapján készítse el az óra- és tantervvázlatot. A bizottság Turánszky Irén elnöklete alatt a következő tagokból állott: Komáromy Lajos, Málnai Mihály, Kozocsa Tivadar, Hollós Károly, Nagy László, Sztankó Béla, Léderer Ábrahám, Szenté József, Radó Vilmos, Rohn József, dr. Kovács János, Oharoly János. Az albizottság szorgalmasan dolgozott és november végén kész lett a munkával, a melyet a választmány decemberben tárgyalni kezdett. E célból a választmány az összes fővárosi egyesületi tagokból nagy bizottsággá egészítette ki magát. A nagy bizottsági ülések, a melyekről lapunk hű tudósításokat közölt, igen érdekesek voltak, mert alig részesült valamikor a tanítóképző oktatás oly mélyre ható tárgyalásban, mint ezen értekezleteken, a melyeknek eredménye a közgyűlés előtt fekszik. Ez alkalommal nem mulaszthatom el köszönetet szavazni dr. Kármán Mór urnak, tanárképző gymnásiumi tanárnak, egyesületünk egyik legbuzgóbb tagjának, a ki mindvégig a legélénkebb részt vett a tárgyalásban, a melyeknek értékét és színvonalát üdvös eszmével és magvas előadásával emelte.

Nem csak a nagybizottsági, hanem az egyesületi közlönyben is a legélénkebb ütemben folyt a vita az egyes tantárgyak anyaga és módszere körül.

A magyar nyelv körül különösen élénken csoportosultak a küzdő

felek. A vitát Felméri Albert vezette be egy nagyobb tanulmánnyal. Hozzá szölkak: Krausz Sándor, Horváth József, Belányi Tivadar, (kétszer) és Baló József.

A német nyelv tervét tárgyalák: Somogyi Géza és Herrmann Antal.

A nemzetiségi nyelvek oktatásáról, fájdalom! lapunk csak egy ismeretű cikket közölhetett: a horvát nyelv tanításáról a csáktornyai intézetben, pedig e tárgy politikai szempontból megérdemelné a kiváló figyelmet.

A földrajzról és történelemről értekeztek: Horváth József, Belányi Tivadar; a mennyiségtanról: Szenté József, Scherer Sándor, Schultz Imre, Mendlik Ferencz, Zigány Zoltán; a természettudományok tanításáról: dr. Halassy Kálmán, Schultz Imre, Scherer Sándor, Herchl János; a gazdaságtan és kézügyesség gyakorlásáról: Nágel Sándor, Gagyi Samu, polgári iskolai tanár és egy másik névtelen polg. isk. tanár, Szántó Edéné és egy névtelen tagtárs. A vitában tehát elég sokan vettek részt, de azért az anyag koránt sincs kimerítve, az egyes tárgyak módszérének feldolgozása még hátra van, pedig az éppen oly fontos, mint az anyag kijelölése. Kár, hogy a kézügyességi tárgyak feletti vita részben hiányzott, részben meddő maradt. Egyik jellemvonása még a vitáknak, hogy a nézetek szétágazók, némely tárgynál, pl. a matematikánál ellentétesek voltak. Az ily ellentétek felmerülése nehezíti ugyan a megoldást, másrészt bizonyítja azt, hogy mily szükség volt az eszmeclserére.

Végre megemlítem, hogy a tantervvel kapcsolatban többen foglalkoztak a tankönyvek ügyével is. Ezek voltak: Suppan Vilmos, Horváth József, Krausz Sándor, Felméri Albert.

Ezzel röviden ismertettem a tanterv-munkálatnak forrását, medrét, kicsiny patakból folyóvá növekedését. A javaslatok felett a közgyűlés bölcsesége van hivatva dönteni. Nem lehet a titkári jelentésnek feladata a választmányi javaslat mellett vagy ellen állást foglalni, annyit azonban a pártatlanság megsértése nélkül ki lehet mondani, hogy az határozott lépés előre, a tanítóképző oktatás szakkjellegrének kifejtése felé. Bármely iskola csak akkor működhetik sikerrel, ha oktatási rendszerében az egyéni karakter kifejlesztetik. Az 1868-iki népoktatási törvény tanítóképzőinknek önálló helyzetet adott s így meg van a hivatásából folyó tananyaga és módszere, a mely eltér a középiskoláétól, a kereskedelmi, ipari és gazdasági szakiskolákétól, habár mindegyikből vesz fel magába elemeket. Ismeretes dolog, hogy ez az egyéni karakter különösen középiskola befolyása alatt nehezen tudott kibontakozni, de ma már az együttes tevékenység által sikerült a tanítóképző oktatást az önálló fejlődés útjára terelni.

De ha talán nem is fog sikerülni egy minden izében tökéletes munkát alkotni, a mint hogy ilyet ember nem is alkothat, még azon esetben is elvitázhatatlan érdeme marad egyesületünk vállalatának az, hogy megteremtettük a tanítóképző oktatás pedagógiai irodalmát, a melyet tovább fejleszteni könnyebb, ha az alapterakás nehézségein túl estünk.

A tanárok anyagi ügyei.

A gyakorló iskolai tanítók nyugdíjügye. Az új tanítói nyugdíjtörvény, egy pontot kivéve, a régihez képest lényeges javulást jelent azáltal, hogy a teljes fizetéssel való nyugdíjazást kimondotta s az özvegyekről és árvákról méltányosan gondoskodik. Azért, habár egyesületünk, illetőleg ennek hivatalos közlönye is azok sorában állott, a kik több kedvezményt óhajtottak kivívni a tanítók számára, mégis örömmel fogadjuk tanítókartársaink és a népoktatásügy érdekében a törvény által nyújtott előnyöket. Azonban az öröm poharába keserű cseppek is vegyültek, ha az jut eszünkbe, hogy az állami tanítóképző-intézetekben működő gyakorlóiskolai tanítókat az eddiginél kedvezőtlenebb helyzetbe juttatta.

Tudva lévő dolog, hogy az állami tanítóképző-intézetek gyakorlóiskolai tanítói kezdettől fogva az államnak fizették nyugdíj-illetményeiket, nyugdíjukat az államtól kapták a tanárokkal egyenlő módon. Ezt a gyakorlatot a 1885. XI. t. cz. szentesítette. Mi tehát gyanútlanul tekintettünk a nyugdíjtörvényjavaslat megjelenése elé, annál váratlanabban ért az intézkedés, hogy az ezután kinevezendő gyakorlóiskolai tanítók a tanítói nyugdíjalapba, az eddiginél kedvezőtlenebb körülmények közé helyeztetnek át.

Világos volt, hogy ezáltal károsodni fog a tanítóképzés ügye.

A gyakorlóiskolai tanító munkája terhesebb a közönséges tanítóénál, ennek ellenére is vállalkoztak még jobban díjazott tanítóink is ez állásra, mert kecsegtették őket a nyugdíjra való kedvezőbb kilátások. Most ez a vonzó ereje megszűnt a gyakorlóiskolai tanítói állásnak, kárára az ügynek. Az új intézkedés a gyakorlóiskolai tanítóknak a tanári karral szemben elfoglalt helyzetét is a helyett, hogy javítani, rontja; pedig a gyakorló iskolai tanító hivatása a tanítóképzésben rendkívül fontos és nélkülözhetetlenül szükséges a tanári karral szoros együtt működése.

Ez és még számtalan ok arra indította a választmányt, hogy lépéseket tegyen. Megerősítették e szándékában a néhány vidéki tanári testülettől beérkezett indítványok és az a tudat, hogy a múlt közgyűlés határozatának szellemében jár el, a mely szerint a gyakorlóiskolai tanító a tanárral egyenlően díjazandó, miből következik, hogy nyugdíj tekintetében sem legyen különbség. A választmány tehát elhatározta folyamodvánnyal járulni a közoktatásügyi magas kormányhoz s a kérvény megszerkesztetvén, 1891. november 26-án küldöttségileg nyújtatott át gr. Csáky Albin miniszter úr ő nagyméltóságának. Ugyanekkor adta át a Tanítók országos bizottsága is folyamodványát, a mely egyéb kérelmek mellett, a gyakorló iskolai tanítók ügyét is támogatta.

Az ügy azonban mind a közoktatásügyi, mind a pénzügyi bizottságban elbukott.

Ekkor kérésünkkel a képviselőházhoz fordultunk és pedig nemcsak egy példányban nyújtottuk be, hanem kinyomatván, a háznagy szívesességéből a képviselők között is kiosztottuk s közülök többeket személyesen is felkértünk az ügy támogatására.

Sajnos, ezen lépésünknek sem volt sikere!

A gyakorló iskolai tanítók ügyét elűtötték azon az alapon, hogy

csak elemi iskolai képesítésük van. Eltekintve attól, hogy helytelen dolog valakit a kvalifikációja után nyugdíjazni, kérjük, hogy ha a kormány és a törvényhozás tanügyi szempontból emelni óhajtja a gyakorlóiskolai tanító állását, de ezt a kvalifikációhoz köti, — miért nem gondoskodik erről? Világos, hogy valamint a tanítóképző tanártól meg kell kívánni az elemi iskolai gyakorlatot, úgy a gyakorlati tanítótól az elméletet. Ha hiba van az intézményben, nem méltányos azt a személyekkel éreztetni. Hihető, hogy a magas kormány ez ügyet nagybecsű figyelmére méltatni s azt mielőbb megoldani fogja.

Kötelességemnek tartom ez alkalommal hálás köszönetünket nyilvánítani Dániel Mártonnak, a ki az ügyet a közoktatásügyi bizottságban, a pártértekezleten és a képviselőházban buzgón támogatta, gr. Apponyi Albert, Kiss Albert és Kún Miklós képviselő uraknak, a kik a nyugdíj törvényjavaslat tárgyalása alkalmával pártjára keltek a gyakorlóiskolai tanítók ügyének.

Az állami tanítóképző tanárok fizetésügye. Ez ügyben kétszer járultak kérvénnyel a magas kormányhoz. Az elsőt 1891. február 12-én, a melyben az 1890-iki közgyűlés határozatai voltak kifejtve. Kértük ebben, hogy szüntettessék meg a tanári testület tagjai közt fenálló fizetésbeli különbség, minden tanár s a gyakorló iskolai tanító rendes tanári fizetésben részesüljön; a segéd tanári állás a helyettes tanársággal pótolandó; végre, hogy az állami tanítóképző-intézetekben az állomások nyilvános pályázat útján töltsenek be. A mi az egyenlősítést illeti, habár lassan, de fokozatosan haladunk előre; azonban kérelmünk utolsó pontja még eddig nem részesült kellő méltánylásban. Ma a nyilvánosság korát éljük és feltehető, hogy a tanítóképző tanárok javadalmazása javulván, a nyilvános pályázatok jól ütnének be. Kívánatos volna azonban, hogy a tanári testületeket is megkérdeznék a kinevezés előtt; ez által sok kellemetlenségnek eleje vétetnek s a harmonikusabb együtt működés inkább biztosíthatnák.

Másik folyamodványunkat a jelen év február végén nyújtottak be a közoktatásügyi és pénzügyi magas miniszteriumokhoz. Erre okot az állami tisztviselők fizetésrendezésének folyamatba tétele szolgáltatott. Eleinte ugyanis kérdéses volt, hogy tekintve a vidéki kartársak nem rég történt fizetésjavítását felveszik-e az állami tanítóképző tanárokat a törvényszabta fokozatokba, majd később az a hír terjedett, hogy a polgáriskolai tanítókkal soroztatunk együvé. Szerencse volt az, hogy maga a kultuszminiszter ur s a II. ügyosztály vezetői a lehető legjobb indulattal voltak irántunk és teljesen méltányolták a tanítóképző-intézetek fontosságát s az ezekben működő tanárok munkáját. Így történt, hogy kilátásaink fokozatosan javultak. Mindazáltal egyesületünk válaszmánya erkölcsi kötelességének tartotta a törvényjavaslat közeledő tárgyalása előtt kifejezni a magas kormány előtt az állami tanítóképző tanárok óhajait. Hogy bennünket a közoktatási magas miniszteriumban a legszivesebben fogadtak s tudunkra adták a munkálatnak oly alapon való folyamatát, mint azt kértük, hogy a nmltságu miniszter ur ujabban is a közoktatásügyi bizottságban megnyugtató kijelentéseket tett, — közlönyünk legújabb számaiból, valamint a napi sajtóból még friss emlékezetében van a tisztelt tagtársaknak.

A kormány munkálata mai napon előttünk fekszik. A közgyűlés bizonyára véleményét fog nyilvánítani ez ügyben. Legyen szabad nekem csupán azt a szerény véleményt kockáztatni, hogy a javaslat csak részben felel meg a jogos kívánalmaknak s kartársaink egy részének érdekeiről pedig egyáltalán nem gondoskodik úgy, a mint azt a tanítóképzés érdekei megkívánják.

Ez ügyben még egy megjegyzést bátorkodom tenni, mintegy helyzetünk tisztázása végett. Mikor mi a középiskolai tanárokkal egyenlő díjaztatásunknak továbbra való fentartását kértük, tettük nem azért, mintha mi a munkánkat a középiskolai tanárokéval egyenlőnek akarnánk minősíteni, hanem tettük a helyzet kényszerűségénél fogva, a melybe a történeti fejlődés sodort. A tanítóképző tanári állás betöltése más előkészületet, más kvalifikációt és tegyük hozzá, több oldalú: elméleti és gyakorlati s különösen magasabb pedagógiai képzettséget kíván, mint a középiskolai tanárság. De nagyobb erkölcsi felelősséggel is jár a tanítóképző munkája, mert közvetlenül előkészít egy a közügy szolgálatában álló pályára. A rosszul előkészült tanító nemcsak a saját, hanem a közügy érdekeinek megrontója lehet. A dolog természete azt hozza magával, hogy a legjelesebb tanerők alkalmaztassanak a tanítóképző-intézetekben s fizetésük magasabbra szabassék a középiskolai tanárokéval.

A felekezeti tanárok anyagi viszonyai. A felekezeti képzőintézetek nagyobb részében működő tanárok helyzete egyik sötét pontját képezi nemcsak tanítóképzésünknek, hanem egész közoktatásunknak. A felekezeti tanítóképző tanárkarok legfőbb bajai három pontba foglalhatók össze, u. m.

1. kevés a fizetés,
2. kevés a tanerő, és
3. nyugdíjgyük nincs rendezve.

A mi a díjazás csekélységét illeti, erre nézve álljon itt néhány adat. Gamau György a M. Tanítóképző 1890-iki évfolyamának 418. lapján ezt mondja: «A rom. kath. tanítóképző rendes tanár és igazgató fizetése 800 és 1125 frt közt váltakozik, az ág. hitv. ev. tanítóképző tanaré 700 frttól 1300-ig, az ev. ref. tanároké 950 frttól 1510 frtig, illetve az igazgatóé 1883 frttig terjed. Legkisebb minden tekintetben a rom. kath. kartársaké, legnagyobb az ev. reformátusoké. Szomorú tény az is, hogy az ötödévi pótlék csaknem ismeretlen valamennyi felekezeti képzőben.» A Pesti Napló karácsonyi számában egy kath. tanítóképző tanár a többi közt a következőleg festi a helyzetet. «A kir. kath. tanítóképzők tanári testületei a következőleg alakulnak meg. Az egyik tanárt 735 frtnyi fizetéssel a magas minisztérium nevezi ki s mellék tanárok fizetésére 400 – 500 frtnyi összeget ad az egyházmegye rendelkezésére. Ez aztán sok helyütt csak ezen összeg erejéig alkalmaz mellék tanárokat.»

A mi a tanárok létszámát illeti, erre nézve azt mondja egyik felekezeti kartársunk: «a legtöbb intézetnek nincs több rendes tanára 1–2-nél, a 3-al biró már ritkaság-számba megy.» Ez a kir. kath. tanítóképzőkre vonatkozik, de így van ez a görög kath. és gör. kel. valamint

az ág. ev. tanítóképzők jórészenél. Méltán kiált fel Schultz Imre a Pesti Naplóban: «Tudják e azt néptanítóink és egyéb érdekeltek, hogy 10–20 és több éven át szolgálunk oly fizetésért, melynél a városi néptanítók jórésze — köztük számos tanítványunk magasabbat élvez? Tudják-e, hogy mi csak előljárókat, felebvalókat, ellenőrzőket ismerünk, de olyanokat, a kik jóakarólag segíteni tudnának sorsunkon és akarnának is, legkevésbé sem? Kath. tanítóképzőinkben 2–3 ember végez annyit, mint az állami testvérintézetekben 5–6 egyén, díjazása csupán fele amazokénak.»

A felekezeti kartársak közül azoknak nyugdíj ügye is, a kik valamely saját felekezetük által alapított nyugdíj intézetnek nem tagjai, rosszul áll. Az 1875. XXXII. t. cz. 38. §-a még 400 frt évi nyugdíjat biztosít 40 évi szolgálat után az esetleg belépő tanároknak. Ezt a §-t az új nyugdíjtörvény 15. §-a hatályon kívül helyezte. Ennek következtében a felekezeti tanítóképző-tanárok jó része még rosszabul áll mint a tanítók, mert legalább jelenleg nyugdíjra sehonnan sem számíthatnak.

Gróf Csaky Albin miniszter ur akkor, mikor ez ügyben egyesületünk hozzá felfolyamodott, valamint később a képviselőházban kijelentette, hogy felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjügyét az autonóm felekezeti tanárokéval együtt szándékozik rendezni. Hálás köszönettel vesszük e kijelentést, de kérjük az ügy gyors eldöntését, mert a késedelem veszélyt rejt az ügyre és személyekre nézve. Megemlítem még itt, hogy némelyik különösen a kath. főpapok által fentartott tanítóképzőben a tanároknak még biztos existenciájuk sincs, mert, mint a M. Tképző 1890. évfolyamának 418. lapján olvassuk: «A püspök halála esetén az utódpüspök nincs kötelezve a tanítóképző fentartására, így a tanárok örökké a lenni és nem lenni közt lebegnek.»

Csak egy pár vonást ragadtunk ki ama szomorú képből, a melyet a felekezeti tanítóképző intézetek nagy részében működő tanárok helyzete feltüntet. Hogy ez a körülmény a tanítóképzés és népoktatás ügyér. mennyire káros, hogy e baj nemcsak illető kartársaink működését bénítja meg, hanem ólomsúlylyal nehezedik általában a népoktatási intézetek fejlődésére, azt, azt hiszem, nem szükséges a tisztelt közgyűlés tagjai előtt ecsetelni.

Egyesületünk ez ügyben háromszor élt felterjesztéssel a magas minisztériumhoz, először 1889 decemberben, másodsor 1890 február havában és 1891 novemberben. Mindenkor kértük a magas miniszter ur közbenjárását az iránt, hogy a felekezeti intézetekben működő tanárok fizetés- és nyugdíjügye az államiakéval egyenlő módon rendeztessék.

Igaz, hogy első sorban az illető felekezeti hatóság van hivatva a tanárok helyzetén javítani, azonban a kormánynak sem volna szabad tovább is tétlenül néznie a már türehetlen állapotokat. Az 1892-iki állami költségvetésbe a felekezeti középiskolák segélyezésére 136 ezer forint van felvéve, a kormány a felekezeti népiskolákban működő tanítók fizetésének javítását a törvényhozás útján szándékozik eszközölni, vajjon a felekezeti képző intézetek nem éppen úgy tesznek-e szolgálatot a saját felekezetükön kívül az államnak is, mint a felekezeti közép- és népiskolák? Vajjon a felekezeti képző-intézetek nem töltenek-e be szintén igen fontos hivatást, hogy az állam pénzügyi támogatására számíthatnának? Bizunk abban, hogy

gr. Csáky Albin, vallás-és közoktatásügyi miniszter ur ez ügyre is ki fogja terjeszteni magas figyelmét és bölcsességével meg fogja találni a módot, a mely szerint a felekezeti tanítóképző intézeteken és azok tanárainak bajain czélszerűen és mielőbb segíteni lehet.

Lehetetlen, hogy hálásan meg ne emlékezzem ez alkalommal főméltóságú Vaszary Kolos hercegprimás ur abbéli szándékáról, a mely szerint két tanítóképző intézet egyesítése által egy a modern követelményeknek megfelelő intézetet szándékozik felállítani. Azt hisszük, ez a hercegprimás ur fenkölt gondolkozásához méltó tett egy újabb, jobb korszak hajnalát jelenti, a mennyiben a fényes példa követésre fogja indítani azokat, a kik felekezetük népoktatásának ügyét hivatva vannak felkarolni.

A tagokról.

Habár egyesületünk 1890-ben a IV. egyetemes tanítógyűlés alkalmával tartott közgyűlésen végleg megalakult, szervezkedése és erőgyűjtése folytonos fejlődésre vár. Egyesületi életünk ezen oldalát is kiváló figyelemre kelle tehát méltatnunk. A lefolyt két év alatt több nevezetes intézkedés történt ez irányban

A mult közgyűlés alkalmával az egyesület tagjainak száma csak 220 volt. Ez a csekély látszám arra indította a választmányt, hogy gondoskodjék a tagok számának szaporításáról. E célból az elnökség a választmány megbízásából az 1891-ik év elején felhívást bocsájtott ki és küldött szét az összes tanítóképzőintézetekhez, tanfelügyelőkhöz és tanítóegyesületekhez, a melyben felhívta a népoktatás terén működő tanferfiakat az egyesületbe való belépésre. Ugyanez alkalommal egyesületünk buzgó alelnöke, Mócsy Antal, a kalocsai tanári testület nevében felhívta a róm. kath. tanítóképző tanárokat a velünk való egyesülésre. A felhívásnak eredménye az lett, hogy a szatmári tanító- és tanítónőképző-intézet, a győri képzőintézet tanárai és még néhány róm. kath. tanítóképző tanár beléptek az egyesületbe; a többi felekezeti intézet, a tanítók és tanfelügyelők részéről a belépés oly gyér volt, hogy külön említést nem érdemel.

Figyelemre méltó azonban az, hogy néhány tanulóegyesület belépésre jelentkezett és pedig mint első a fehérmegyei általános tanítótestület, a melyet még mintegy négy tanítóegyesület, illetve testület követett. Alapszabályaink ugyan mit sem szólnak a tanítótestületek belépéséről, mindazonáltal a választmány örömmel fogadta a tanítószágnak ily alakban nyilvánuló támogatását és úgy intézkedett, hogy belépésük elfogadtassék és a testületeket az egyesületben elnökeik, mint rendes tagok képviseljék.

Az első felhívás csekély eredménye arra indította a választmányt, hogy ezen év elején újabb lépést tegyen a tanítóképző tanárok s a népoktatás terén működők bevonására. Az ezen év január havában a felhívás kibocsájtásánál különös gondot fordítottunk arra, hogy a tanítóképző tanári testületeken, a tanfelügyelőkön kívül az összes tanító egyesületek megkapják a felszólítást. Azonban ezen lépésnek azon kívül, hogy ismét néhány tanítóképző tanár és tanítóegyesület jelentkezett, még kevesebb eredménye lett, mint az elsőnek.

Jelenleg az egyesületnek összesen 284 tagja van, a kik közül állami

intézetben működő tanár: 198, rom. kath. 34, ág. ev. 7, ev. ref. 1, összesen 240 tanítóképző tanárt számlál egyesületünk. Ezenkívül van köztük tanfelügyelő 13, nép- és polgáriskolai tanító 16, tanító-egyesület (testület) 5, tanárképző gimnáziumi tanár, kiseddóvóképző tanár, vinczellérképző tanár, gimnáziumi tanár s különböző állású tanfériu 8.

Egyesületünknek tehát meglehetősen általános jellege van, a mi onnan van, hogy sok irányban tudott érdeklődést kelteni a tanítóképzés iránt. Nem lehetünk azonban megelégedve a tagok számával. Ha tekintetbe vesszük azt, hogy több mint 25 ezerre megy azon testület tagjainak száma, a melyre egyesületünk támaszkodhatik s a mely hivatva volna a népoktatás ügye érdekében kifejtett tevékenységünket támogatni s ha tekintjük a jövőben reánk váró feladatokat, a melyek nemcsak szellemi, hanem anyagi erőt is igényelnek: úgy be kell látnunk, hogy ezen a téren is még sok teendő, lelkesült és lankadatlan tevékenység vár mind az egyesület vezetőire, mind annak egyes tagjaira. Azt hiszem, a taggyűjtés körül a nagyobb tevékenységben mindaddig nem állapodhatunk meg, míg a hazai tanítóképzők tanárainak és a tanfelügyelőknek nagyobb részét s a tanító-ságnak színt-javát magunk köré nem gyűjtöttük. Az ilyenmü együttműködés hozna igazán a népoktatás ügyére áldást. Igaz, hogy e czél megvalósításának útjában nagy akadályok vannak. Ilyenek az anyagi helyzet, a felekezeti és nemzetiségi különbségek, de különösen a közöny, a mely meglehetősen befészkelte magát tanügyi társadalmi életünbe is. Reménylem, hogy törekvésünk ez irányban is előbb-utóbb sikerre fog vezetni. Fődolog, hogy magunk is komolyan vegyük ez ügyet. Ragadjunk meg minden alkalmat egyesületi életünknek, törekvéseinknek a társadalmi érintkezésben, a napi és szaksajtóban való ismertetésére. Törekedjünk minden alkalommal érdeklődést, lelkesedést kelteni az ügyiránt. Demutásunk mi is élénk érdeklődést a tanító-ság ügyei iránt. Vegyünk részt egyesületi mozgalmaikban és támogassuk tőlünk telhetőleg jóra irányuló törekvéseiket. Így talán sikerül idővel megszüntetni a sok helyen nyilvánuló idegenkedést s mind a tanító-ság, mind a mi egyesületünk élete minden tekintetben észrevehetően fel fog lendülni.

A hivatalos közlöny.

A «Magyar Tanítóképző»-nek, mint hivatalos közlönynek feladata, hogy legyen eszköze és képviselője az egyesület törekvéseinek, öre és előmozdítója érdekeinek, lelkesítője és vezetője köztevékenységének. Hogy megfelelt-e a lap ebbeli hivatásának, erre a lefolyt két év alatt megjelent füzetek feleljenek meg. A mennyiben volt a lapnak belső értéke, azt azon rendkívüli élénk tevékenységének köszönhetette, a melyet az egyesületi tagok közül számosan mind irodalmilag mind a tanácskozások alkalmával kifejtettek; másrészt azon 400-400 frtnyi államsegélynek, a melyben gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága a közlönnyet felfolyamodásainkra két ízben részeltetni kegyeskedett s ezáltal megadta az anyagi feltételt a közlönynek a kellő irodalmi tevékenység

felölésére. Fogadja ő nagyméltósága e helyen is eme jóindulatáért forró köszönetünk és meg nem szűnő hálánk kifejezését.

A közlőnyt majdnem egészen a tanterv munkálatok és az ezen tárggyal kapcsolatos dolgozatok töltötték be.

Mivel ezekről már előbb megemlékeztem, most a többi cikkeket sorolom fel. A múlt közgyűlés óta, tehát még az 1890-iki évfolyam «Tanítóképzés» rovatában irtak: Z a j z o n Dénes: A tanítóképző-intézetek fejlesztéséről, H e t y e y Gábor pedig Szathmáry György és Lévay Ferenc életrajzát írta meg; azonkívül a felelős szerkesztő irt több cikket a közgyűlésről, az 1891-iki állami költségvetésről, a kultuszminiszter XIX. jelentéséről.

Az 1891-ik évfolyam «Tanítóképzés» rovatában megjelent cikkek a már említettek kivül: dr. B a r t s c h Samutól a tanítóképzőbe való felvételről, M ó c s y Antaltól és S o m o g y i Gézától egy-egy értekezés ugyanezen themáról, E ö t v ö s Károly Lajostól egy czik a kiseddívő képzésről és H e r c h l Jánostól a kath. tanítóképző tanárok nyugdíjgyéről. A tanítóképzésre vonatkozó cikkeket irtak: N e m e s s á n y i Adél és L i t s c h a u e r Teréz; a tanítóképzésről: M a r g i t a y József; a tanítókéről és a tanítóegyesületekről: I g a z m o n d ó és egy másik névtelen a tanítóképző tanárok kül- és belföldi iskola látogatásáról s maga a szerkesztő irt a tanulók országos tornaversenyéről, a képesítő vizsgálati szabályzatról, az igazgatói záró jelentésekről, az 1892-iki állami költségvetésről, a nyugdíj-törvényjavaslatról s annak tárgyalásáról.

Az 1892-iki évfolyamban W a l t h e r Gyula Vaszary Koloss életrajzát és D e z s ő Lajos Comenius működését írta meg. A tanítóképzésre vonatkozó módszertani értekezéseknek még mindig szükiben voltunk, ilyeneket irtak: egy névtelen a kettős tételekről, S z t á r a József számtani példákat és képesítő vizsgálati tételeket közölt, becses és figyelemre méltó értekezés volt az elhunyt B a r t h a Dénes értekezése a csonka gula köbtartalmáról.

N é p o k t a t á s ü g y i rovatunk még fejlesztésre vár. Ide dolgoztak a két év alatt: S o m o g y i Géza a tankönyvekről és azok bírálataról, S c h w e t z Vilmos ismertette a IV. egyetemes tanító-gyűlést és az új közigazgatási törvényjavaslatot és egy névtelen a felső nép- és polg. isk. tanítók egyesületének VI. közgyűlését; S c h ö n József a törtek tanításáról, H e r r m a n n Antal a német írásról, E m b e r János az állami és államilag segélyezett községi iskolák 5%-os adójáról értekeztek; «Népiskoláink gyorsabb fejlesztése» ügyében vitáztak S. K. és dr. W e k e r l e László.

A hazai és külföldi tanítóképző-intézeteket ismertető rovatunk gazdag volt. Az itt megjelent cikkek nagyobb részét felsoroltam már. Ezekon kívül irt M a r g i t a y József a horvát-szlavon népoktatásról egy cikksorozatot, B o e s k a y Kristóf a bajai gyakorló iskolát és tanítási gyakorlatokat, S o m o g y i Géza a tescheni tanítóképzőt, S u p p a n Vilmos és L é d e r e r Ábrahám az ausztriai tanítóképzést, S c h e r e r pedig a hazai tanítóképzőket ismertette az értesítők nyomán, D. M. a német tanítóképző tanárok IX. közgyűléséről, a s z e r k e s z t ő a német tanítóképző tanárok és népiskolai tanítók fizetési viszonyairól, S o m o g y i Géza pedig a poroszországi törvényjavaslatról irt ismertető cikket; most folyik pedig K r a u s z Sándornak utleírása Ausztriáról és Németországról, a melyben személyes

megfigyelések és egyéb tanulmányok alapján becses megjegyzéseket közlő ezen országok tanítóképző-intézeteiről.

Irodalmi rovatunk szintén háttérbe szorult a tárgyalmaz miatt. Kivánatos volna a tanítóképző-intézeti és a jeles népiskolai tan- és vezérkönyvek összefoglaló ismertetése. Könyvismertetéseket irtak: Felméri Albert, Somogyi Géza, Krausz Sándor, Nagy László, Herrmann Antal, Eperjessy István, Király Pál, Péterfy Sándor, Sebesztha Károly, Radó Vilmos, Gyujtó Béla (álnév), Égner Adolf. Hazai és külföldi lapszemléket állítottak össze: Somogyi Géza, Fabriczy János, Felméri Albert és a szerkesztő.

A gazdag egyesületi rovatot leginkább a két titkár és a pénztárnok által irt felhívások, jegyzőkönyvek, értesítések és egyéb hosszabb és rövidebb cikkek töltötték be. Különös figyelmet érdemelnek az utóbbi választmányi ülések terjedelmes jegyzőkönyvei, a melyeket Sztankó Béla titkár állított össze. Ugyan e rovatban több nekrológ jelent meg a szerkesztőtől, Hetyei Gábortól, Borbély Sámuelről, Arányi Antaltól. Irtak még e rovatba Kapi Gyula, Beér Ferencz, ugyanitt közöletett a tanári testületek különböző ügyekben történt határozatairól több jegyzőkönyvi kivonat.

Volt végre a közlőnynek okirattári és vegyes rovata. A befizetett tagdíjakról szóló kimutatásokat minden számban pontosan közölte a pénztárnok.

Megemlítem még, hogy a Magyar Tanítóképzőt a jelen év januárjától fogva Méhner Vilmos, a régi kiadó helyett a Singer és Wolfner cég adja ki. A változás előnyére vált lapunknak úgy a kiállítás csinoságát, mint az expedálás pontosságát illetőleg.

* * *

Egyesületünk az itt elősorolt főtárgyakon kívül egyéb ügyekkel is foglalkozott, mikről a választmányi ülések 105 pontja tanuskodik. Kimondotta pl. a választmány azt, hogy a Tanítók Országos Bizottságát mindenben támogatni s vele együtt működni kész. Kimondotta egyesületünk továbbá azt, hogy felhívja a tagokat, a tanári testületeket az Eötvös-alapra s a Tanítók Házának felállítása érdekében adakozni és gyűjteni. E határozatnak az elnökség eleget is tett. A felhívás eredményéről még nincs tudomásom, bizom azonban a tagtársak áldozatkészségében, hogy e szent cél és saját érdekükben mindent el fognak követni a terv megvalósítására. Csatlakoztunk azon egyesületekhez, a melyek szövetkeztek Comeniusnak, a 17. század legnagyobb pedagógusának, önfeláldozó emberbarátnak és a nemzeti irányu nevelés uttörőjének a fővárosban történt megünneplésére. Sőt lapunk volt az egyedüli, a mely az ünnep rendezéséről és lefolyásáról nemcsak tudósítást hozott, hanem az ünnepen tartott beszédet és szavalatot egész terjedelmében közölte. A választmány továbbá elhatározta, hogy a Comenius ünnepek emlékére és a nagy pedagógus nézeteinek terjesztése céljából füzetet ad ki, a mely magában foglalja Comenius életrajzát, Magyarországon tartott beszédeit és itt irt néhány nevezetesebb művét. A mű elkészítésére Dezső Lajos sárospataki igazgatót

sikerült megnyernie. A mű a közlönyben fog részletenkint megjelenni, de külön füzetbe is ki fog adatni; a melyet a tagok és a tanítóképző növendékek leszállított áron fognak kapni. Kivánatos, hogy e vállalat mind anyagilag, mind erkölcsileg sikerüljön, ezáltal bátorságot kapjon egyesületünk más hasznos pedagógiai olvasmányok kiadására.

Végre még egy jelenetét idézem fel egyesületi életünknek. Ismeretes dolog, hogy egyesületünknek és törekvéseinek volt egy buzgó támogatója a képviselőházban, a ki, mint a közoktatásügyi bizottságban a tanítóképzés előadója, magvas jelentéseivel sokat lendített a tanítóképzés ügyén, a ki, ha bármely igazságos ügyben hozzáfordultunk, kész volt a legnagyobb odaadással, melegséggel védelmezni érdekeinket; ez a buzgó védőnk, támogatónk, a tanítóképzés ügyének nagyérdemű barátja és művelője: Dániel Márton országgyűlési képviselő volt. Fájdalom, ő is, mint éppen a közoktatásügyi bizottság számos tagja, a választások kiszámíthatatlan esélyei miatt kimaradt a képviselőházból. Választmányunk azonban nyilvánítani óhajtotta háláját Dániel Márton iránt s őt február hóban egy küldöttség kereste fel, a melynek vezetője Péterfy Sándor elnökünk úgy szóval, mint írásban kifejezte a jeles férfitól táplált hálaérzelmeinket. Az emelkedett hangulatú tisztelgés lefolyásáról lapunk utolsó száma hoz részletes tudósítást.

Ezekben voltam szerencsés a mélyen tisztelt közgyűlés előtt egyesületi életünk két évi történetének képét a főbb vonásokban feltüntetni. Vázoltam azt is, hogy a mozgalmakban és a közös munkában milyen része volt az egyesület vezetésére hivatott választmánynak, a melynek működésében különben tevékeny részt vett a fővárosban levő egyesületi tagoknak nagyobb része. Ha munkálkodásunk itt a középpontban nem is felelt meg mindenben a legideálisabb szempontból támasztható követelményeknek azt önérzettel mondhatjuk, hogy a mit tettünk, azt lelkesedéssel, és ügyesrettel végeztük s csak erőnk gyengesége volt akadály a még nagyobb tevékenységnek. A mai napon új határkőhöz jutottunk egyesületi életünkben! Ha eddigi együttes tevékenységünk máris sikereket mutathat fel, ha működésünk rokonszenvet keltett az országban, azt egy talizmánnak köszönhetjük: az erős, a bonthatatlan összetartásnak. Legyen ez továbbra is egyesületi munkálkodásunk vezéresillaga, úgy zászlónk diadalt fog aratni! A midőn a mélyen tisztelt közgyűléstől jelentésem tudomásul vételét kérem, bezárom azt gróf Csáky Albin miniszter soraival:

„Együttes erővel többre lehet menni, mint szétforgácsolva.“

Budapest, 1892. április 10.

Nagy László,

a Tanítókép.-Int. Tan. Orsz. Egyes. főtitkára.

Pénztári jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

Az egyesületi pénztárt 1890. aug. 19-én vettem át s minthogy egyesületi évünk nem a közgyűlés idejével, hanem a polgári évvel kezdődik: tehát jelentésemnek három részben, két csonka és egy teljes évről kell szólnia, u. m. 1., 1890. aug. 19-től december 31-ig; 2., 1891. évről; 3., 1892. jan. 1-től ápr. 9-ig.

I.

Mint a mellékelt s a választmány kiküldötte bizottságtól megvizsgált részletes zárszámadásokból látszik, az 1890-ik évet 155 frt 65 kr. pénztári maradvánnyal végeztük be; azonban ez csak látszólagos vagyon volt minthogy 1891. évre átvitetett a «M. Tanítóképző» 1890-i nyomdai számláiért járó 555 frt 71 kr adósság s Hetey Gábornak járó 96 frt 50 kr a «M. Tanítóképző» 1889-i előfizetői után. Így az 1891. évet tényleg mintegy 500 frt adóssággal kezdtük; ennek azonban részben fődözetéül szolgált az 1889. és 1890. évről való s 1891-ben tényleg befizetett 340 frt 90 kr. hátralékos tagsági díj. S itt föl kell említenem Nagy László főtítkárnak és szerkesztőnek 72 frt adományát, melylyel ő a «M. Tanítóképző» 1890-i nyomdai adósságának törlesztéséhez nagylelkűen hozzájárult.

II.

Az 1891. költségvetés előirányzata, melyet a választmány elfogadott, közlönyünk 1891. évi 174 lapján olvasható. Az 1891. évet ezen előirányzat szerint zártuk be s habár az egyes tételektől, a viszonyok módosulásához képest, itt-ott történt is eltérés, a végeredmény annyiban egyezett vele, hogy adósságot, — a «M. Tanítóképző» 1891. évi X. füzete ivtöbbletének nyomdai díján (27 frt. 50 kr) kívül, melyről 1891. decz. végén a számla még nem volt kiállitható, — nem vittünk át 1892-re.

1891-ben a nmélt. vallás- és közoktatásügyi kormány, ez alkalommal első ízben, 400 frt segélyt kegyeskedett egyesületünknek engedélyezni, részben közlönyünk ivtöbbletei nyomdai költségének fedezésére. Így volt lehető, hogy a kiadóval kötött szerződésben kikötött 25 iv helyett 38 és $\frac{1}{8}$ iv terjedelemben jelenhetett meg a «M. Tanítóképző» 1891-ik évi folyama.

Az 1891. évben egyesületünk összes bevétele 2207 frt 9 krt tett, összes kiadása 2124 frt 17 krt; ezen évet tehát 82 frt 92 krnyi vagyonnal zártuk be; ebből azonban 75 forint, mint egy 100 frtos alapítvány befizetett $\frac{3}{4}$ -e, tőkésített s csak a fenmaradó 7 frt 92 kr. szolgálhatott a jelen évi szükségletek fedezésére.

III.

A folyó 1892. évi pénztári számadás, természetesen, csak darab lehet s a «M. Tanítóképző» f. évi 129. lapján közzétett és a választmánytól elfogadott költségvetési előirányzat miként történt megvalósításáról még nem lehet szó. De nagyon valószínű, hogy az előirányzat az év végéig pontosan megtartható lesz, ha a tagsági díjak legalább az előirányzat szerinti mennyiségben fognak befolyjni.

A folyó 1892. évi összes bevétel, apr. 9-ig bezárólag számítva, 872 frt 91 kr; összes kiadás 177 frt 60 kr. E szerint van a pénztárban jelenleg 695 frt 31 kr. Ebből 100 frt, mint Herrmann Antal tagtársunk alapítványa tőkésített s egyesületünk pénzalapjának legelső szegeletkövét képezi. E 100 frt alaptőke a mellékelt részletes kimutatásokban még most a bevételi rovathban szerepel, de jövőre az egyesületi vagyon rovatába fog kerülni. — A tagsági díjából 1892-i illeték fejében begyült 216 frt,

s ehhez hozzáadva még a múlt év folytán 1892-re befizetett 12 frtot, kitűnik, hogy a jelen évre a tagdíjaknak csak 20⁰/₀-a folyt be, holott az évnek első negyedén már túl vagyunk.

* * *

Engedje meg nekem a tisztelt közgyűlés, hogy a tagdíjakról szólva főlemlitsek e tárgyról még egyet-mást. A mi kis pénztárunk kezelésénél nem azokkal az összegekkel van sok baj, melyeket beveszünk és kiadunk hanem azokkal, a melyeket egykönnyen be nem vehetünk. Értem a tagdíj-hátralékokat. Év vége felé a nem fizető tagokat levélben egyenként felszólítani; azokat, kiknél az eljárás nem vezet eredményre, külön-külön postai megbizással felkeresni; az elfogadott és el nem fogadott postai megbizásokat elszámolni: mindez nem csekély fáradságot és türelmet kívánó foglalkozás s minthogy még sincs meg a kellő eredmény, bizony, egy kissé elkedvetlenítő is. Pedig mindezt el lehetne kerülni a tagsági díjak pontos beküldésével. És minthogy a felelősenység közös emberi hibánk: igen üdvös lenne, ha minden tanári testületben egy-egy választmányi tag vállalkoznék a köz-ügy, a mi saját egyesületünk érdekében, a szives figyelmeztető-, a tagsági díjakat összegyűjtő- s a pénztárba beküldőnek a szerepére, mint ez a jó szokás pl. a Középisk. Tanáregyesületben is megvan s nálunk pl. a bajai képző-intézetben igen elismerésre méltóan megtartatik.

A mi a tagdíjhátralékokat illeti, 1890-ről még fizetetlen 20 frt. És itt köszönetet kell kifejeznem Dr. Nagy Dezső budapesti ügyvéd ur iránt, ki a választmány kérésére szives volt az 1890-i hátralékosokat ügyvédi uton felszólítani a fizetésre s ezt díjtalánul végezte; s a ki, amég most is késedelmezőkkel szemben a peres eljárást is meg fogja indítani. Az 1891-i hátralékosokhoz szétküldtem 60 postai megbizást, de közülök 25 bevaltatlanul érkezett vissza; pedig az ilyen postai megkeresés az egyesületnek nem jelentéktelen költségeket okoz. 1891-ről még hátralékban van 121 frt tagsági díj s egyesületünk tagjai között van 3 olyan, a ki 1889. óta még semmit nem fizetett, pedig egyesületünk évenként 3 frtot fizet minden egyes tag után a közlöny kiadójának. — Az 1891-i hátralékosok ügyét rövid időn ügyvéd kezébe fogja adni a választmány.

Egyesületünk tagjainak száma a múlt közgyűlés óta 215-ről 284-re emelkedett, vagyis 69-czel szaporodott. Azóta ugyanis belépett 84 tag; elhalt 5, kilépett 10. — Kívánatos volna, ha a tagok száma még folytonosan szaporodnék; fináncziális szempontból kívánatosná teszi ezt először is az a körülmény, hogy mihelyt a tagok száma 325-re emelkedik, a közlöny kiadójával kötött szerződésünk azonnal előnyösebbé fog válni; továbbá — ugyanebből a szempontból — kívánatos volna ez azért is, mert csak így lehetne arra gondolnunk, hogy egyesületünknek lassacskán a lap-tőkét is teremtsünk, mely nélkül a tudományos és szaktársulatoknak hosszabb ideig való fenmaradása nem is képzelhető. Szükséges volna azért is, mert a bevételek ily módon való fokozódása adhatna reményt arra, hogy közlönyünk dolgozótársai egyszer már

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete bevételeinek és kiadásainak részletes kimutatása 1892. jan. 1—ápril 9-ig.

B e v é t e l e k			K i a d á s o k		
	frt	kr.		frt	kr.
1. 1891-ről áthozott pénztári maradvány . .	82	92	1. A «M. Tanítóképző» 1891. X. füz. ivtöbb-		
2. Államsegély	400	—	leteért (6)	27	50
3. Tagsági díjak: 1890-i hátralék . . 4—			2. A szerkesztői díj jan.—márcziusi negyede (10)	75	—
1891-i hátralékok . 144·99			3. Titkári kiadások (2, 8, 9, 11.)	21	29
1892. évi díjak . . 216—	364	99	4. Pénzkezelési kiadások (1, 3, 7, 12.)	10	31
4. Herrmann Antal 100 frtos alapítványának			5. Nyomtatványokért	43	50
utolsó részl.	25	—	6. Pénztárikészl. és a 100 frtos alapítvány összege	695	31
<u>Összesen</u>	<u>872</u>	<u>91</u>	<u>Összesen</u>	<u>872</u>	<u>91</u>

Budapesten, 1892. április 9.

Komáromy Lajos
egyesületi pénztárnok.

A pénztárnok ur által bemutatott jelen mérleget a pénztárkönyvekkel és okiratokkal összehasonlítottuk, egyuttal a pénzkészletet is megvizsgáltuk s mindent teljesen rendben találtunk.

Budapesten, 1891. április hó 9-én.

Léderer A.

Molnár László.

Kozocsa Tivadar.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete bevételeinek és kiadásainak részletes kimutatása az 1891. évről.

B e v é t e l e k		frt	kr.	K i a d á s o k		frt	kr.
1.	1890 ről áthozott pénztári maradvány . .	155	65	1.	Méhnernek 1890. év II. felére (12)	334	50
2.	Tagsági díjak : 1889-i hátralékok frt 29—			2.	« 1891. « I. « (32)	403	50
	« « 1890-i « « 311·90			3.	« « II. « (50)	402	75
	« « 1891-i díjak . . « 797·10			4.	A M. Tanítóképző 1890. III—VI. füz. iv- többleteiért (24)	149	19
	« « 1892-i « . . « 12—	1150	—	5.	A M. Tanítóképző 1890. VIII—X. füz. iv- többleteiért (20—22)	72	02
3.	Államsegély	400	—	6.	A M. Tanít. ivtöbbl. 1891 I. (14) . 29 frt		
4.	Méhnerrel szerkesztői díj fejében	300	—		« « « II. (19) . 30 «		
5.	« « külföldi folyóiratokra	50	—		« « « III. (25) . 24 «		
6.	Nagy L. titkár adománya	72	02		« « « IV. (28) . 39 «		
7.	Hermann Antal alapítványa	75	—		« « « V. (29) . 25 «		
8.	Takarékpénztári kamat	4	42		« « « VI. (34) . 24 «		
					« « « VII. (37) . 12 «		
					« « « VIII. (38) . 12 «		
					« « « IX. (43) . 38·50	233	50
				7.	Hetyey Gábornak 1889-i előfizetők után (16, 23)	96	50
				8.	A szerkesztőség honorariuma 1891-re (26, 33)	300	—
				9.	Titkársági és szerkesztőségi kiadások (10, 13, 31, 44, 45, 47)	73	41
				10.	Pénzkezelési kiadások (8, 17, 18, 30, 36, 40, 41, 48, 49)	15	5
				11.	Nyomatványok (9, 11, 15, 35, 39, 42) .	33	—
				12.	Vegyesek (27, 46)	10	75
				13.	Pénztári maradvány 1892-re	82	92
					Összesen	2207	09

Budapesten, 1891. deczember 31.

Komáromy Lajos
egyesületi pénztárnok.

A pénztárnok ur által bemutatott jelen mérleget a pénztárkönyvekkel és okiratokkal összehasonlítottuk, egyuttal a pénzkészletet is megvizsgáltuk s mindent teljesen rendben találtunk.

Budapesten, 1892. április hó 9-én.

A választmányból kiküldött bizottság tagjai:

Léderer A.

Molnár László.

Kozocsa Tivadar.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete bevételeinek és kiadásainak részletes kimutatása 1890. aug. 19—decz. 31-ig.

B e v é t e l e k		frt	kr.	K i a d á s o k		frt	kr.
1.	Pénztári maradvány (Zajzon D-től átadva) .	195	28	1.	Közgyűlési költségek (1, 2.)	51	—
2.	Tagsági díjak: 1889-i hátralékok . 12 frt			2.	A «M. Tanítóképző» 1890. VII. füz. ívtöbb-		
	1890. évi tags. díjak 88 «			3.	lete stb. (4)	75	70
	1891. « « « 9.90	109	90	4.	Titkári kiadások (5, 6)	12	—
				5.	Pénzkezelési kiadások (3, 7.)	10	83
					Pénztári maradvány 1891-re	155	65
	<i>Összesen</i>	305	18		<i>Összesen</i>	305	18

Budapesten, 1891. decz. 31.

Komáromy Lajos
egyesületi pénztárnok.

A pénztárnok ur által bemutatott jelen mérleget a pénztárkönyvekkel és okiratokkal összehasonlítottuk, egyuttal a pénzkészletet is megvizsgáltuk s mindent teljesen rendben találtunk.

Budapesten, 1892. április hó 9-én.

A választmányból kiküldött számvizsgáló-bizottság tagjai:

Léderer Á.

Molnár László.

Kozocsa Tivadar.

honorariumban is fognak részesülni, mely nélkül, — kivált ha legfőbb actualis ügyeinket elvégezzük, — közlönyünket tervszerűen szerkeszteni s az őt megillető tudományos és irodalmi színvonalon megtartani nem igen leszen lehetséges.

Ezekben voltam bátor pénztárunk jelen állását, a pénztári hivatal kéréseit, a tagok létszámát s pénzügyi állapotaink javulásának sürgető szükségességét tisztelettel előterjeszteni. Egyszersmind bátor vagyok a számvizsgáló bizottságtól megvizsgált részletes zárszámadásokat ezennel bemutatni.

Budapesten, 1892. ápril 12.

Komáromy Lajos,
egyesületi pénztárnok.

Ballagi Mór emlékezete.

Midőn a választmány engem igen megtisztelő megbízásából arra a feladatra vállalkoztam, hogy egyesületünk egyik elhunyt tiszteletbeli tagjának, Ballagi Mórnak, emlékét közgyűlésünkön felújítsam; tettem ezt korántsem erőm érzetében, mert egy ily sokoldalú munkában eltelt, hosszú élet képeinek egy emlékbeszéd keretében való feltüntetéséhez a plastikai tömött előadásnak oly művésziessége szükséges, a minővel én nem rendelkezem; hanem tettem ezt ösztönzésére annak a hálának, tiszteletnek és szeretetnek, melyet a boldogult iránt, mint egykori tanítványa, mindig éreztem és érezni meg nem szünöm.

Ballagi Mór életét, munkásságát nagy vonásokban mindnyájan ismerjük; hisz a mai nemzedék szeme láttára folyt le a nyilvános munkákban gazdag életnek legalább utószaka; de, mert hosszú időre s a társadalmi élet több körére kiterjedt az ő munkássága, részleteiben talán egyikünk sem ismeri teljesen. Pedig Ballagi Mór élete igen érdekes és tanulságos élet s megérdemli, hogy részletesen foglalkozzunk vele.

Élete folyását a napnak oly körfutásához hasonlíthatjuk, mely sötét, gomolygó felhők mögött kezdődik s ha ezeket néhány óra múlva szétkergeti a szél fuvallata: a nap, melyet fölkelte óta nem láttunk, annál nagyobb fénynyel tör elő, hogy világítson további pályáján s jótékony melegét szétáraszsza mindenüvé.

Ballagi gyermek- s első ifju kora ily ködös, homályos reggel volt. Mint egy szegény izraelita bérlő gyermeke, Inócson, Zemplénmegyében született 1815-ben. Apjának csekély vagyona a tűz martaléka lett s midőn a bérletért nem tudott fizetni, az adósok börtönébe hurczolták. A hat éves gyermek anyjával együtt, szilván és vadkörtén élt egy éven át. De a szellemi táplálék, melynek élvezésére a nem közönséges gyermek korán képes volt, enyhítette az anyagi nyomort. Atyja már előbb megtanította héberül olvasni s az eszes fiu, atyjának egyetlen könyvét, az «Énekek énekét» könyv nélkül megtanulta.

És járta tovább a szenvedések iskoláját. Tönkre ment atyja zugiskolái tanítóvá lett s nyolcz tagú családjával a legszegényebb sorsban élt. Hat év alatt a tiszántuli vidéknek 10—15 községében megfordult az éhező és rongyos kis karaván. A mindennapi lélek belesüllyed az ily nyomor iszapjába: a lelkes gyermekre felemelő hatással volt a sok szenvedés. A lel-

kében kipattant isteni szikra felgyújtá benne az ambitio, a feltörekvő vágy tüzét s a szenvedéstől edződött akarat szünet nélkül hajtá előre, főlebb-főlebb, *excelsior!* Szorgalmasan tanulja az ó-szövetséget és a talmudot s gyakran e szent könyvek egyes helyeinek recitálásával keresi kenyerét.

14 éves korában Nagyváradra, onnan két év mulva Pápára megy, hogy a rabbinusi pályára készüljön. Szegény atyja két váltóforinttal bocsátja útjára, hogy a gyermek-ifju azontul a maga erején haladjon s képpezze magát emberré. Pápáról nevelőnek megy Moórra, majd Surányba s a 18 éves ifju most jut először türhető életviszonyok közé.

A surányi plébános latin és görög könyveket kölcsönöz neki s némi utasításokat ad a nyelvek tanulásához. A tehetséges ifju másfél év alatt annyira halad, hogy szigoru felvételi vizsgálat után bejut a pápai ref. gymnasium philosophiai osztályába. Pápáról Pestre jött az egyetemhez kapcsolt mérnöki intézetbe. Gyengébb osztálytársait tanitgatva tartja fenn magát s megkezdi irodalmi szárnypróbálgatásait az akkori pesti lapokban. Azonban a technika egyik legjelesebb növendéke ama középkori viszonyaink között, csak azért mert izráelita volt, mérnöki oklevelet nem nyerhetett.

De jövőjére s a közügyre nézve talán még jobb volt így. A mérnöki pályán való gyakorlati foglalkozás talán megkötötte volna lelke szárnyalását s nem engedte volna, hogy tehetségeit a közügy érdekében sokoldalulag kifejtsse. — A nagyratörő és merész ifju anyagi eszközök nélkül, csupán saját lelki erejére támaszkodva Párisba megy a mérnöki tudományok tanulására. Az átkot áldássá változtatta a megtörhetetlen ifjui lélek; a hazájában rajta elkövetett méltatlanság nemhogy elcsüggesztené, sőt európai látáskör szerzésére ösztönzi. Sanyarogva élt itt is szűk padlásszobájában, de matematikai tanulmányai mellett a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméinek e hazájában bőven meritett a felvilágosultság tanainak forrásából s az új szellem érintésétől szülemlett fenkölt gondolatait megírta azokba a pesti lapokba is, melyeknek akkor már állandó levelezője volt. — Így vonta magára hazánk legjobbjainak figyelmét. Tette vágyó lelke az ismeretlenség homályából szörnyü erőfeszítésekkel előre hatolt odáig, hol meglátták s tért nyitottak tevékenységének.

Itt végződik életének első korszaka: a közpályára való előkészület sanyaru évei.

* * *

Hazai reform-mozgalmaink között a zsidók emancipációja 1840-ben kerül ^{sz}szőnyegre. Ez évben adta ki Eötvös e tárgyról irt értekezését, de az országgyűlés csak csekély töredékeit valósította meg a nagy idealista szabadelvü eszméinek. Az ügyet fontosnak tartották, de rendezésére még nem látták elérkezettnek az időt. Azt mondták, legyen a zsidóság előbb nyelvében és érzelmeiben magyar, aztán majd megkapja jogait. Szükségesnek látszott tehát, hogy a magyarosítás érdekében mozgalom támadjon, s ennek a zsidóság közti megindítására a vezérférfiak, különösen Eötvös, Ballagit szemelték ki. Így írja még Párisban (1840) «A zsidókról» címü röpiratát, melyet ide haza Vajda Péter adott ki. Ennek egyik passusában kifejezve látjuk a szerzőnek akkori egész egyéniségét. «Csak gondolná magát a keresztény a művelt zsidó helyzetébe, ki Magyarországon

született . . . Vegyék szivre, hogy nincs irgalmatlanabb, szívszakasztóbb, mint szerető szívvel másoknak szörnyűségére lenni.»

Most már egészen a zsidóság megmagyarosítása eszméjének él. Párisból hazatérve, még ugyanazon évben (1840.) magyarra fordítja zsidó honfitársai részére Mózes és Józsuát a tárgy alapos ismeretével és a műfordító ambíciójával. A héber költés szépségeit derekasan feltüntető eme műfordításaival magára vonja az Akadémia figyelmét, mely őt még ez év folytán levelező tagjává választja. Aztán lelkesedve halad akkori célja felé. Magyar nyelven «Könyörgések»-et, majd «Magyar grammatikát» ad ki magyarul tanulni öhajtó hitsorsosai részére; majd mozgalmat támaszt egy magyar-zsidó rabbiképző felállítására. Pénz-alap gyűjtéséhez fog. Széchenyi 200 frttal kezdi meg az aláírást, de a pesti izr. hitközség a várt ezrek helyett csupán csak 140 frtot szavazott meg. Hitsorsosainak e hidegsége s kasztszerű elzárkózottsága, kik nem tudták megérteni az ő messzevágó eszméit, lehütötte buzgalmát s döntő hatással volt jövőjére.

Elhatározza, hogy lelkének szabadszellemű irányát követve, protestánsná lesz. 1842-ben kimegy a tübingai egyetemre, hallgatja a protestáns teológiát, doctoratust tesz s a következő év tavaszán formailag is felvételi magát a protestáns felekezetbe.

Ez időtájt kezdődik szótár irói munkássága, mely aztán a vele járó sok bajjal és fáradsággal egész életén áthuzódik. 1843-ban adja ki német-magyar és magyar-német zsebszótárát s 1851-ben először ugyanilyen nyelvű teljes szótárait. E munkássága eredetileg összefügg a hazai német-ajku lakosság magyarosítására irányzott törekvéseivel; másrészt, a mennyiben a magyar embernek kulcsot nyújt a német irodalomhoz, egyetemes mind a magyarság művelődésének ügyét is szolgálja. Nagy jelentőségét mutatja az, hogy a Szent-Irás kivételével alig van könyv, mely annyi példányban lenne nálunk elterjedve, mint a Ballagi szótára.

1844-ben a szarvasi ág. hitv. főgymnasium tanára, majd igazgatója lesz s nemsokára meg is nősül. A mellett, hogy az iskolában mindenféle tárgy tanításával el van halmozva, barátjával, Vajda Péterrel, a szarvasi tót köznép magyarosításán is munkál s felváltva tartják az első magyar szónoklatokat az ottani nagy templomban.

1848-ban Eötvös báró a pesti egyetem tanárául jelöli ki, de a szabadságharcz kitörése miatt kathedraját nem foglalhatja el. Ballagi most az iskolából a harcok terére siet; előbb mint a szarvasi nemzet-örök kapitánya, később honvédszázadosi ranggal Görgey mellett tábornoki fogalmazó, majd mint had-elnöki titkár teljesíti hazafias kötelességét s ő fogalmazza Görgey és a hadügyi kormány legtöbb proklamációját.

A harcok lezajlása után az abszolút kormány nem engedte meg, hogy tanárkodjék és Szarvasra internálta. Hogy családját fentarhassa, a gazdasági térre fordul: megtakarított pénzéből földet bérel Békés megyében s e vállalatával megyeti anyagi jólétének alapját.

1851-ben elfoglalhatja szarvasi tanári székét s ugyanezen évben kiadja «Magyar példabeszédek és közmondások» czimű gyűjteményét 2 kötetben. — 1853-tól kezdve a helv. hitvallásnak kecskeméti főiskolájában a theologiai tudományokat tanítja s 1855-ben Pestre hívják meg az ujonnan alapított ref. theologiai akadémia tanárául.

Itt a fővárosban, az ország szellemi életének központjában, volt a nagytudományu, fenkölt lelkü és nagy munkaerejü férfinak öt megillető helye. Itt kezdődik életének harmadik szakasza, melyet nagyrészt országos fontosságú munkálkodásának bámulatos sokoldalúsága jellemez.

1855—1877-ig tanárkodott a ref. theologiai intézetben; a Tudományos Akadémia működésében, melynek 1858 óta rendes tagja volt, tevékeny szerepet vitt; élénk részt vett a ref. egyházi, egyházmegyei kerületi, conventi és zsinati tanácskozásokban; az 1860-i országgyűlésen az ó-moraviczai kerület viselője; a 60-as évektől kezdve tagja a fővárosi bizottságnak; a budapesti áll. tanítónő-képzők igazgatótanácsosa. Ezekkel egy időben messze kiterjedő irodalmi tevékenységet fejt ki: megindítja 18 éven át szerkeszt a protestáns középosztály számára egy magas színvonalon álló évkönyvet, a Protestáns Naptárt, melynek többek közt egy Arany, Tompa, Gyulai, Jókai, Szász Károly a dolgozótársai; 1858-ban megindítja s 31 éven át szerkeszti a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapot, mely nem csupán felekezeti, hanem gyakran országos ügyek közlönye volt; 1861-ben prot. családi lapot indít meg «Házi kincstár» czim alatt, majd 1869-ben a theologiai és bölcséleti tartalmu Prof. Tudományos Szemlét; 1862-től kezdve kiadja theologiai munkáit összesen 7 kötetben; 1869-ben a «Népisk. törvényjavaslatról» czimü dolgozatát; lefordítja az egész bibliát, megírja magyar nyelven az első héber nyelvtant; szakadatlanul dolgozik régibb szótárainak újabb kiadásain s újakat is ír: «A magyar nyelv teljes szótárát» (1866—1873.) s «Kereskedelmi szótárt» (1887.).

Igy érte el, igazán szünetlen munkában, élete 76-ik évét. A mult év május havában megszállta az öregkor gyengesége: kiesett kezéből az írói toll s vége szakadt a sokoldalú tevékenységben gazdag pályának. 1891. szept. 1-én lehunyta szemét a hosszú álomra s két nappal később az ország különböző részeiből összegyűlt küldöttségek s fővárosi tisztelőinek nagy száma kísérte a munka e kitünő bajnokát pihenő helyére.

A test ott porladozik már a Kerepesi-ut melletti temetőben, de szelleme köztünk él hatásában s emléke fenmarad hosszú időkön át, míg a magyar nemzet tisztelni fogja szellemi előhaladásának országos hatásu munkáit.

* * *

Csak így, miután röviden áttekintettük élete folyását, csoportosíthatjuk és méltathatjuk Ballagi Mór munkásságának különböző ágait; csak így találhatjuk fel köztük a szerves összefüggést, a munkában lefolyt élet egyedüli vezéreszméjét, melyet így fejez ki ő maga egyik műveben. «Én mindig azok között állottam, kik a társadalmi haladás jogát vallják s annak ujjászületésén működnek» («Intő szózat fiához»). E fenkölt élet-elv köti össze s foglalja egységes egészzé a nyelv és hittudós, az egyházi férfiú és hazafi, a tanügyi férfiú és emberbarát s a községi élet munkása szétágazni látszó tevékenységeinek tényleg összefüzdő ágazatait.

Mint a kadémiikus élénk részt vett a Kazinczy-féle nyelv-ujtás utóharczaiban. Korán belátta nyelvujtásunk tulzásait s midőn egyes szaktudósok és fordítók oda vitték a dolgot, hogy nyelvünk eredetisége, egye-

disége volt a koczkán: ő volt az első közt, ki «megállj»-t kiáltott a meg-gondolatlanul előre rohanókra. 1857-ben felolvasott értekezése: «A nyelv-ujítás és nyelvrontás» fordulópontot jelöl az utónyelvujítás történetében. Kimondja ebben, hogy miután a nyelvujítás forradalmi uton már segített a nyelv égető szükségein: ám hagyjuk meg a forradalom szükség-séges alkotásait, de következzenek immár be a restauráció, a törvényes rend időszaka. Az ő felszólalása volt egyik előmozdítója a nyelv ügye körül a kritikai helyes irány felülkerekedésének az Akadémiában, melynek eredménye 1872-ben a Nyelvőr megindítása. És mikor az új orthologia, szerinte nagy-on is tulzó irányt kezdett követni: Ballagi ettől elválva, több ifjúkori akadémikus társával együtt külön utra tér s előbbi álláspontjához hiven a nyelvujítás általánosan elfogadott eredményeit védve kimondja, hogy a nyelvtudománynak «nincs jogában, tehetsége sincs rá, hogy a multat szabályozza, hogy helytelennek nyilvánítsa, a mit a nagy közönség ember-öltökön át egyaránt használt s ezzel hallgatólag kijelentette, hogy szellemi sajátjának tekinti.» Az öreg tudósnak eme kivételes conservatív álláspontja, valljuk be, jó hatással volt az új orthologia tulzásainak fékezésére.

Mint hittudós a felvilágosodás harcosa volt; nem ragaszkodott szigoruan a betűhöz s nem helyezkedett merev dogmatikai álláspontra; a vallást nem csupán mint hitcikkeket foglalatát, hanem mint az emberi lélek szükségképi postulatumát fogta fel s fejtegetéseit történeti és lélektani alapokra fektette. Hittudományi kisebb és nagyobb dolgozataiban az európai tudóst látjuk, ki magasabb szempontra emelkedik s ez irányt meghonosítja a tőle fölbresztett magyar protestáns egyházirodalomban.

De tevékeny lelke nem szoritkozhatott csupán az elmélet terére; a gyakorlati életre vonatkozó meggyőződéseit is hirdette tollával lapjaiban s könyveiben, s hirdette mint buzgó egyházi férfiú, a különböző foku egyházi gyűléseken — szavával. Hányszor hallottuk a különben gyenge szervezetű embert hatalmas szónoki erővel beszélni, midőn a haladás, a jog, az emberiség érdekeit kellett védelmezni! Ide vonatkozó irodalmi polemiai közt legnevezetesebb s országos fontosságú volt az, melylyel az 1859-ben kiadott cs. k. P a t e n s ellenében a hazai prot. egyházak autonomiáját s ezzel együtt hazai alkotmányunkat védelmezte. Nem törődött a sajtó hatóság zaklatásaival, lapja elkobzásával: elszántan és merészen haladt előre útján. S hogy ügyeink állásáról a művelt külföldet is tájékoztassa, kiadja 1860-ban Hamburgban «Die Protestantenfrage in Ungarn und die Politik Oesterreichs» czimű röpiratát «von einem ungarischen Protestanten» álnév alatt, mely Széchenyi «Blick»-je mellett a leghevesebb támadás volt Ausztriának a Bach-korszakban folytatott politikájával szemben.

Valóban Ballagi mint munkás h a z a f i is legjobbaink közé emelkedett. Említettük magyarosítási munkáit itt és ott, láttuk őt a harcok terén s a képviselőházban. A magyarosítás ügyében fel kell még említenem azt az agitatóját, melyet 1841-ben Kossuth Pesti Hirlapjában a kisded-óvók ügyében kifejtett. Már ekkor úgy fogta fel a kisdedóvást, mint a magyar nemzetiség kérdését s ez intézményt olcsó eszközökkel (egyelőre papok, tanítók, gazdatisztek sat. értelmes özvegyei legyenek az óvók) óhajtotta minél jobban elterjeszteni. Ez ügyre-nézve így nyilatkozott Kossuth 1880-ban a boldogult fiának, dr. Ballagi Aladárnak, ki akkor

Baraccione di Collegnóban járt: «Ha akkor, midőn édes atyja javasolta s oly módon meg tudjuk valósítani a kisdedovó intézeteket, azóta Magyarország csakugyan az, amit neve mond: egészen magyar. Abban az időben felmerült tervek közt nem volt egy sem, mely a magyarság jövőjére fontosabb lett volna, mint az Ön atyjáé.»

Ha a boldogultnak munkás hazafiságát áttekintjük, mennyire igazolva látjuk az ifjú elhatározását, melyet így fejez ki Tübingában 1843-ban kelt s Szemere Pá-hoz intézett levelében: «Ismételten teszem magamban azon szent fogadást, hogy míg élek, lelkem mást ösztönt és törekvést ne ösmerjen, mint a mely a h o n d i s z é r e válhatik.» Ugyanitt írja, vonatkozóssal arra, hogy tübingai tanárai egy német nyelvű theologiai munka megírásra buzdítják: «bár nagyobb közönség előtt felléphetni hiúságotat nem kis mértékben csiklandozza, mégis végkép letettem minden ily féle szándékról, mely munkásságotat a h a z a i literatúrától elvonhatná.»

Ennyi munka már magában elég lett volna egy ember vállára, de Ballaginak az említett három munkakörben való működése csak megszerzés, ráadás volt azon tevékenységére, melyet főfő, hivatalos foglalkozásában, az i s k o l a ü g y t e r é n, kifejtett. Midőn ezelőtt 7 évvel, mikor 70-ik életévét betöltötte, egy ezen alkalomból nála tisztelgő iskolai köldöttségben részt vettem s kifejeztük óhatásunkat, hogy a tanításügy érdekében még soká folytathassa hasznos tevékenységét. a többek közt ezt mondta: «Ma, midőn elmélkedtem élttem lefolyt idejéről, arra az eredményre jutottam, hogy élttem utóbbi 50 esztendejében nem volt talán egy napom sem, melyen a tanítás ügyével ne foglalkoztam volna.» Ezzel nem érdemére, hanem azon ügy iránti szeretetére czélzott a jubilans férfiú, ki a tanítás ügyének élt mint nevelő, mint tanár 32 éven át s ki tanársága ideje alatt és után oly sokat tett az iskola ügyére, társadalmi és irodalmi uton, mint ez már a fentebb mondottakból is kiviláglik.

S engedjék meg nekem, hogy akadémiai tanuló pályám emlékeiből felidézsem itt egy pár percze a szeretett és tisztelt tanár képét . . . Az a testileg kicsiny ember nagy volt a mi szemünkben, mert a szeretet, tisztelet és lelkesedés szemüvegén át tekintettük. Szerettük, mert ő is szeretett bennünket; tiszteltük, mert éreztük szellemi fönségét és lelkesedtünk érte, mert fenkölt eszmeivel t u d o t t bennünket lelkesíteni. Abban az időben, a 60-as évek közepén, sokat gyengélkedett, de előadásaira, ha néha kocsin vitette is magát, mégis pontosan megjelent. Hányszor lépett be közénk összeesve, lecsüggesztett fővel; lassu hangon, szakadozottan kezdte beszédét, de a mint előre haladt, pirosság futotta el halvány arcját, alakja kiegyenesedett, szeme csillogott, hangja mind harsányabbá vált a meggyőződés erejétől s midőn az óra véget ért, elmondta: «Látják önök, csak addig vagyok beteg, míg kathedrámra nem lépek; az előadással járó szellemi munka, lelki izgalom, nekem a legjobb gyógyító szer.» A mi iskolatermünkkel egy udvarban voltak elemi iskolai osztályok is. Sokszor láttuk, a mint beszédbe eredt az udvaron játszó apró gyermekekkel, lehajolt hozzájuk, megczirogatta arcukat, tréfálkozott velök; aztán elmondta nekünk, mily üdítő hatással van lelkére a kicsinyekkel való foglalkozás. Így láttuk a tudósban az embert s a kicsinyeket beczézó nagy ember még nagyobb lett a mi szemünkben.

Tanítása nem annyira a kész igazságok közlésében állott, mint inkább abban a törekvésben, hogy tanítványaival megkedveltesse a tudományos kutatást. Sokszor idézte erre nézve Lessing ama mondását: «Ha Isten, jobbában minden igazságot, baljában az igazság utáni mindig élénk vágyat tartaná s nekem azt mondaná: válassz; én egész alázattal baljához hajolnék s ezt mondanám: Atyám, add nekem az igazság utáni törekvést; a tiszta igazság csak Téged illet meg» . . .

De Ballagi munkásságának eme körében még közelebről érdekel bennünket a tanítóképző intézetek ügyében kifejtett tevékenysége. Az 1868-i népisk. törvényjavaslatról irt munkájában részletesen foglalkozik a felállítandó képzőintézetekkel. A miket ez ügyre nézve elmondott, azok egyrészt befolyással voltak a törvényjavaslatban eszközölt változtatásokra, másrészt vannak fejtegetéseiben oly részletek, melyek képzőintézeteink reformja körül ma is figyelemre méltók. Ezen munkálatának is lehetett következménye, hogy Eötvös József báró kinevezte őt a Budán 1869. felállított első áll. tanítónőképző egyik igazgatótanácsosává, mely állásában buzgó és uttörő tevékenységet fejtett ki ez intézet szervezése körül. 1875-től fogva a Pesten felállított áll. polg. isk. tanítónőképző igazgatótanácsának alelnöke volt egész haláláig s ez intézet fejlődése sokat köszönhet a Ballagi szakértelemmel és széles látáskörrel párosult buzgalmának. Nemcsak az igazgatótanács gyűlésein s a hetekig eltartó vizsgálatokon jelent meg a legnagyobb pontossággal, hanem évközben is gyakran meglátogatta az intézetet, meghallgatta a tanítást az egyes osztályokban s jóakarólag buzditotta a tanulókat és tanítókat egyaránt.

Ép ily hasznos tevékenységet fejtett ki a budapesti közs. elemi és polg. iskolák ügyében is, melyeket a magyarosodás mintá telepeinek tekintett.

Az iskolaügy terén inkább gyakorlatilag működött, mint pedagógiai elméletek felállításával. De e téren is van figyelmet érdemlő dolgozata: «Intő szózat fiához» (Prot. Naptár. 1855.), melyben röviden és velősen foglalja össze a modern nevelés fő elveit.

Sokat köszönhet Ballaginak a budapesti Orsz. Prot. Árvaház is, melyet megalapításától kezdve folyton lelkes támogatásában részesített. Pénzt gyűjtött alapjára, résztvett kormányzatában, gyakran meglátogatta az árvákat, kiket mintegy szélesebb körű családjai tagjainak tartott s kik a «jó Ballagi bácsihoz» őszinte gyermeki szeretettel ragaszkodtak.

* * *

De egy emlékbeszéd szűk kerete nem engedi, hogy mind előszámláljuk azt a sok jót és nemest, melyet Ballagi a nevelés és oktatás terén, valamint működésének egyéb ágaiban cselekedett. Annyit mégis láthattunk a mondottakból, hogy a mit ő tett, — pedig sokat tett, — azt mind lelkéből, a közügyért való élénk lelkesedéssel tette. Ez a lelkesült önzetlenség az ő jellemének egyik fővonása, az az idealismus, melyet az ifju részben korától is kölcsönzött, de amelyet aztán mai materialistikus korunkban is mindvégig megtartott. Ebből következik, fáradhatatlan munkaszeretete, mely nála a szellemi tehetségnek és munkaerőnek

nem mindennapi mértékével párosult. De a folytonos szellemi komoly munka nem vette el kedélye nyájas derűjét, mint ez a komoly tudományokkal foglalkozóknál gyakran megesik; megakadályozta ezt szívós életereje s a szívét mindig melegén tartó emberszeretet. A mennyiben mindig a haladás bajnoka volt, lelkes tevékenységénél fogva gyakran összeütközésbe jött a maradiakkal. Innen van jellemének bizonyos polemikus vonása; csakhogy nála a polemia nem személyes ügy, hanem eszmék körül forog, hogy az eszmék tisztázása által a haladás ügyét szolgálja. Volt jellemében valami nyugtalan élénkség, nemes lelkesedésnek kifolyása, mely sohasem engedte, hogy, a pártállásokat érve, a «beati possidentes» nyugalma s a vele járó előnyöket keresse; tudta, hogy az ily állapot szellemi tespedésre, megkötöttségre vezet s az ő életeleme a szellemi szabadság s az eszmék szabad harca volt. — Az emberi társadalom alsó rétegeiben uralkodó nyomort csak az ismerheti igazán, a ki annak maga is részese volt. Ballagi emberszerető szívét mélyen sebzette a nyomor akkor is, midőn ő már kiemelkedett belőle. Ebből következik aztán lélektani szigorúsággal, hogy ő az életben s a pártok harcaiban mindig a gyöngék, az elnyomottak részén foglalt állást és sohasem törekszik, bár sikerrel tehetne volna, a hatalom birtokosai közé. Sokszor hallottam tőle azt a nyilatkozatot, hogy a hatalomnak természetében van már, legyen alapja bármennyire morális, hogy terjeszkedni törekszik s így elnyomja a gyöngébbeket, tehát elfajul. Ő azt tartotta élete feladatának hogy a hatalom eme tulkapásai ellen védelmezze a gyöngébbeket, hogy az államban, egyházban és társadalomban meglévő félszeg állapotokat ebből a szempontból igyekezék javítani, reformálni. Sokszor elmondta, hogy ő ellenzékinek született. «A népiskolai törvényjavaslatról» irt munkájában azt mondja: «a radikális párt rendszeren kisebbségben szokott lenni, de ehhez tartozni én mégis mindig büszkeségemnek tekintetem.» Innen van, hogy midőn kereszténynégy lesz, a protestáns felekezethez csatlakozik; a gyöngébb fél, a szellemileg elmaradt szegény nép érdekében szólal fel, midőn 1868-ban a népisk. törvényjavaslatnak a felekezetiesség és maradiság kicsinyeskedő akadékoskodásaival szemben minél előbb törvényerőre jutását sürgeti; ugyanez a szellem vezérli, midőn az 1881. debreczeni ref. zsinaton hathatósan sürgeti és törvényerőre emelteti hogy a tanítók (a lelkészekkel egyenlő számban) hivatalból tagjai legyenek az egyházi gyűlésnek (a presbyteriumnak); ez a szellem vezérli, midőn, mint a Pest városi tanügyi bizottság tagja, 1867-ben a városi közgyűlésen azt sürgeti, hogy a fővárosi tanítók részére nyugdíj-intézetet állítsanak; ez a szellem ösztönzi az árvák ügyében kifejtett buzgólkodására. A maradiakkal szemben a haladás harczosa, midőn 1879 és 1880-ban több czikkével (Prot. Egyh. és Isk. Lap) támadást intéz azon felekezeti rövidlátó particularismus ellen, mely a kormánynak a prot. közép és felső iskolákra való felügyeleti jogát feltétlenül veszélyesnek tartja. «Ne az legyen a jelszó, mondja, «minél több iskola,» hanem: «minél jobb iskolák.»

Végig tekintve a közjő ennyi munkáján: a lelki derékség, a lelki nagyság és erő iránti tisztelet-érzése ébred fel a munka e bajnoka iránt szívünkben s ez érzésünk még inkább megélnékül akkor, ha elgondoljuk, hogy tiszteletünk eme tárgya honnan emelkedett saját erejéből tekintélyének,

befolyásának országos fontosságu magaslatára . . . Mig szivünk ily érzéssel telik el: addig eszünk azt kutatja, hogyan lehetett képes egy ember, bár egy hosszú élet alatt is, a munkák ily nagy tömegének végzésére. E kérdésre Ballagi most fejtegetett fő jellemvonásai: az önzetlenség, lelkesedtség, munkaszeretet, szellemi képesség, munkaerő, eléggé megadják a feleletet; de számításba kell még vennünk egy tényezőt s ez az, hogy bár ő családja jövőjének biztosítására jelentékeny vagyont szerzett (de a vagyon sohasem célja, hanem szükségképi eredménye volt hosszú munkás életének): mindemellett sohasem kereste a vagyon által megszerezhető élvezetet és kényelmet, sőt a megérdemelt pihenést sem, hanem megmaradt mindvégig a közügy egyszerű, mondhatnám, igénytelen, szorgalmas munkásának, a ki még késő öregségében is, ha a kötelesség másfelé nem szólította, reggeli 6 órától esti 10-ig dolgozott íróasztalánál.

Ily élet méltó arra, hogy példaképpül állítsuk az ifjuság elé, hogy megtanulja e példából, hogyan lehet az ifjunak anyagi segédeszközök nélkül is előre törnie s hogyan kell a férfinak gyümölcsötvetni Istentől nyert talentumait. S mi mindnyájan, kik a közpálya emberei vagyunk s néha tán panaszkodunk is a sok teher miatt, mit az élet vállunkra rakott, a sok munka miatt, melyet a közügy tőlünk követel, tekintsük e derék férfi munkás, munkában pihenést nem ismerő s munkái által annyi sok szép eredményt kiküzdött életére s merítsünk belőle erőt, lelkesedést a kitartó munkához. És ne feledjük soha s tegyük teljesen magunkévá, a mit ő oly szépen mondott és megis valósított: «Mig élek, lelkem más ösztönt és törekvést ne ösmerjen, mint a mely a hon diszére válhatik.»

Komáromy Lajos.

Gönczy Pál emlékezete.

Választmányunk nagyrabecsült bizalma hívott ide, hogy szöszölóia legyek amaz érzelmeknek és gondolatoknak, melyek Gönczy Pál áldott, nagy emlékénel a magyar népoktatásügy minden tényezőjében és barátjában, de különösebben bennünk élnek, bennünk, kik a magyar tanítóképzés terén munkálkodunk s kik Gönczy Pál elhunytát mint ifju egyesületünk egyik legnagyobb veszteségét is gyászoljuk.

Bocsássanak meg, ha méltó tolmács lenni nem bírok. Erőm is csekély s azt is fogva tartja a fájdalom. Hiszen alig három hónapja csak-hogy elkisértük Gönczy Pált ama kis ajtóig, melyen a világi élet becsukódik. Mi még látni véljük az edzett, erős férfit, tekintélyt parancsoló magas homlokával s bizalomra gerjesztő jóságos arczával; mi még hallani véljük a komoly, nyugodt hangot, a bölcs értelemnek, a tetterős akaratnak és nemes gyöngédségnek e hű kifejezőjét; nekünk még itt van ő: az élő ember, ki közöttünk jár-ke, velünk érez s velünk fárad mindig elől küzdve értünk és a célért, mely felé biztos kezekkel vezérel. Tudjuk, hogy ma már ez nem valóság, tudjuk, hogy Gönczy Pál ma már ott nyugszik e földnek édes anyai kebelén: mégis ki bírná elüzni az élénk káprázatot, az édes álmokat, ki bírna megválni a könyazott drága hanttól, ki bírná a lesujtó fájdalom könyeit oly hirtelen a fölemelő emlékezet gyöngyeivé változtatni át? Mint a hegyóriást a térnek, ugy a nagy egyént az időnek

bizonyos távolából kell néznünk, hogy valójában láthassuk; nemünk kiválóságait nem a sirjaik felett könyező szem állítja híven elénk, hanem igen a szív, mely hálával tele a gondviselés iránt azért, mert őket nekünk adá.

Ne itéljenek el hát engem, erőtelent, ha nem birom híven, méltóan rajzolni az egyént, kit csodáltunk, tiszteltünk és szerettünk s kinek nevét hálásan őrzi meg a késő unoka, «míg magyar él a parton s e hazának csak egy romlatlan gyermeke leszen.» Hálásan őrzi és dicsőítve veszi ajakára, mert nincs nagyobb harc, mint melyet ő sikerrel küzdött, nincs magasztosabb hódítás, mint a melynek ő egyik legkiválóbb vezére volt és nincs emberi alkotás, mely áldásosabb volna az ő bölcs keze műveinél.

A félszázadot meghaladó időt, melyben G ö n c z y Pál napját és éjjelét hazánk közoktatásügyének javára szentelé, a köbölkúti tanítóskodás nyitja meg. A tanítói hivatal ma sem valami kecsesítő s a tanítótság állapota ma is sivatagszerű képpé alakul a szemlélő előtt; milyen lehetett hát akkor, mikor e sivatagot a mai hatalmas és számban mindinkább gyarapodó oázok sem szépiték s mikor a tanítótságot nem tekintették a művelt középosztály tagjának, nem a nép egyik kiváló nevelőjének, hanem csak az ábc mesterének. Ha természetes, hogy a napvilágra teremtett szem kerüli az est homályát s a sötét éjszakát és a királyi sas nem ül meg lombán a völgy fenekén; ha tény, hogy a gyermek nevelése mindig elvárásolja azokat, kik a gyermekben a jelen örömök forrását, az édes remények megvalósítóját, a szebb jövőnek alkotóját és boldogabb emberét látjuk: akkor megtejtve előttünk, miért hagyta el G ö n c z y századunk első tizedeinek tanítói hivatalát s mért lépett mégis örök frigyre a nevelés istenasszonyával. Szükségszerűvé tette ezt G ö n c z y nek és a kornak jelleme egyiránt. A 30-as és 40-es évek nálunk az újjászületés napjai voltak; századunk nagy eszméi akkor aranyozták be hazánkat a felkelő nap tüzes sugáraitként; a magas eszmények akkor találták itt meg a szellem és munka őriásait; a testvériség akkor tette emberré az embert, az egyenlőség honpolgárrá e haza fiait és a szabadság akkor szólított mindenkit munkára önmaga és a hon boldogításaért. E tömegeket megmozgató eszmék mint ragadhatták magukkal G ö n c z y élénk szellemét! A szabad magyar hajdú gyermeke, kiben a szabadságnak és magyarságnak vérrel, verejtékkel megszentelt szerelme lángolt, éltető elemébe jutott most, mikor elméket és szíveket nagyszerű kikeletre ébresztett a nap: a leendő Magyarország eszménye. De G ö n c z y nem lehetett hiú ábrándozó, nem lehetett az eszmék hideg bámulója; munkás természete, meleg kedélye nem engedte azzá lenni; küzdelemre termettsége, erélye nem rettent vissza ama roppant mélységtől, mely az őt elragadó eszményi világot elválasztá a környezetében apróra megismert sivár valótól, hanem annak áthidalására buzdítá.

G ö n c z y jellemében, életrajzának mindenki írója a gyakorlatiasságot emeli ki. Igen, ő gyakorlatias volt; benne az eszmék és eszmények csak azért voltak a szív és lélek magasztos virágai, mert e virágokat az okos munka, a kitartó küzdelem heve az élet gazdag gyümölcséivé érlelheti. Igen, ő gyakorlatias volt, mert éles szeme még a magas cél nézésében merült, már látta a biztosan oda vezető utakat is. A 26 éves ifjú tisztában volt azzal, hogy «ki a népét neveli, hazájának legnagyobb szolgálatot tesz.» És G ö n c z y nagyságának nem az a leghivebb tanubizonyysága,

hogy a leendő Magyarország megteremtésében a népnevelést ismerte fel az Úr «legyen» szavának, de igen az, hogy a népnevelést élete céljául tűzte ki, s hogy e célért egy hosszú élet minden munkáját lelkesedésének sohasem fogyó hevét s szellemének nem közönséges erejét áldozá. A népnevelés munkája — a legfelsőbb fokon úgy, mint a legalsóbbon — mindig nehéz, sokszor hálátlan, és gyors sikerekkel nem kápráztat sohasem. Éppen ezért a valódi tehetségeket csak a legnemesebb bátorság, a legmagasztosabb emberszeretet és a leglángolóbb hazafiság vezérli oda s a rálépetteket csak az a legkitartóbb erkölcsi erő tartja meg, mely az egyszer helyesnek ismert uton minden áldozatra készen haladni bír. Hiszen minél nagyobb a tehetség — a fény és melege — annál gyorsabban kell fejlődniök a bimbóknak es érlelődniök a gyümölcsöknek, melyekre erejét pazarolja. Milyen eszményi lelkesedés, a durva gyakorlatiasságnak mily mély megvetése kell tehát ahhoz, hogy egy igazi tehetség elszánja magát a pályára, melyen szellemének fénye, szívének melege önjavára alig termel valamit s a közös nagy aratás idejéhez a legbőlcsebb, legizzasztóbb munkában töltött tavasz után is csak közelebb viszi az egyént, de célhoz nem engedi soha. Nemünknek minden nagyja a csudálatra ragadó és hirtelen átalakító vulkánikus erő szerepét játsza; a vize sepp lassu, alig látható hatására csak az vállalkozik, ki egyszersemind a legnemesebb. Ezek közé tartozik G ö n c z y Pál, kit félszázadot meghaladó időn át látott e nemzet nevelésügyének bajnokai sorában.

Zeleméren megalkotja hazánkban az első árva-nevelő intézetet F e l l e n b e r g és W e h r l i csodált példáján buzdulva és a jól megfigyelt s általa mindig dicsőített Svájcz sikereiért lelkesedve. Ez intézetet, melyet nemes szíve s az az édes hite alapított, hogy Magyarország így legalább is a természet mostohaságait legyőző s áldásait megsokszorozó Svájczczá tehető, megszüntette a fentartók hirtelen megcsappant áldozatkészsége és a szabadságharcz. Következtek a szomorú napok, melyekben a haladásra törekvő nemzetnek a művelődés ellen kellett küzdenie, hogy magyar maradhasson, de másrészt művelnie is kellett önmagát, mert az anyagi vereség sebeit kiheverheti, de az idegen szellem győzedelme után nincsen feltámadás. E gyászos években G ö n c z y, mint a S z ó n y i intézetének tanára, majd mint intézet tulajdonos s később mint a pesti ref. egyház gimnáziumának igazgatója a középoktatással foglalkozott s e téren maradt a 60-as évek szabadabb légkörében is. Hütlenné lett hát a népneveléshez? Mindenesetre elkeserithette a zeleméri próba, mely meggyőzte arról, hogy a magyar lelkesedés csak szalmaláng s hogy messze vagyunk mi attól a Svájcztól, hol egyesek, társulatok, egyházak, községek vetélkedve áldoznak egy-egy népnevelő-intézet fentartásáért és virágoztatásáért. Ehhez járult tehetségének érzete, a népnevelés-ügyről táplált eszményi felfogása, mely nem engedte, hogy valamelyik rektoriába beléülve, tanulja meg látókörének szükítését, lelkesedésének megnyirbálását s a nép nevelése helyett néhány gyermek chablonszerű idomítását. A szorosan vett népoktatás terén munkakört nem találva, beállott hát a középoktatás szolgálatába. Itt érvényesíté erejét, teljes nagyságában kifejté szervező képeségét, nevét tiszteltté, tanácsát, közreműködését keresetté tevő és gimnáziumában a középosztálynak oly tagok-t nevelt, kik gyakorolván a kézimunkát, ennek a becsét s

a munkás érdemeit meg és elismerni tudták s a kik a népnek tanult, jellemes, tetőtől talpig magyar vezetőivé növekedtek.

De G ö n c z y, a középiskolai tanár és igazgató közvetlenül is folytonosan munkálkodott a népoktatásügy javán. S hogy ezt minél nagyobb körben és növekedő hatással tehesse, lépcsőkül használta fel a középoktatás terén szerzett érdemeit. Míg egyrészt józan, gyakorlatias elveket valló cikkeivel állandóan ébren tartá és fejleszté az érdeklődést a népiskolák és népnevelés iránt s önálló műveiben terjeszté a gazdasági és kertészeti ismereteket, javította a növénytan és irva-olvasás tanításának módszerét; addig másrészt 1859-ben, mint a reformátusok négy egyházkerületében levő népiskolák szervezője s 1860-ban, mint a pesti iskolai bizottságnak előadója, tudásával és gazdag tapasztalatával magán a népiskola belső és külső életén lendített. Olyan hűtlen volt tehát G ö n c z y a népoktatásügyhöz, mint a völgyböz a napsugár, mely virulóvá teszi a hegytetőt, de valódi áldásaival a völgyet árasztja el. Mint ilyen lett G ö n c z y Pál újabb alkotmányos életünk kezdetén a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium osztálytanácsosa, majd miniszteri tanácsosa és államtitkára. Állását nem kellett keresnie s nem kellett hozzá görcsösen ragaszkodnia sem. A volt néptanító kiérdemlé, hogy őt keresték föl s mint nélkülözhetlent becsülte meg minden minisztere. 1889-ben az egyszerű néptanító, mint államtitkár, önként vonult nyugalomba, hova elkísérte a népoktatásügy minden tényezőjének és barátjának ama benső szeretete és hálás tisztelete, mely munkásságának 50. évfordulója alkalmával oly nagyszerűen nyilatkozott és elkísérte érdemeinek ama királyi méltánylása, mely őt a Szent-István rend lovagkeresztjével ékesítve, a főrendiház tagjává emelé.

Pár év híján negyedszázadot töltött el a népoktatásügy vezetésében. Ez idő alatt semmi sem történt ott az ő közreműködése, jóváhagyása, irányítása nélkül. Munkássága oly sokoldalú, oly bámulatosan nagy volt, minőt csak az fejthet ki, a kit magasztos eszmény vezérel s önereje lan-kadatlan haladásra készít és képesít. Sokkal közelebb vagyunk munkásságához, sokkal inkább elfogulttá tehetnek hatalmas egyéniségének fényoldalai és sokkal inkább lekötnek az észlelt, de forrásukig még alig ismert hiányok; semhogy e munkát és G ö n c z y t magát igazságosan, a történelem részrehajlatlanságával ítélhetnék meg. Mi még gyermekként eltelünk az édes apa nyújtotta örömmel, az ő alkotásainak ránk nézve kellemes vagy keblemetlen sajátágaival s nem mérlegeljük a gondot, szívet, verejtéket és küzdelmet, melyek árán, vagy melyek ellenére azokban részesülünk. De annyit tudunk, hogy népoktatásügyünk fája 1867 óta erősebb, magasabb, terebélyesebb és számtalan új meg új ággal, bimbóval gazdagabb. Ne nézzük e hatalmas tölgy minden ága-bogát, levelét és virágát: tekiut-sük csupán törzsökét. S ha így nem látunk is minden egyes szépséget és kincset: az általános körvonalak élénksége, a kiemelkedő mozzanatok varázsa elég ahhoz, hogy áldva boruljunk le az idáig vezérlő és varázsló kezek teremtő ereje előtt.

A 23 év alkotásaiból napként világító fényével s áldó melegével sugároz körül az egységes magyar népiskola. Egységes, pedig a legkülönbözőbb tényezők tartják fenn és magyar, pedig a nemzetiségek kezéből kivéve nincs. Az egységes népiskola, ez a nagy gondolat ott tündöklék az 1868.

évi 38., az 1875. évi 32. és az 1876. évi 28. törvénycikkekben, melyek elseje — mint G ö n c z y mondja — «megalkottatott nem azon tudattal, hogy a létező kedvezőtlen állapotot a nagy gondolattal egyszerre a remény ködében derengő szebb jövővel cserélje fel. hanem megalkottatott azon meggyőződéssel, hogy ez által ama szebb jövőnek iránya kiméressék s ama számítással, hogy vele ez ut irányában álló akadályokat lassan és bár nagy idő hosszú során, de biztosan el lehessen háritgatni.» Mennyire sikerült e cél: tények mutatják. Népoktatási intézeteink egységes, egyenlő s a kor műveltségének megfelelő határozott nevelést nyújtanak, megvalósítják az eszmét: «a nép nevelésében fekszik ezen haza egész jövője» és egy kéz: a magyar állam kezének irányzása, felügyelete alatt állva mindinkább egybefűzik a társadalmi osztályokat és vallási felekezeteket.

E 23 év teremtette meg a magyar népoktatásügyet. Az 1879. évi 18. törvénycikk nyomta rá a magyar jelleget minden népiskolára, hadd legyen a műveltségben egységes nép egységes nyelvben és honszerelemben is. És ha a magyar állam erősödését, a magyarság mennyiségének és fajsúlyának növekedését annyi öröm, bizalom és remény közt szemléljük: nem szabad, nem lehet elfelednünk a magyar népoktatásügy érdemeit.

Kell-e rámutatnom, mennyi része van G ö n c z y-nek ebben a népoktatásügyünk életében legkiválóbb két esemény megalkotásában? Ha alaptörvényeink megteremtésében és czélszerűségében sok köszönhető az ő beható szakismeretének, éles belátásának: annyi kétségtelen, hogy a törvények kivánta szervezés, berendezés, iskoláink újjáalakítása, tanító-ságunk ujáteremtése, a számos új intézmény meghonosítása és felvirágoztatása G ö n c z y-nek szakavatott erős keze, csodálatos munkaereje s az egészet átfogó tekintete nélkül csak nagyobb rázkódások mellett és hosszabb időn át lehetett volna valóvá. Ő benne az eszmék lelkesítő heve mellett a gyakorlati ész fénye világított; benne volt bátorság a kezdeményezéshez és erély a megalkotáshoz; ismerte, tehát jól kiválasztotta az eszközöket s tudott bánni velök; volt szíve a hajthatatlansághoz és szigorhoz, de volt esze a tapintathoz és a momentán le nem győzhető körülmények fölismeréséhez. Arra volt teremtve, hogy nagy eszmékért ne csak hevüljön, küzdjön, de hogy azokat meg is valósítsa! Érdeme, hogy küzdött mind halálig s napról-napra úgy tért rövid pihenőre, mint a ki elért, vagy legalább közelebb hozott és megszilárdított egy-egy sikert.

A népoktatásügyünk terén legmozgalmasabb és legnagyobb átalakításokat végező 22 évnek történetét kell megírnia annak, ki G ö n c z y Pál tetteit megakarja ismertetni. Sorra kell vennie az egész népoktatásügy igazgatását, összes személyi ügyeit, látnia kell az intézetek felállítása, berendezése, javítása körében előforduló számtalan nehézséget s az ezeket legyőző küzdelmet, nem szabad megfélemednie a törvényjavaslatok tervezéséről, szabályzatok, tantervek készítéséről, a gazdaságtani, természetrajzi, földrajzi, irva-olvasási, szemléltetési iskola-felszerelési vezérkönyvekről, utmutatásokról, taneszközökről s ki kell terjesztenie figyelmét a tanító- és tanáregyesületek életére is. G ö n c z y keze mindenütt ott volt, mindenütt alkotott s alkotásai mindenütt nemcsak jóakarátát, de kiváló rátermettségét hirdetétek s hirdetik mindenkoron. Mily nehéz csak összeírni és egységes képbe rajzolni

is mindazt, mit ő egymaga a nehézség minden érzete, a lankadás legkisebb jele nélkül s a lehető legjobban, egységesen végezett!

Örülve népiskoláink külső és belső fejlődésének, annyi új nép- és nőnevelési intézmény megalkotásának és virágzásának, tanítóképzésünk s tanítóink haladásának; tudva, hogy az elméleti és gyakorlati szervezés különben is óriási munkája elé mennyi nehézséget gördített államunk pénzügyi helyzete s az ellentétes érdekek harca: hódoló hálával tekintünk G ö n c z y re, ki a magyar népnevelés nagy eszméjét nem a szavak gyönyörű, de mulékony szivárványszínébe öltözteté, hanem alkotásokba foglalta s egész nemzetére nézve értékesítette és megörökítette.

Hű nemzete nem feledheti ezt el neki soha!

Mi tanítók, tanárok a vezért és atyát veszítők el benne. Vezérünknek velünk marad eszméiben és alkotásaiban, de nemes szive, mely önérettel mondható el, hogy «e falak közül segélyre szorult vagy üldözött tanító sohasem távozott segítség és védelem nélkül», de az a fenkölt érzelm, mely benne az államtitkárt is megtartá «hű bajtársunknak» ma már a hálás emlékezeté. E hálás emlékezet sokszorosan élénkebb, melegebb itt, hol G ö n c z y Pálban szerény egyesületünk keletkezésénél s velünk örült erőink tömörülésének. Nagy neve talizmánunk lesz a küzdelemben mindvégig és meg nem szűn buzdítani soha legjobb erőink kifejtésére a magyar nemzeti tanítóképzés érdekében. Halhatatlan E ő t v ö s ü n k h ő z emelkedett szelleme örömmel száll le ekkor hozzánk és marad örökre a mienk.

G ö n c z y Pál életét a szerencsés végzet nemzeti létünk új hajnalába helyezé; G ö n c z y Pál halálával is egy soká óhajtott hajnalnak hirdetője. Ő első a magyarok közt, kit nemzete tisztán a magyar népoktatásügy terén szerzett érdemeiért gyászol és halhatatlannit. Oh, ha e hajnal bizonyítja, hogy nemzetünk áterti és átéri a népnevelés becsét államunk fentartásában és virágzásában s tanuskodik arról, hogy fel bírjuk fogni annak érdemét, ki a nép eszét emeli és szivét nemesíti, akkor nemzetünk gyásza méltó koszorú G ö n c z y nk sirhalmán s akkor G ö n c z y az Ég ama ritka kegyeltjei közé tartozik, kik fenköltek, mert nagy eszméért hevültek, nagyok, mert eszméikért nagy csatát harcolának és boldogok, mert céljokat elérhettek.

«Nemes feladatunkul jutott, hogy minden erőnket nemzetünk nevelése ügyének szenteljük» Ő mondá e szavakat s ő teljesíté e feladat kötelességeit leghivebben. A munkáé volt egész élete, a munka apostola volt utolsó, nyilvános nagy beszédjében, mikor lelkünkre köté, hogy a munka legyen középpontja tanításunknak. Sokan nem értették, pedig ő saját életének jellemét, örömet és tanulságát önté e szavakba. Munka fejté ki testi és szellemi erőit, munka adta meg életének sikereit, örömeit, nagyságát, munka szerezte meg neki a fölemelt nemzet hálás elismerését, óh a munka volt neki amaz ige: legyen világosság és lőn világosság!

Kövessük őt s akkor ünnepe lesz mindennap az ő nagy nevének és ünnepe a magyar nemzeti népnevelésnek.

Peres Sándor.

ISMERTETÉS.

Ausztria és Németország tanítóképzése.

Speier és tanítóképzője.

Megérkezvén, a dóm előtt állok meg.

Szakad az eső, de én csak nézem, nézem. Most is szinte látom külsejének és belsejének pompáját és megujul bennem a hatás, melyet az isteni csarnok rám tett.

A hatalmas oszlopok és szép ívek, az isteni fény, mely belsejében előmlik, úgy az Isten hatalmát mint jóságát, kegyelmét hirdetik.

Ez épület az alakot nyert, magasztos eszme!

Mutatják benne a régi császársirokat: III. és IV. Henrikét, Habsburgi Rudolf-ét s másokét.

E templom is sokat szenvedett XIV. Lajos rablóbandáitól; jelenleg újítva van.

A speieri tanítóképző igazgatója dr. Geistbeck Mihály szívesen vezet körül intézetében. megmutat mindent, felvilágosít mindenről. Még Mannheimban ösmerkedtem meg a bajor freisingi kir. képző igazgatójával, Lengfehlner Ferencz dr.-ral, ki engem nagyon megkedvelt és dr. Geistbeck jóakarataiba ajánlott. A speieri kir. kath. képző internátusos, de hasonlíthatatlanul izlésesebben, kényelmesebben van berendezve mint az esslingeni. Berendezése mintaszerű. Itt láttam, hogy mikép lehet a sok tanszert kimélőleg, a használatot megkönnyítőleg elhelyezni. De megkísérlem a bajor tanítóképzést röviden körvonalozni.

A bajor tanítóképzés története is több mint száz éves, a speieri képző azonban csak 1839-ben alapított; az ideig a bajor pfalzi kath. tanítók a kaiserslauterni képzőben (prot.) neveltettek. Jelenleg Bajorországnak 11 fitanítóképzője van, 7 kath., 3 prot. és 1 vegyes; azonkívül 3 tanítóképzője. A tanítóképzés állami ügy itt is, a tanítóképző tanárok, tanítók áll. hivatalnokok jó fizetéssel.

A tanítóképző felügyelők (Seminar-Inspektor, Director) fizetése 3360 márkával kezdődik, 20 év múlva 4260 márkára emelkedik; azontul minden 5. évben már csak 180 márkával toldódik meg. Ehhez a tiszta fizetéshez járul még a szabad lakás, fűtés, világítás. A tanítóképzői präfektus (első tanár) fizetése kezdetben 2280 márka. 20 év múlva 3180-ra emelkedik quinquennális járulékokkal, azonkívül szabad lakása, fűtése, világítása van. A präfektusból lesz idővel igazgató. A kettő akadémikus műveltségű, rendesen teologus. A többi rendes tanítók fizetése olyan, mint a präfektus-é, a szabad lakást kivéve, mert 180 márka lakáspénzt kapnak. — Aránylag nagyon jó a többi tanítók, mint gyakorló iskolai tanítók, segédtanítók, preparandiai tanítók fizetése is, mert p. o. a gyakorló iskolai tanítók fizetése 1677 márkával kezdődik, de 35 szolgálati év után 3309 márkára emelkedik fel, sőt még tovább is emelkedhetik.

A tanítóképzők csak két évfolyamuk, de csak a preparandia elvégzése után (3 év) léphetni be. A preparandiába pedig részint népis-

kolások, részint gimnáziumi, reáliskolai növendékek kerülnek felvételi vizsgálat alapján.

A preparandiában semminemű elméleti paedagogia nem taníttatik, de a zene itt is nagy ápolásban részesül.

Tanítóképzői tantervükről ugyanazt mondhatjuk, mint a württembergi-ről, aránylag kevés tananyagot vesz fel. A földrajzot csak 2 órában (I—1, II—1), a történetet 4 órában (I—2, II—2), a németet 8 (4—4), a pedagógiát 9¹ (5—4), a zenét 12 (6—6) órában tanítják.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a tanítóképzők tanterve a praeparandiákéval egy harmonikus egész, így p. o. a tanítóképzőben a német grammatika egyáltalában nem fordul már elő, mert a praeparandiában befejezték. A speieri és több más intézetnél a praeparandia tényleg egészen összeforrott, egy épületben van a képzővel úgy, hogy ez intézetek tulajdonképen 5 évfolyamos képzők.

A speieri gyakorló-iskola 2 osztályu 2 tanítóval. Az első évesek megkezdik a hospitálást benne, majd próbatanításokat is tartanak; a II. évesek aztán a próbatanításokon kívül is tanítanak, de nem oly mértékben mint Württembergában. A gyakorlati előkészítés azonban nem végződik a képző elvégzésével; mert azok a jelöltek, a kik a képzőt elvégezték, néhány hónapig tartó gyakorlati tanfolyamra tartatnak még vissza, melynek befejezése után a kormány segédtanítókká nevezi ki őket. A kinek nem jut állomás, folytatja a gyakorlati tanfolyamot, stipendiumot kap; így p. o. az elmúlt tanévben a freisingi képzőben 44-en végeztek a gyakorlati tanfolyamot, 25-öt a kormány segédtanítókká nevezett ki, 19-en visszamaradtak. A gyakorlati tanfolyam abból áll, hogy a jelöltek csoportokként a freisingi és környékbeli népiskolákba tanítókul osztatnak be. A Freisingben tartózkodók néhány órai elméleti tanításban is részesülnek. A kik a gyakorlati tanfolyamot ismétlik, ismét más iskolákhoz osztatnak be. Így a tavalyi 19 ismétlő közül 5 Münchenbe, 4 Freisingbe került, a többi 10 egyenként különféle helyekre.

A képzői növendékek száma 49 (I. II.), nagy részük 80—90 márkányi ösztöndíjat kap, a mi nem elég, mert az ellátás naponként 1 márkába kerül. Az ellátás jó, mert p. o. délben egy-egyre 250 gr. hús esik, uzsonna is van, reggelre kávé, esteli rendesen hús. A speieri napirend szerint a növendékek télen 5¹/₂-kor, nyáron 5-kor kelnek és 9-kor feküsznek le. A napifoglalkozás reggel közös imával kezdődik és este imával végződik; d. u. 4—5 között van a kimenő séta; napközben a fiuk mindig el vannak foglalva. Vasár- és ünnepnapokon délelőtt és délután templomba mennek; kisebb ajtatoskodásokat az intézeti kápolnában tanítóik vezetése alatt végeznek. A felügyeletet a rendes segédtanítói felügyelőkön kívül az egész tanárkar végzi. Az intézet jelenlegi budgetje 41 ezer márka, beleértve a tanítótisztület fizetését is; felsőbb hatósága a bajor pfalzi kormány. A freisingi intézet látogatottabb, növendékeinek száma 91.

Dr. Geistbeck igazgató, ki a földrajzírók körében ismert névvel bir, szívesen engedte volna meg, hogy hospitáljak intézetében, de én a mannheimi gyűlés után fáradt voltam és Wormsba siettem, hogy kiheverjem a mannheimi fáradalmakat.

Worms. Frankfurt.

Worms már a hesseni nagyhercegségben van, valamivel nagyobb, mint Speier. Nevezetességei közé tartozik dómja, szintén nagyszerű román stílű templom, de ujtásra szorul, mire a pénzt jelenleg erősen gyűjtik.

A Luther-tér közepén van a híres Luther-emlék. Luther szobra, mint főszobor körül az alakok egész sokasága sorakozik: Bölcs Frigyes, hesseni Fülöp fejedelmek; Melanchton, Reuchlin; aztán a szomorkodó Magdeburg, a protestáló Speier és Augsburg a békepálmával mint nőalakok: ezeken kívül a reformációnak még több harczosa.

Említésre méltó Wormsnak népszínháza, melyben wormsi dilleltánsok népszínműveket, oratoriumokat, drámákat adnak elő. Akkoriban Szent Erzsébetet, a mi II. Endre királyunk leányának történetét, játszották.

Wormsból Darmstadton át a Majnai-Frankfurtba készültem.

A hajdani császári választó és koronázó város, melyet Goethe oly klasszikusan jellemez «Wahrheit és Dichtung»-jában, még mindig gazdag kereskedő város. A város főutcain a régies jelleg már eltűnt, már csak a mellékutczákban van meg. Goethe születésházát eredeti alakjában tartják fenn. Egy márka beléptidj mellett megnézhető. A dóm, a Rómer (városháza) érdekes épületek, csakhogy a városháza terén levő kútból régen nem folyik többé bor. A városházabeli császárterem is nagy ritkán lát egy-egy császárt. De azért M.-Frankfurtban pezseg az élet, mint régente. Nagyszerű operája, szép pálmakertje, mostani elektrotechnikai kiállítása és sok más tanuskodnak a 170 ezer lakosnak ipari, kereskedői, művészi életéről. A város a Majna két partján fekszik, a két részt sok híd köti össze.

A Rajna.

Frankfurtból Mainzba sietek, a hol nem időzöm, hanem felülök a Hohenzollern nevű pompás gyorsgőzösre és d. e. 9¹/₂ órakor a Rajnán lefelé Cölnnek indulok.

Az idő gyönyörű. Teljes pompájában élvezem Németország legfestőibb, legszebb vidékét. Nem merek belefogni leírásába. Inkább csak érintem az egyes szebb, érdekesebb pontokat.

Mainz mellett még szelid, dombos a vidék, de ezek világhírűombok; rajtok terem a híres rajnai bor. Johannisberg, Geisenheim, majd Rüdeshheim hegyei drága kincsekkel érnek fel. Bingen és Rüdeshheim között egyszerre szűkül a Rajna völgye és a magaslatok a folyó partjaig közelednek. Csak annyi hely marad, hogy jobbra és balra vasut vezetessen. A hegyoldalok a legutolsó talpalatnyi földig szőlőtőkékkel vannak beültetve, a magaslatok csúcsait pedig lombos erdő koronázza. De kiemelkedő szirtek, ormok sem ritkák, melyeket gyönyörű várak és váromok diszitenek. Csak a hol mellékfolyók szakadnak a Rajnába, szélesedik völgye és ott aztán nagyobb helységek, városok vannak.

Rüdeshheimnél jól látszik a Niederwald-emlék, hová a németek jelenleg úgy vándorolnak, mint valami szent földre. Az emlék 35 m. magas, maga a főalak, a hatalmas Germánia, 10¹/₂ m. A reliefképek a francziaporosz háborura és Németország egyesítésére vonatkoznak.

Most a középkori várak egész sora következik, egynehánya porosz kir. hercegek vagy más nagy urak által helyreállítva és lakva, így Rheinstein, továbbá a büszke Stolzenfels, mely jelenleg a német császár birtoka. A Mosel torkolatánál a regényes Koblenz fekszik, vele szemben a terjedelmes Ehrenbreitstein vára. Ezután a szép Andernach, és más helységek, várromok tűnnek föl, köztük legbüszkébb a Sárkány-szikla romja (Drachenfels). közelében egy szép új kastély van. Majd a tudományos Bonn látszik Arndt szobrával, melyen e büszke felirat olvasható: «A Rajna Németországnak folyója, nem Németországnak határa»

Lassanként borulni kezd. A Lurlei-nál már mintha tömlőkből ömlenék, úgy hull alá az eső. Az aranyhaju nymphát nem látom, csábító dalát nem hallok. De — már hívnak is az ebédhez.

Ismét szép idő van, ki tehát a fedélzetre! Bonnán azonban a rajnai-palahegység már távolodik a parttól; a békókba vert folyó szabad lesz, síkságra ér és kiszélesedik, késő délután van már, mikor megjelenik előttem a «sok száz kápolnás» Cöln.

Cöln. Aachen. Essen.

Május 27-ke, urnapja előtti este van. A Kölni-udvarban (vendéglő) elhelyezkedem és azután oda sietek, a honnan a harangok ünnepies kongása hallik: a kölni dóm felé.

Óriási épület, mintha egy egész világot jelképezne. Halandók jönnek ki, mennek be. Ugy érzem, mintha a Mindenható trónusa előtt állanék! Nagy és örökkévaló Isten, a te házad ez! Ime az óriási oszlopok, ki dönthetné meg őket! A hívek hangosan imádkoznak. Én némán ülök le közéjük. Most felhangzik a szent ének, s önkénytelen áhitatba merülve, dicsőítem istent.

Másnap urnapján délelőtt nagy processio volt.

Valóban megszámlálhatatlan embersereg vett benne részt. A majdnem 300 ezer lakossal bíró város összes iskolás gyermekei ott voltak; a leánykák fehérben fehér koszorúval néhány ezeren; aztán a tanuló ifjak, ipari és kereskedelmi szövetkezetek és más egyesületek száz meg száz zászlóval; majd apácák, szerzetesek, papok ezüstös, aranyos keresztekkel, köztük a kölni érsek is. A kölni faj nagyon különbözik már a délnémettől, nem oly szép; a lányok között sok a jóságos szent arc; az ifjak sem erősek, önkénytelen eszembe jut Heine sápadt, szerelembeteg ifja, ki a szentséges szűznek viaszból való szívet áldoz.

Az ezer- meg ezerszeresen viszhangzó szent ének elkomolyít. Még inkább, mikor most az apácák vonulnak el előttem. Egyik-egyiknek arczára annyi szenvedés, lemondás van írva, hogy valósággal megindít, másiknak pedig béke honol homlokán. De im, látom a barátok hosszú sorát büszkén, komoran lépdelve. Valóban érdekes, nagyszerű látvány! Nálunk Magyarországon szokatlan az ilyen.

Ezután bebarangolom az ó-várost, a melynek utcái keskenyek, házai régi-sek, mentől keskenyebb az utca, annál több benne a bolt. Ó-város körül a legcsinosabb új város keletkezik. Mint nálunk az Andrassy-uton,

sorakozik itt villa-villa mellett és ez az újváros Köln-t ma-holnap a legcsinosabb városok közé fogja emelni. Köln Németország legnagyobb, legrégibb városai (Colonia Agrippinensis) közé tartozik, mint érseki város ezer éves.

Délután Aachen-be mentem. Aachen a Hohes Venn dombjai között, völgyben fekszik; jelenleg gyár-, kereskedő- és fürdő város száz-ezer lakossal. Régi városháza, Eliz kutja, melynek vize már N. Károlyt is gyógyította, dómja megtekintésre méltók. Ez utóbbiban N. Károly sirja és más állítólag tőle származó emlékek láthatók.

Innen Krefeld-en át Essen-be vezet utam. Az egész rajnai tartomány olyan, mintha egy gyárváros volna; órahosszat nem látni mást, mint füstölő kéményeket; a százezer lakosú városok itt oly közel vannak egymáshoz, mint nálunk a Szepességen a falvak, városkák.

Essenben megszeretném nézni a Krupp-gyárat. Kérvényt adok be bebocsáttatás végett, de az ágyukirály miniszterei nem adják meg az engedélyt; meg kell elégednem azzal, hogy végig megyek azon az uton, mely a gyáron átvezet. 20 ezer ember dolgozik itt, és készíti a gyilkolóeszközt.

Ebéd ideje van. A munkások óriási serege nyüzsög, siet ebédre. Hátha ez a nagy embertömeg feltámadna, vajjon nem seperné-e el azt a néhány intelligens embert, ki köztük él? Ide jöjjön ebbe a gyárországba, a ki a munkáskérdés fontosságát tanulmányozni akarja.

Az Essener-Hof-ban (vendéglő) a mérnökök, utasok egész raja van Európa minden országából. Sokan ösmerik Magyarországot, és általában véve rokonszenvesen nyilatkoznak róla.

Essenből egyenesen Brémába megyek Osnabrückön és Münsteren át. A vonat gyorsan száguld előre. A táj sík, néhány dombot kivéve (Teutoburgi erdő). Majd az avar (Heide) következik; törpe erdő, mocsaras talaj, itt-ott tócsák; — majd ismét termékenyebb síkok, Brémához közel ismét se vége, se hossza a mocsaraknak; most a Wesert lépjük át és itt van Bréma.

Bréma és tanítóképzője.

Azt gondolná az ember, hogy Brémában már tengert is lehet látni; pedig még 1½ óráig tart vasuton, míg Bremerhaven-be, kikötővárosába érünk; hajón jóval hosszabb ideig. Brémában magában semmi sem árulja el a nagy tengeri kereskedő várost. Kikötőjébe csak kisebb hajók jöhetnek; a Weser nem oly hatalmas folyam, mint a mi Dunánk. A tőzsdébe, vagy a kereskedelmi kiállításba kell mennünk, hogy megtudhassuk, mily gazdag városban vagyunk.

E város hajói az egész világon járnak. Fő behozatali cikkek: dohány, petroleum, rizs, gabona, gyapju, gyapot. 1888-ban a behozott áruk értéke 613 millió márka volt, a kivitelé 577 millió. Az amerikai kivándorlás Németország kikötői között Brémából a legnagyobb, csupán 1888-ban 92,270 ember vándorolt ki.

De a város külsején sem ösmerünk rá a gazdag patricziusi köztársaságra. A régi védőfalakat lebontották, helyüket parkozták, az árkokba vizet hocsátottak. A parkozott rész nagyon szép; de más-

különben néhány régi épületen (városháza, dóm) és néhány új épületen (tőzsde) kívül nincsenek szebb részei. Lakosainak száma 120 és egynehány ezer. A brémai patricius csak házában belül fejt ki pompát.

Első nap össze-vissza bolyongtam, másnap a tanítóképzőbe mentem. Dobogó szívvvel kerestem Lüben működésének terét; azonban nagyon csalatkoztam, mikor megleltem

Az intézet egyszerű két bérházban van elhelyezve (Lüben idejében is így volt.) Dr. Credner igazgató ugyan kiváló ember, Stoy jenai intézetéből került ide, de az intézet berendezése kezdetleges. Egyik osztályból a láрма vagy tanítás áthallatszik a másikba, vékony fal vagy ajtó választja el egymástól a termeket. Az intézet 5 évfolyamból áll, internátusa nincs; benne csak Bréma állama számára képeznek tanítókat. A zenét az ének kivételével nem igen ápolják.

Délelőtt 9—10 óráig egy neveléstani órában hospitáltam. Az igazgató egészen Herbart szellemében beszél a «kormányzásról.» Hogyan történjék? A nyers ösztönök (táplálkozási, cselekvési, önvédelmi) korlátozását fejtegette tapasztalati példákon; majd a felügyelet, parancs, tilalom, fenyegetés, büntetés jött szóba annyi alapossggal, mint ügyességgel. Meglátszik az igazgatón, hogy jeles pedagógiai intézetből való. Azt láttam itt is, a mit egész Németországban többször tapasztaltam: nem a szervezet, nem az épület teszi a tanítóképző intézetet, hanem a tanárok és a tanítványok. Ha e kettő megfelelő, az intézet is megfelel; ha csak egyikben is hiba van, az intézet sem oldhatja meg feladatát kellően. A növendékek felelet közben ülnek és a tett kérdésre csak egy szóval, vagy a lehető legnagyobb rövidséggel felelnek.

10—11 óráig német nyelvtörténeti órában voltam. A nyelv története a legfelső évfolyamban fordul elő. A tanár a hangtant ismételtette és nyelvtörténeti, meg összehasonlító nyelvészeti adatokkal bővítette. Véleményem szerint külön nyelvtörténeti óra legalább is felesleges. Ugy a tanár, mint a növendékek beszédjén erősen megérzik az éjszak-német dialektus, mi rám kellemetlen hatást tett.

Gyakorló-iskolája az intézetnek nincs, e célra felhasználják a legközelebbi városi népiskolát, bár messzire van. Délután 3—4-ig Rottländer tanár tartott a népiskolában a szülőföld ismertetése köréből mintaleckét. Az égtájakról szólt. Meghatározta a városnak égtájak szerinti fekvését, az utcák, a folyóvíz irányát, fel is rajzoltatta a táblára még pedig a valóságnak megfelelően; nyugotot jobbra, keletet balra, délt fel, éjszakot le. Beszéde szintén nagyon brémaiias: csak a jobbkat kérdezi; a begyakorlás elmaradt, máskülönben tanításában eleven élet van. A népiskolai épület olyan, mint egy gyári épület. A gyermekek óra után nagy lármával hagyják el az iskolát. Az estét dr. Credner igazgató és még egy másik tanár társaságában töltöttem. Az igazgató szellemes, kedves ember. Lüben, Kehr magánéletére vonatkozólag több érdekes adatot közölt velem.

A Hauff óta messze földön híres brémai Rathskellerben (városi tanács pinczéje) is voltam, mely jó hírének ma is megfelel. Másnap Hamburgba érkeztem.

Krausz Sándor.

(Folytatjuk.)

IRODALOM.

Megjegyzések.

A «Magyar Tanítóképző» utóbbi füzete «A magyar abc- és olvasókönyvek történeti fejlődése» című munkáról ismertetést hoz Radó Vilmos tollából. Egy pár pontra vonatkozólag felvilágosítást kell adnom: hiszen tévedni emberi dolog, így Radó ur is tévedhet.

Bíráló ismertetését azzal kezdi, hogy a Máramarosi ált. tanítóegyesületnek oda nyújtja Páris almáját «a pályakérdés kitüzéseért elismeréssel adózván. Nyilván tudatában volt az egyesület annak, mennyire szűkölködik most tanításügyünk az oktatás elméletével foglalkozó művek nélkül, mennyire szinli — ugymond — a népiskolai tanítás az elmélkedő szellem e hiányát s hogy mennyire ki van téve annak a veszedelmes, hogy nélkülözvén az apriorisztikus, czéltudatos megfontolást, könnyen szellemtelen kézművé süllyed alá. Ennek tudatában lehetett a Máramarosi Tanítóegyesület s e pályakérdés kitüzésével hozzá akart járulni a népiskolai olvasás átszellemítéséhez.

«Átszellemítés!» Hogy a pályatételt kitűző egyesület miként fogta fel a tételt, ma már elkésett dolog vitatni, de hogy én miként értelmezém azt, bevezető soraim végén körvonaloزام. «Átszellemítés»t eredményező munka megfejtésére adni fejemet nem volt szándékomban. A mit találtam itt-ott, uton-utfélen, felemeltem, megvizsgáltam, elhelyeztem, következtetést vontam, tán némely helyen bírói széket tartottam s mindezekhez a gondolatot, a mi lelkem mélyéből fakadt, hozzáillesztettem elbeszélő modorban csak azért, hogy unalmas ne legyek; munkám ennyiből állott. De ebből nem is lehet az «átszellemítés» czélzatára következtetést vonni, még kevésbé azt állítani, hogy e «pályakérdés kitüzésével hozzá akart járulni a népiskolai oktatás átszellemítéséhez.» Eme czél elérése túlhaladja egy vidéki, szerény igények között élő tantestület erejét. Az imént lezajlott Comenius-emlékünnepek mutatták a példát, a dicső és nagy alakot, a kinek nevével, működésével állhat szoros kapcsolatban az «átszellemítés» ereje. Ily működési pálya megfutasához lelki adományok, fényes talentumok szükségek, miknek pedig szerény magam — érzem — hijával vagyok. Történelmi fejlődést írni, nem egy az «átszellemítés» problemájával való foglalkozással.

A könyvet bíráló «sok tekintetben érdemes munka»-nak nevezi. Érdemül tudja be bíráló, hogy XVII. századbeli egy pár magyar abc-t «a jellemző vonások iránti finom érzéssel megállapítja, mennyiben jelez haladást az egyik a másikhoz képest.» Beismeri azt, hogy «meggyőző okokkal» támogatom, melyszerint az ismeretlen szerzőtől birt debreczeni abc, a Szőnyi Nagy István munkája. De egyéb értékest nem is talál könyvemben. Kivetni valót annál többet. Kifogásolja, a) hogy a könyv nem az, minek magát nevezi, «hanem csak egynehány abc-nek az ismertetése és kritikai méltatása», b) katolikus szerzők műveivel nem foglalkozom, «egész a jelenkor abc-és könyveinek a megbeszéléseig kizárólag csakis a protestáns auctorok műveivel foglalkozik»; c) normálszavak módszeréről

hallgat a krónika «egy szóval sem emlékszik meg a normálszavak módszeréről» (mit pedig éppen Farkas Dezső nevével hozhatott volna kapcsolatba); *d*) «nem nyomozza a magyar abc íróknak külföldi előzőit, uttörőit.» Szedhetnék így ábécéi sorrend alá még vagy egyszer annyi hibát, de nem teszem; tapasztalván azt, hogy a lelkiismeretes kritika sem mindenkinél jó egyforma számba, meg azt is, hogy a mi egyiknek tetszős, az a másiknak utálatos, a mi egyiknek «egyszerű» az a másiknak «fölötte mesterkélts», a mi Pálnak «tisza», ugyanaz Péternek «modoros», a mi nekem «értelmes», az neked «puffadt» (akár mint a kofaasszony timsós czipója), a miről mi így emlékezünk meg: «nincs meg az arány», arról ti azt jegyeztétek föl: «borzasztó képzavarok»-tól hemzseg a könyv minden lapja. — Izlés dolga.

Az *a* p o n t h o z. Hogy a könyv nem felel meg czimének: Tamás vagyok benne. Hosszura terjedne, ha lapról-lapra idézném azokat a pontokat, miket az egyes könyvek méltatásánál szőttem közbe; de a mikben éppen «történeti» jelzővel bátran jellemezhető tényeket jegyeztem föl. A haladásról vagy egyéb különböztető formákról, úgy véltem, akkor teszek helyes számítást, ha mikor az illető könyvről van szó, menten ott mutatok rá azok mindenikére. Beismerem, hogy ez a körülmény teszi az előadást szaggatottá, de nem «borzasztó képzavarok» labirintusává. Ezt másként megoldani nem is lehetett. Segitettem a dolgon úgy, hogy az *abc*-és könyvek mai állapota s az újabb tanmódszerű *abc* és könyvek előnye a régiek fölött czimű részeket megírtam, a mikben gombolyítam aztán össze a fonalszálat, mit addig kifejezve tartottam. Hogy a gombolyítás e munkája mennyire sikerült? Olvastam olyan kritikát, mely jónak tartotta. Elítélőt egyet sem. A Radó ur leczkértető kritikája pedig e részecskékre nem terjedt ki.

A *b*-h o z. Hogy protestáns avagy katolikus írók műveiről van szó. Megvallom a felekezeti szinezettől távol kívántam maradni. Az meg legkevésbé állott módomban, hogy meghazudtolva a történetet, nemlétező írók művei után leskelődve, vagy tán kevésbé érdemesekre fordítva nagyobb figyelmet: jártam volna el. Elvitázhatatlan tény, hogy az iskoláztatás a reformáció időszakával szoros kapcsolatban áll és hogy reformátoraink az iskolát az egyház veteményes kertjének tekintve, a tanszellem meggyökereztetésére nagyon sokat adtak, tanítókká lettek, könyviráshoz fogtak; ennek folytán a szélesebb körre terjedő tanítási ügynek (nem állítom első, de mindenesetre) érdemes munkásai valának. Könyvemben hol olvasta azt Radó ur, hogy én csak egyetlen mondatot is megkoczkáztattam volna arra nézve, mely felekezeti írói válaszfalra engedett volna következtetést? Sehol. Simon és Bárány katolikus férfiak voltak; merem állítani, hogy művök alapvonásaival ismerkedtem meg legszívesebben. Sajnálom, hogy bíráló ur kritikájában a felekezeti szinezetnek helyet engedett.

A *c*-h o z. «A normálszavak módszeréről sehogy sem lehet azt állítani, hogy nem érdemes vele foglalkozni», mondja R. Igaza van, magam is foglalkoztam vele könyvem 118. lapján kellő részletességgel, mi úgy látszik, elkerülte bíráló figyelmét. Meggyőződésem szerint a normálszavas módszer benne van az írva-olvasatásiban. Mikor hangot, betűt ismertet az oktató, rendszeren egy tárgyi fogalommal bíró szót mondat, vagy mond

és bontja föl hangtanilag elemeire. Ez, kérem szívesen, az alapszó-módszer dűlőjébe illő szellemi parcella (mondhatnám azt is, hogy tartozó.) Nem szeretném külön kezelő módszerként látni a normaleljárást, mert egymagában beteges színüvé tenné oktatási eljárásunkat. Mert mit tesznek a normalisok? (rövidítés céljából engedjék meg e szó használata.) Szemléltetnek, a felmutatott (rajzolt) tárgyat megnevezetik, a szót elemeire (hangjaira) bontják; de nem íratnak is egyszersmiut. Középen áll a pusztán hangoztató és írva-olvastató között.

Nem kívánom, hogy hazánk földén «lábra kapjon.» Hogy miként ragadtam meg az alkalmat e módszer fölemlítésére, kitetszik a Farkas Dezső-féle könyvről írott soraimból, melyet egész térjedelmében ideírok:

«*Új irány képviselője* tankönyvirodalmunk tanulmányom tárgyát tevő ágának a Farkas Dezső Szemléleti ABC-je. A csinos kiállítású, tiszta nyomású könyvecske hatvannyolcz oldalra terjed. Három rész van benne, kis és nagy betűket ismertető, továbbá az olvasmányokat nyújtó rész képei a lap bal felén vannak, jobb felén pedig a kép szóbeli jele írott és nyomtatott alakban, Czimként látjuk az egyes képek neveit mindenütt. A tiszta kiejtésre, helyesírásra való szoktatás alkalmas eszközének tarthatjuk azt a részt, hol kétes hangzóju betűk fordulnak elő pl. tsz, olyan formán hangzik, mint te vagy ce. (látssz kötsz); ts, ds, o. f. h. c. cs, vagy eses (pl. ints, költs, zöldség, fáradság); tj, o. f. h. ty tyty, (pl. intjük kötjük lantja, hantja); dj, o. f. h. dgy, gygy (pl. adj, mondj, bárdja, vadja); sd, o. f. h. zsd (pl. üsd, kösd mosdó, kövesd); lj, o. f. h. lly lyly (pl. ülj, kelj, figyelj); nj o. f. h. nny, nyny (pl. menj, kinja, bánja), zt o. f. h. szt (pl. ezt, füzte, tüzte) stb.

Mindenik olvasmányoknak erkölcsi háttere van, minők: szorgalom, gondosság, vigyázás, becsületes munka, tisztaság, becsületes és okos emberek társasága stb. Példákat állít föl: követésre méltókat és kerülésre valókat. Beszélt tárgyakat. A könyv végén harmincznyolcz soros rimes mondóka áll; minek Okolja a beszédben előforduló hibás kiejtésektől nyelvünket megtisztítani Okosan. Mert ha a gyermekkorban ezt nem tesszük, az életkor előbbre haladtával még kevésbé lehet tenni. Farkas ehhez valóban eltalálta a hangot. Ime néhány sor belőle:

Öllet hosszúságot mérek.
A rézrozsda ölő méreg.
Nincsen oly magas fenyőszál.
Mennyire a pacsirta száll.
Csöndes este száll a harmat.
Tudod e mennyi egy harmad?
Nem lesz meleg, legyen bár dél.
Ha majd eljő a fagyos tél.
Ruhát gombolnak a gombbal
Ki jár a vizen a komppal?

E rimes sorokon a gyermekek örömmel időznek. Némelyik kérdés meg gondolkozásra is ösztökéli. — Ezekből látható, hogy Farkas könyvében sok vonás van olyan, mik szerző önállóságát árulják el. — Könyve a magán oktatásnál valóban haszonnal és szép sikerrel vala használható: a csoportos, együttes (iskolai) oktatásnál azonban csak módosításokkal vált volna be.»

Ennyi az, amit Farkas Dezsőről irtam munkám 118. lapján. Azt vélem, nincs más bűnöm, minthogy nem szólítottam keresztnevéen a gyermeket. A normálszavas módszer az írva-olvastatóval együtt érdemli meg figyelmünket. Emettől különválva nem jó. Egymáshoz őket ikertestvériség fűzi. Jellemző, hogy Radó Vilmos a prot. írók nagy számának szerepeltetését zokon veszi (lévén «kath szerző akárhány») s ugyanott tizenhat sorral alább prot. írókat állít elémbé, mint kifeledettett (majdnem: mellőzöttet?!), ki saját szavai szerint: «önálló iránynak volt a képviselője» (Köztudomásu dolog lévén, hogy Farkas Dezső ref káplán volt, mikor új irányt képviselő könyvét megírta, mint pályamunkát s ki elől Gönczy Pál vitte el a koszorut.)

A d) ponthoz Hogy könyvembe nem importáltam külföldről semmit, nagyon természetes. Mi szükség van arra: elhiteni magunkkal, hogy nem hazai talajon állunk. Ez okoz lelkenek legfőbb gyönyörűséget, hogy sikerült minden kölcsönkérés, elzálogosítás, plagizálás nélkül tősgyökeres magyar «ital»-t gyártani. (Deák Ferencz Ráth Mór kereskedését szellemesen és kedélyesen «könyvszárdá»-nak nevezte A csárdában italokat is szokás árulni.) Vajha egyéb thémáknál is sikerülne ilyen tiszta kézzel dolgozni. Az én munkám könnyű volt. Lássuk mennyiben.

Stephaninak, Oliviernek s másoknak tulajdonítják a hangoztatás feltalálását s kitűnt, hogy nálunk Szőnyi korábban élt s művét dicsőségesen megalkotta. — Graser nevével hozzák kapcsolatba az írva-olvastatást s Apáczay Csery János már 300 év előtt sürgette azt. Miként ezt Lederer Ábrahám tudósunk is állítja. («Neptanoda» XXV. 12. sz.) Simon is megelőzte könyvével Graser-t. Ickelsamer, Ratic hangoztatási kísérleteit talán még lehetne a magyar írók működésével némi összhangzásba hozni, mert mindenik a XVI. században tevékeny munkakört töltött be, de hangoztatók voltak. Ha Dévai ismerte is Ickelsamert, ki 1530 körül rothenburgi tanító volt s hangoztatási módszert talált fel, nem követhette, nem követhette, mert Dévai eljárásában legkisebb jelére sem találunk a betűztetési formának. Jelélül annak, hogy Dévai nem tartotta célrasetítő eszköznek a betűztető módszert. «A betűztetést, a szótagba foglalást a «betűfogások» különös fajtát Dévainál föl nem találjuk, míg Bornemisznál fáradság nélkül följeljük. Dévai nem silabizáltatott, nála a Jacotot-féle módszer őségre ismerünk.» Ezeket mondom szóban forgó könyv 26-ik lapján. Ime Jacotot-ot meg Dévai előzte meg majd háromszáz évvel. Ily tételek fejtegetésével igaz, hogy nem foglalkoztam; nyilvánul is, hogy miért. A Radó ur által idézett soroknak csupán annyi értéket kívánok tulajdonítani (ami az idegenből való kölcsönzést illeti t. i.) a mennyit az általános és közfelfogás szelleme szokott ily esetekben az idegennek hízegő módon előlegezni. Beismerem, hogy e helyen kár volt tennem.

Bíráló zársorai ezek: «a könyv nyelvezetére kell még azt a megjegyzést tennem, hogy fölötté mesterkélt, modoros, hogy a lendületes kifejezés módra törekedvén, szerző sokszor elveszti a mértéket s előadása puffadt, dagályos lesz és borzasztó képzavarok sűrűn majdnem érthetelenné teszik azt.» Ezen zársorok tették fel szegény fejemre a töviskoronát. Aki az ismertetésnek zársorait olvassa, teljesen elég arra, hogy félreacsapja a köny-

vet. Valamint nem kellemes bűzös légkörben időzni, akként fárasztó, undorító valami a jelzett hibákkal telisdedteli rakott könyv társaságba bocsátkozni. Valamely munkának ezer baklövését hamarabb meglehet bocsátani, mint a záradékban említetteknek csak egyikét is. Ama hibákért nem lehet megbocsátani sem szerzőnek, sem kiadónak, legkevésbé az egyesületnek, mely pálya koszorura méltatta. Bár megvallom, igen szerettem volna, ha bíráló a «puffadt», a «borzasztó képzavarok» tömegéből példákat fűzött volna föl kritikája nyilvesszőjére, hogy okulhattam volna azok gyászos vergődésén. A folytonos tanulás előttem nem megvetendő foglalkozás. Már pedig okulni példából lehet a legbizonyosabban.

Bökényi Dániel.

„A Koronázási örömnünap“.

E czimen a magyar nép és ifjúság számára gyönyörű művet szerkesztett és adott ki a Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága.

A 3 íves füzet tartalma 16 csinos kép mellett a következő: 1. Király-ének. (Költemény.) Komócsy József. 2. A mi királyunk és családja. Sebestyén Gyula. 3. Király-ének. Megzenésítette Tihanyi Ágost. 4. A királyról. Fekete József után. 5. A királyné nevenapja Gödöllőn. 6. A szegedi árviz és a királyi szó hatalma. Mikszáth Kálmán után. 7. Szent koronánk legszebb gyöngyei. (Költemény.) Komócsy József. 8. A mi Budapestünk. Rákosi Jenő után. 9. Rudolf trónörökös verse Magyarországról. Jókai Mór. 10. Nemzetünk történetének nevezetesebb mozzanatai 1792—1867-ig. Sebestyén Gyula. 11. Huszonöt év. Sebestyén Gyula. 12. Mikor imádkoztok. (Költemény.) Pósa Lajos. 13. A király-koronázás. Jókai Mór. 14. A király-koronázási ünnepek koronája. 15. A magyar szent korona. Ipolyi és Vízkeleti után. 16. A koronázási hitlevél. 17. A haza (Költemény) Pósa Lajos.

Ez a gazdag tartalom, melynek minden egyes száma irodalmunk egy-egy kiváló terméke, vagy történelmünk egy-egy legkiválóbb jelenetének megörökítése, — legjobb ajánlója a könyvnek, mely bizonyára kedves lesz minden ifju, minden magyar ember kezében. Hadd terjedjen e füzet mindenütt; nyomában jár a legigazabb szeretet koronás királyunk és családja és édes hazánk iránt. A nagyok okuljanak és lelkesedjenek a szent emlékeken, a gyermekek pedig buzduljanak a nagy események és magas erények láttára s mindnyájan örömnünapet szenteljünk a trón és haza boldogulását egybekapcsoló koronázás emlékére!

A Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága s vele hazánk tanítói a koronázás örömnünapén valóban legszebben vesznek részt e füzet szerkesztésével, kiadásával és az ifjúság közt való terjesztésével. Örök forrását nyitották e szépen, szívből írott művel a trón és haza iránti szeretetnek s lankadatlan lelkesedésnek. — Meltók ezért a teljes elismerésre.

Melegen ajánljuk tehát e füzetet ifjúságunknak, iskoláinknak és minden magyar embernek. A műnek terjesztése által nemcsak a tanítók jótékony egyesületeit részesítik nagybecsü támogatásban, de az örömnünap főlemelő hatását is mélyebbé, állandóbbá teszik.

A füzet ára iskolák által megrendeltetve (június 2-ig) 20 kr., bolti ára

30 kr. Megrendelhető Singer és Wolfner könyvkiadó czégnél (Budapest, Andrassy-ut 10.) — A tiszta jövedelem a felvidék inséges helyein élő szegény tanítók támogatására, a budapesti tanítók segélyegyesülete és a «Magyarországi tanítók háza» alapjának gyarapítására fordítatik. Csak több ok arra, hogy a munka legnagyobb terjedését kívánjuk.

EGYESÜLETI ÉLET.

Gyertyánffy István.

Felséges uralkodóink, a magyar király május hó 12-én kelt legfelsőbb elhatározásával Gyertyánffy Istvánt, a budapesti állami elemi és polgáriskolai tanítóképző-intézet igazgatóját, «a tanügy terén szerzett érdemeinek elismeréséül» *királyi tanácsosi czimmel ruházta fel.*

Szívünkbenl örvendünk a kitüntetésnek, a mely Gyertyánffy Istvánt, egyesületünk tiszteletbeli tagját, a tanítóképzés és népoktatás kiváló munkását érte.

Gyertyánffy István közel negyven éve szolgálja a tanügyet nagy buzgalommal és sikerrel; 1869 óta pedig folyton a tanítóképzés s az ezzel kapcsolatos elemi és polgáriskolai ügyek szolgálatában látjuk őt állani. Fényes polczra sohasem vágott, de azon ügy körül, a melynek zászlója alá esküdt, mindjárt kezdetben kifejtett buzgósága és szép sikerei őt a mai diszes állására emelték, a melyen alkalma volt kiváló szervező és vezető képességét érvényesíteni. Vezérszerepre elismert szerénységénél fogva nem vágott, de szava a reá közvetlenül bizott ügy, sőt a tanítóképzés országos fejlesztése körül is, egyéniségének és állásának sulyánál fogva irányadó volt. Érdemei elismerését nem kereste, de megtalálta őt és homlokára füzte a babért a királyi kegy.

Nagy változására mutat az időknek, hogy a királyi tanácsosi czim adományozásában nyilvánuló királyi kiváló elismerés ma már a népoktatásügy munkáit is felkeresi. A Gyertyánffy István kitüntetése tehát esemény is a népoktatás terén.

Üdvözljük őt ez alkalomból és kívánjuk, hogy még sokáig friss erővel szolgálhassa az általa mindenkor hiven ápoltt és fejlesztett ügyet!

Csepreghy Endre jubileuma.

Magasztos ünnepet ültek f. é. május hó 8 án a győri áll. tanítónőképző intézet tanárai és növendékei; oly ünnepet, melynek emléke kitörülhetetlenül van be vésve a jelenvoltak szívébe és melynek utóhangjai még most is rezegnek lelkünk legmélyén. Csepreghy Endre, áll. tanítónőképző intézeti rendes tanár, az év folyamán végezte be működésének 30 ik évét és kartársai valamint növendékei siettek őt ez alkalomból üdvözölni. Csatlakoztak hozzájuk a kiváló tanár volt férfi- és nőtanítványai, valamint Győr városának értelmisége is.

Méltóbb embert még alig ért hasonló kitüntetés, mint e példás buz-

góságu, képzett és rendkívül szerény férfiut, kihez az igaz és meleg szeretet kapcsa füzi kartársait és osztatlan nagyrabecsülés mind azokat, a kiknek alkalmuk nyílt működését figyelemmel kísérhetni.

Erről tanuskodott Csepreghy tisztelőinek tömeges megjelenése, valamint a számos üdvözlő irat és távirat. Az ünneplő közönség zsufoilasig betöltötte az intézet dísztermét. A terem bätterében az intézet növendékei várták a szeretett tanár megjelenését, velük szemben pedig a díszes vendégkoszoru foglalt helyet. Ott láttuk az intézet igazgatóján és tanári testületén, valamint Csepreghy Endre családján kívül Győr város és megye kir. tanfelügyelőjét, Stáhly György kir. tanácsost, a kir. főrealiskola igazgatóját és tanári testületét, a főgimnázium tanárait, a kath. tanítóképző intézet igazgatóját, az áll. polgári leányiskola, a kath. ev. és izraelita elemi iskolák tanítónőit és tanítóit, a győrvidéki tanítóegyesület és a Győr városi és megyei kisedvédő egyesület küldöttségeit. Képviseleve volt ez ünnepen Győr városa, valamint Kis-Zombor községe, mint az ünnepelel szülőhelye. Jelen volt ezen kívül még több magas rangu egyházi férfiú, valamint a győri társadalom néhány kimagasló egyénisége, kik mindannyian siettek kifejezni Csepreghy érdemei iránti elismerésüket.

Stáhly György kir. tanácsos nyitotta meg az ünnepelet, üdvözölte a jelenlévőket, vázölte az ünnepelel célját és egy három tagu küldöttségelel kért fel arra, hogy Csepreghyt hívják tisztelői körébe. Csakhamar megjelenelel az ünnepelel, kit a közönség lelkes éljenzéssel fogadott, mire az intézet növendékei által előadott üdvözölel dal következett. Ezután Stáhly György kir. tanácsos meleg hangu beszédeben üdvözölte Csepreghyt, röviden vázölte működését, kiemelve rendkivüli ügybuzgalmát és hivatásszeretetelel. A jubilans meghatott hangon köszönte meg a kitüntetelel, melyben, ugymond, nem a saját személyének, hanem a népoktatás ügyének felmagasztaltatását látja. — A tanítóképző-intézet tanári testületelelnek nevében Mocsári Gerő rendes tanár üdvözölte kartársát. Szép beszéde hiven kifejezte a tanári testület érzelmeit, melynek minden tagját nemcsak collegiális szeretetelel, hanem igaz barátság füzi Csepreghyhez; hiszen azok, kik vele egy célérlel küzdenek, ismerhetik és méltányolhatják legjobban önzetelel ügybuzgalmát, higgadt tárgyilagos iteletelel és jószívüségélel, melynek számtalanszor adta tanujelét. Csepreghy válaszában azt hangsúlyozta, hogy kartársai körében, kikelel testületeiként szeret, másodikelel otthonát lelte fel. Jelenélel tanítványainak érzelmeit Géber Julia IV. éves növendék tolmácsölte, szívhez szöle, meleg érzelmelel áthatott hangon. Beszédelel több izben félbe szakította a közönség tetszésnyilvánítása, mely valódi örömmel hallgatta az őszinte hála és ragaszkodás e szép nyilvánulását. A volt nő-tanítványok háláialel Bánóczy Gizella áll. polgári iskolai tanítónő fejezte ki, rövid, de választékos beszédeben, majd a csáktornyai tanítóképző-intézet volt tanítványai nevében Tikks László üdvözölte az ünnepelel férfiut. Csepreghy szülőhelye, a torontálmegyei Kis-Zombor község, iskolaszéke valamint az ottani gazdasági és olvasókör nevében Varga János, a győri állami tanítóképző-intézet hittanára, üdvözölte a kitünö tanítót, akinek becses felolvasásai éltörölhetlen nyomot hagytak a kis-zombori gazdak emlékében. Samu Ferencz, a győri kisedvédő egyesület alelnöke beszédeben az egyesület rokonszenvélel és elismerésélel fejezte ki az érdemekben gazdag elnökek. Bánóczy János a győr-

vidéki tanító egyesület nevében és megbizásából mondott néhány meleg üdvözlő szót, Stumpf Dózsa a győri kereskedelmi iskola növendékeit mutatta be, ezek nevében Friedli Gyula mondott köszönetet a szeretett tanárnak Végül Czerner Sándor üdvözölte Csepreghyt az ál. polg. leányiskola tantestülete nevében és röviden de annál melibben, az intézet gondnoka Nogáll Károly püspök. Felolvastattak még téthi Karsay Sándor dunántuli ág. ev. püspök és dr. Németh Antal kir. tanácsos üdvözlő sorai. Csepreghy Endre igen meghatottan mondott köszönetet az őt ért kitüntetésért, növendékeit pedig kötelességük mindenkor hű teljesítésére buzdította. Voltak ez ünnepélynek oly szép momentumai, melyek igazán lélekemelően hatottak a jelen lévőkre és mindannyian azzal a meggyőződéssel távoztunk, hogy ez alkalommal csakugyan az igazi érdem nyerte el jutalmát. Az ünnepelt javakorabeli erőteljes férfiú, aki pályafutását igen korán — 18 éves korában — és igen nehéz körülmények közt kezdte meg; reméljük, hogy még sokáig folytatja körünkben e működést a hazai nőnevelésügy javára. — Az ünnepélyt sikerült banket fejezte be, hol a szebbnél-szebb pohárköszöntők özöne hangzott el.

Tanujele volt e szép ünnepély annak, hogy a haladó korszellem már nem becsüli kevésre a tanítás terén kifejtett munkásságot és világos tanujele annak is, hogy a lankadatlan törekvés és ügybuzgalom, mely valódi alapos képzettséggel párosul, mindig kivívja a jobbak becsülését.

45 forint, mint ötödéves fizetési pótlék.

A tisztviselők fizetését szabályozó törvényjavaslat aktuálissá vált; sőt a pénzügyminiszter ur ő exczellenzciájának május hó 2-án, a képviselőházban, a kormány nevében tett nyilatkozata szerint a fizetésemelés folyó évi július hó 1-én életbe fog pozitíve lépni. E fizetésemelés minket, tanítóképző intézeti tanárokat is közelebről érdekel, mert sorsunk javulását mi is attól várjuk. E körülmény folytán, sőt éppen ebből kifolyólag, szükségesnek tartom az érdekeltek és főleg a tanítóképző intézeti tanárok országos egyesülete középponti választmányának szíves figyelmét felhívni a képezdei tanárok ötödéves pótlékánál érvényben lévő anomális állapotra. A középponti választmány illetékes és hivatott arra, hogy az «Egyesület» tagjainak ügyét tanácskozmány tárgyává tegye s az ügy érdekében szükségesnek mutatkozó lépéseket a közoktatásügyi m. kir. kormánytól megtegye.

A dolog lényege következő: a régebbi segédtanárok, kik nem voltak elég szerencsés körülmények között, hogy segédtanárkodásuk ötödik éve előtt rendes tanárokká léphettek volna elő, hanem az öt évet, mint segédtanárok töltötték be, akkori 450 frt évi fizetésöknek 10%-át, 45 forintot, kapták ötöd éves pótlékkul. Később kinevezetve rendes tanárokká, e 45 forint ötöd éves pótlékuk változatlan maradt. Addig mások, kik eléggé szerencsések voltak az ötödik szolgálati év előtt rendes tanárokká lehetni, az öt évi szolgálat után 100 frt pótléket kapnak. Amazok tehát nemcsak, hogy éveken át küzdöttek a megélhetés nyomasztó gondjaival, sokan családos emberek! évi 450 frt fizetés és még valami a nyugalmódijba be nem számított élmezési díj

mellett, hanem még azután is, mint rendes tanárok folyton évenként 55 frttal vannak megrövidítve a náluk szerencsésebb kartársaknál önhibájukon kívül. És ezen anomálikus állapot csak a rézebbieket, a 450 forintosokat sújtja, az újabbak ennek kitéve nincsenek. Sőt e fizetési differenzia még a nyugalmazásnál is kísérteni fog, mert a nyugdíjazásnál a ténylegesen élvezett fizetés vétetik a számítás alapjául.

Óhajtanódnak találnám azért, ha a mélyen tisztelt középponti választmány ezen ügyet szives tanácskozásának tárgyává tenné s becses közbelépésével és több kartársa ügyének meleg felkarolásával az illetékes helyen közrehatna oly irányban, hogy az egyenlő munka egyenlően díjaztassék és a 45 frt ötödéves pótlék 100 frtra egészítettessék ki. A magas közoktatási kormányban meg van a jó akarat: segíteni a tanügy szerény munkásain; s ha illetékes tényező a megkívánt lépéseket megteszi, a legjobbat remélhetjük. Vajha ne hangzanék el felszólalásom a pusztában.*

Bodrogi Gyula.

K Ö S Z Ö N E T.

Mindazon tisztelt tagtársaim, a kik közgyűlési beszédeiknek beküldése által nekem segítséget nyújtottak a közgyűlési jegyzőkönyv összeállításában s ez által hozzájárultak ahhoz, hogy hiven és méltóan örökíthessük meg rendkívül fontos, tanulságos és szép lefolyású közgyűlésünket, fogadják ügyszeretből eredő szivességükért és fáradtságukért, e helyen is halás köszönetemet.

Budapest, 1892. június 1.

Sztankó Béla,
titkár.

O K I R A T T Á R.

Az új tanítóképesítő vizsgálati szabályzat. **

Kiadatott 12.152. sz. a. 1892. év márczius hó 19-én.)

Általános tájékozás.

Az 1877. évi július hó 13-án 10998. sz. a. kelt szabályrendelet hatályon kívül helyezésével az állami tanító- és tanítónőképző-intézetekben tartandó elemi népiskolai tanítói és tanítónői képesítő vizsgálatokra nézve az ide mellékelt szabályzatot léptetem életbe.

Az új szabályzat a következő lényegesebb új intézkedéseket tartalmazza:

a) A tanítói hivatalra magánuton készült jelöltektől a törvényben megszabott koron és tanítói gyakorlaton kívül legalább annyi iskolai előképzettség kívántatik, a mennyi az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 86 §-ában a tanítóképezdébe, 108. §-ában a tanítónőképezdébe való felvételre meg van szabva.

* Ajánljuk ezen igazságos ügyet a m. t. választmány s a közoktatásügyi miniszkormány becses figyelmébe. Szerk.

** A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. miniszterium rendelete értelmében a «Magyar Tanítóképzőben» közlendő. Szerk.

Ugyancsak a magánúton készült jelöltek arra köteleztetnek, hogy a képesítő vizsgálatot megelőzőleg a képezde egyes osztályainak tananyagából osztályvizsgálatokat tegyenek.

Végül magánúton készült jelöltek vizsgálatra bocsátásának megengedését magamnak tartottam fenn.

A magánúton készült jelölteket illetőleg tett eme rendelkezéseket a tanítói képzettség színvonalának emelése érdekében találtam szükségeseknek. A magánkészüléssel szemben nagyobb biztosítékra van szükség, mint a mennyit a régi szabályzat kívánt, mélyszerint a jelenkező iskolai képzettsége nem volt föltételül szabva és a jelölt az osztályvizsgálatok mellőzésével közvetlenül a vizsgálóbizottság engedélyével bocsátott képesítő vizsgálatra. A régi szabály tehát hasonlíthatatlanul kedvezőbb helyzetet biztosított a magántanulóknak szemben azokkal, a kik a tanítói pályára nyilvános képzőintézetekben készültek.

(F o l y t a l j u k.)

XV. Kimutatás

a f. évi febr. 16-tól május 20-ig befizetett tagdíjakról.

1891-re: Dechy Géza, Kibédy Lajos, Nendtwichné Hoffmann Jolán, Péchy István, Regéczy József (4—4 frtot); Zafiri Lajos (1 frtot.)

1892. I. félévre: Belitzky Gusztáv, Barbaró Lénárdné, Csepreghy Endre, Heinrich Józsa, Litschauer Teréz, Pataky Irma, Petrováczy József, Velösy Lipót (2—2 frtot.)

1892-re: Babik József, Dr. Bánóczy József, Berta Ilona, Buday Tekla, Ferencki János, Fogarasi Jenő, Hetey Gábor, Horvay Ede, Kapó Gyula, Komáromy Lajos, Lányi Ernő, Ludányi Béla, Málnai Mihály, Nagy László, Orosz István, Pákh Berta, Perényi János, Péterfy Sándor, Polereczky Jolán, Radó Vilmos, Regéczy József, Samu József, Schmidt Alberⁿ, Sebestyén Gyula, Solymossy Lajos, Stark Lajos, Szabó Géz, Tavassy Mária, Tóthfalussy Dániel, Dr. Walter Gyula (4—4 frtot.)

A jelen évi tagdíjakból eddig elé befolyt 288 frt = 25%.

Budapesten, 1892. május 20.

Komáromy Lajos,
egyes. pénztáros.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Jelen füzetünk, mint a mely közgyűlésünk lefolyását tünteti elő, ismét jóval terjedelmesebb — hat és félv — lett, mint a mennyit anyagi viszonyainknál fogva rendesen adhatunk. Mégis ki kelle bagynunk több fontos tudósítást a közgyűlésről az országgyűlésről, a tanári testületekről, az egyes intézetekről, az egész népoktatásügyi és vegyes rovatot, a miért tisztelt munkatársaink, tanári testületeink s olvasóink szives elnézését kérjük.

F. A. Csáktornya. Hogy mivel foglalkozunk, azt immár megszabta a közgyűlés. Első és legfontosabb teendőnk ma még a tantervrészletes összeállítása s ez elég munkát fog adni nemcsak a középponti választmányoknak, hanem minden egyesületi tagnak. A részletek megállapításánál még sok vitás tétel fog felmerülni különösen azon tantárgyaknál, a melyek nagyobb átalakításnak lesznek kitéve; de némely tantárgy, mint a kézimunka oktatás, még alig is került szóba. A tanterv és módszer ügye tehát még elég anyagot szolgáltat az irodalmi tevékenységhez. Behatóan foglalkoznunk kell a tanárképzés s idővel a szakfelügyelet kérdésével is, a mely ügyekben véleménynt nyilvánítani szintén hivatva van egyesületünk.